

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૭૪૫ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ઇ.જી. ૨૮૪૫

વિષય ૨૮: ૮૫૪

જાણ્યું કે અસુર તદ્દન મુગ્ધ થઈ ગયો છે એટલે મોહિ-
નીએ ચાલાકીથી નાચ કરતી હોય તેમ પોતાનો
હાથ માથે આણ્યો. (જુઓ પાનું ૧૫.)

હીપ્પોટીઝમ

થાને

મોહિની વિદ્યા.

લેખક,

ડૉ. યોગેશ.

શાન્તાકૃષ્ણ.

પસિદ્ધ કર્તાઓ.

ડૉ. લખમીદાસ એન્ડ કું.

કોટ—મુંબઈ.

સંવત ૧૯૭૬.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી ઓપીરાઈટ-સંગ્રહ

૧૭૭૫ ૩૮૮૫૩

પ્રસ્તાવના.

ગર્વો ગુજરાતી ભાષામાં આ વિષય ઉપર પુસ્તકો જૂજ છે, અને તે પણ સમગ્ર એવી ભાષામાં નથી. આનું કારણ એ હોવું જોઈએ કે આવી ગુપ્ત વિદ્યામાં રસ લેનારા ગુજરાતમાં ઘણા થોડા છે. “ મોહિની-વિદ્યા ” એક લોકોપયોગી વિદ્યા છે અને એ વિદ્યાનો અભ્યાસ કંઈ નહિ. તે એ વિષેનું સામાન્ય જ્ઞાન, પ્રત્યેક જનુષ્યને આવશ્યકીય છે. આપણામાં ઘણા શખ્સો એવા પણ હશે જેમને આવી વિદ્યાઓ શીખવાનો શોખ હોય પરંતુ એકાદ આવા સરળ પથપ્રદર્શક પુસ્તકના અભાવને લીધે તેઓને શોખ પૂરો થતો ન હોય. સત્ગ્રાંથ દૃષ્ટિએ આ પુસ્તક સાર્વજનિક ઉપયોગનું છે અને અભ્યાસની દૃષ્ટિએ એ વિષયમાં રસ લેનારા માટેજ આ પુસ્તક લખાયેલું છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં આ પુસ્તક નવિન પ્રકારની પ્રગતિ છે, જેમાં દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ થાયો. એવું કંઈક, હું અત્રે વિરમીશ.

થોડાક વખત અગાઉ હું બહારમાં મગચેલો હોવાથી પહેલા એક એ ફારમોના મુકે તપાસવાનું બની શક્યું નથી એટલે ઘણી જૂલો રહી ગઈ છે, જે વાંચકો સુધારીને વાંચશે એવી આશા છે.

સાન્તાક્રુઝ. }
તા. ૨૧-૧૧-૧૯૧૬.

લી. વિનીત.
ચોગેશ.

મારા સ્વર્ગસ્થ
માતાપિતાને આ પુસ્તક સાદર
અર્પણ કરું છું.

હીપ્પોટીઝમ યાને મોહિની વિદ્યા.

પ્રકરણ પહેલું

હું હીપ્પોટીઝમ કેમ શીખ્યો.

અમુક સંયોગવસાત્ મારે પુને જવાનું થયું. હું તે શહેરનો તે સમયે અજાણ્યો હતો. મારા એક અંગત મિત્રને ત્યાં રવિવારપેઠમાં હું ઉતર્યો. નવી જૂની કદા અને સાંભળ્યા પછી મને બધું ઘર જેવું લાસવા લાગ્યું. એકદા મને તેની સાથે બુધવાર પેઠમાં જવાનો યોગ પ્રાપ્ત થયો.

એક જૂના બે માળના બેઠા ઘાટના મઠાન સમીપ અમે જઈ પહોંચ્યા. અમે પહેલે માળે ગયા અને ત્યાં એક મનુષ્ય સાથે મારા મિત્રે થોડીક વાતચીત કરી. પછી અમે બીજે માળ ચઢ્યાં. માળની ઉચ્ચાઈ બહુ નહોતી. આથી અમારાથી ઉભી શકાય તેમ નહોતું.

અત્રે બન્ને પેલા ત્રીજા મનુષ્ય સાથે, જમીન ઉપર એક બિમાર આદમીની પથારી પાસે બેઠા. મારા મિત્રે પેલા મનુષ્યને આજારીની તળીયતના સમચાર પૂછ્યા અને તેનો જવાબ સાંભળી આંતરિક સંતોષ દર્શાવ્યો. બે ચાર પળો તો તદ્દન શાંતિ પ્રસરી રહી. જરાક ઉચ્ચાઈએ આવેલા છાપરા તરફ દૃષ્ટિ ફેંકતા મને ધૂણા ઉપજી. હવાની આવજા માટે બીલકુલ સગવડ નહોતી અને મને ખૂબ પસીનો છૂટવા લાગ્યો. આવી જગ્યામાં તંદુરસ્ત આદમી બિમાર થઈ બાચ તો પછી બિમાર તો ક્યાંથી સાજા થાય ? આખરે મારા મિત્રે શાંતિનો ભંગ કર્યો અને બિમારને કંઈક કાનમાં કહ્યું અને પાણી મગાવ્યું. પાણી આવ્યું. મારો મિત્ર ઉભો થયો અને લાંબા હાથ ઠરી વાંકે વળી, પોતાના હાથ બિમારના શરીર ઉપરથી પસાર કરવા લાગ્યો. મને બધું વિચિત્ર લાગ્યું ! પળવારમાં બિમાર ઉઠી ગયો. હું સમજ્યો કે મારા મિત્રના હાથથી ઉદ્ભવેલા પવનને લીધે તે ઉઠી ગયો હશે પણ થોડી વાર પછી મારા મિત્રે તો તેની સાથે વાતો કરવા માંડી, બિમારની આંખો ખંધ હતી છતાં તે મારા મિત્રના સવાલના જવાબો આપ્યો જતો હતો. મારી અજ્ઞાન-બીનો પાર રહ્યો નહિ ! મને કંઈક પૂછવાનું મન થયું અને જરાક જીલ ઉપાડવા જઈ ત્યાં તો મારા મિત્રે મને ચૂપ રહેવા ફરમાવ્યું. આવી તેની વર્તણૂકથી

મને ખોટું લાગ્યું અને કાંઈક નવિન પ્રકારના વિચારો મારા મગજમાં ધ્રુમવા લાગ્યા. હું ગુંચવાડામાં પડ્યો અને આ બધું શું થતું હતું તે વિશે સત્ય કલ્પના હું કરી શક્યો નહિ. આખરે થાંભી જવાથી, બહાર નિકળ્યા પછી મારા ગુંચવાડાનો ઉકેલ કરવા મારા મિત્રને અરજ કરવી એવો મેં નિશ્ચય કર્યો.

મારા મિત્રે વળી પોતાના હાથોની વિચિત્ર ક્રિયા ચાલુ કરી અને પેલા મનુષ્યે આણેલા પાણીમાંથી થોડુંક પોતાના હાથમાં લીધું. તે બોલવા લાગ્યો:—

“આ ઔષધ ઘણું અસરકારક છે. તું આ પીશે કે તારૂં દરદ નષ્ટ થશે. તું સાબે થશે.” વિગેરે.

આટલું કહી તેણે તે પાણી બિમારના મોંમાં રેડ્યું અને પોતાના આગળના શપ્તો પુનઃ ઉચ્ચાર્યા. થોડીક પળ તે બિમાર તરફ નિહાળી રહ્યો અને વળી આંતરિક સંતોષ અનુભવતો તે નિરાંતે બેઠો. પળવાર પછી તે પુનઃ બોલ્યો, “હવે હું એક, બે અને ત્રણ બોલીશ. ‘ત્રણ’ એ બોલતાં વેંત તું જાગી જઈશ.” તે બોલ્યો, “એક, બે અને ત્રણ,” ‘ત્રણ’ કહેતાંની સાથે બિમારે પોતાની—આંખો ઉઘાડી અને આબુખાબુ દૃષ્ટિ ફેરવી. હું તેના તરફ આશ્ચર્યપૂર્વક જોઈ રહ્યો અને તે શું બોલે છે તે સાંભળવા આતુરતાપૂર્વક રાહ જોવા લાગ્યો. પણ મારી આતુરતા સફળ

થઈ નહિ. બિમાર તો બોલ્યોજ નહિ પરંતુ મારો મિત્ર બોલ્યો અને પુનઃ બિમારને દિલાસો આપ્યો અને પેલા મનુષ્યની, વળી બીજે દહાડે આવવાનું કહી રજા લીધી. અમે ચાલતા થયા.

લાંબા કાળ પછી કેદખાનામાંથી કે એક અંધારા ભોંયરામાંથી અમુક કેદીને છૂટો કરી. છૂટ પવનવાળા બગીચામાં લઇ જવામાં આવે તો જે આનંદ તે કેદી અનુભવે તે આનંદ હું અનુભવવા લાગ્યો, મારા મિત્ર સાથે અન્તે હું એકલો પડ્યો અને સર્વ ગુણનો સ્ફોટ કરવા મેં તેને વિનંત્યું. તેણે ઘણી આનાકાની કરી અને કંઈક અમૂલ્ય અથવા પ્રિયતમ વસ્તુ મને આપી દેવી પડતી હોય તેમ તેનું દિલ કોચવાવા લાગ્યું. મારી આતુરતાએ તેના દિલની સ્થિતિને ગણકારી નહિ અને મેં વળી વધુ દબાણ કર્યું. અન્તે તે બોલ્યો, “ભાઈ ! એમાં તું સમજે નહિ. એ તો ‘હીપ્નોટીઝમ’ થતું હતું અને તેથી દરદ સાજા થાય છે.” ખસ ખલાસ. જાણે. વધારે બોલાઈ જવાતું હોય તેમ મારો મિત્ર એકાએક બોલતો અટકી ગયો, સમય વર્તી હું વધારે બોલ્યો નહિ કારણ કે તેના શબ્દોએ મારું મન રોક્યું હતું. વાંચક ! ‘હીપ્નોટીઝમ’ શબ્દજ તે દહાડે મેં પ્રથમ સાંભળ્યો પરંતુ અભય-બીની વાત તો એ છે કે તે શબ્દ સાંભળ્યા પૂર્વે મેં ‘હીપ્નોટીઝમ’નો પ્રયોગ તો જોઈ વાળ્યો હતો !

આશ્ચર્ય—સમુદ્રમા માણું મન—નાવ ડોલવા લાગ્યું. એ નવિન શબ્દે માણું મગજ લમાવી દીધું. તે દિવસથી મેં એ—‘હીપ્નોટીઝમ’ વિષે અને તેટલું જાણવાને અંતઃકરણપૂર્વક પ્રયાસ આદર્યો. આ પ્રમાણે વિચારોનું આંદોલન મારા મગજમાં થતું હતું ત્યાં અમે ઘર પાસે જઈ પહોંચ્યા અને રાત્રિ પડી જવાથી અમે પથારીમાં પડ્યા.

બીજા દિવસની સવાર પછી હું વારંવાર મારા મિત્રને કંટાળો આપતો અને ‘હીપ્નોટીઝમ’ વિષે બધું સમજાવવા તેને કહ્યા કરતો. કોણ જાણે શું કારણ હતું પણ તેણે કદાપિ સ્વેચ્છાપૂર્વક મને કંઈ શીખવ્યું નહિ. હું ઘણીવાર તે વિષય બાબતના પુસ્તકોની માહિતી તથા નામ આપવા કહેતો પણ તે પણ તેણે કર્યું નહિ. જેમ જેમ તે આનાકાની કરતો તેમ તેમ મારી આતુરતા વૃદ્ધિગત થતી ગઈ. તે બનતાં સુધી મને તે વિષય ઉપર વાત કરતા અટકાવતો અને જાણે કે તે કંઈ અતિ ગુણ વિદ્યા હોય એવી તેની માન્યતા હતી એમ મને લાગતું. આથી મને તે વિષયથી દૂર રાખવા કરતાં સમીપ ખેંચતો હતો તે તેને થોડીજ ખબર હતી.

વળી એક પ્રસંગ મળ્યો, જેનાથી મારી આતુરતાને કંઈક દિલાસો મળ્યો. એકદા હું મારા તેજ મિત્ર સાથે એક મહારાજ પાસે ગયો. અમે ત્યાં જઈ

મહારાજને પગે લાગી ભુમિ ઉપર બેઠા. હું તેમનાથી અપરિચિત હોવાથી, મહારાજશ્રીએ હું કોણ હતો તે બાંધુવા પ્રશ્ન કર્યો. મારા મિત્રે મારી ઓળખાણ કરાવી. થોડી વાર આઠાઅવળા ગમ્યા માર્યા પછી મને પ્રિય એવા વિષય (હીપ્નોટીઝમ) ઉપર વિવેચન આપ્યું. મારા મિત્રે તે બાબતમાં શું શું વધારે બાંધ્યું હતું અને શા શા નવિન પ્રયોગો કર્યા હતા તે વિષે મહારાજશ્રીએ પૂછ્યું. મારા મિત્રે અર્ધોએક ઠલાક વાતચિત કરી. પછી બીજા થોડાક માણસો આવ્યા. બધા મળી ચોરડામાં આસ્તે-આસ્તે પંદરેક આદમીયો થઈ ગયા. વાતો કરતાં એક માણસે આતુરતા બતાવી કે મહારાજશ્રીએ થોડાક 'હીપ્નોટીઝમ'ના પ્રયોગો કરી બતાવવા. બે ચાર બંજાએ તથા મેં સમ્મતિ બતાવી અને મહારાજશ્રીએ હા પાડી એક છોકરાને ચૂંટી કાઢ્યો. પ્રયોગની તૈયારી થઈ.

અગાઉ વર્ણવ્યા પ્રમાણે મારા મિત્રની માફક મહારાજશ્રીએ છોકરા ઉપર 'હીપ્નોટીઝમ' ચલાવ્યું પણ મારા મિત્રને વખત લાગ્યો હતો તેના કરતાં થોડા સમયમાં તેમણે છોકરાને ઉઘાડી દીધો. તેને 'ઘસઘસાટ ઉઘવાની,' 'ગાઢનિદ્રાવશ થવાની' વિગેરે સૂચનાઓ આપવામાં આવી. હું તો આ બધું એકી નજરે જોતો હતો અને એક ચિત્તે સાંભળતો હતો. છોકરો અત્યંત નિદ્રાવશ થયો એટલે મહારાજશ્રીએ ભતભતની

ગમ્મતો આહરી. ઘડીમાં તેને ઐરી કહે અને હાથમાં ચોપડી આપીને કહે કે તે તેનું છોકરું છે તો તે છોકરો હું બેહુમ ઐરીની ભૂમિકા ભજવતો અને પોતાના છોકરાને (પુસ્તકને) રમાડતો. નવટાંક જેટલું મીઠું મંગાવવામાં આવ્યું અને તેને મહારાજશ્રીએ કહ્યું કે તે સાકર છે અને ખાઈ જવાનું કહ્યું. છોકરો આનંદથી સાકર (મીઠું) ખાવા લાગ્યો. બધાએ હસાહસ કરી મૂકી અને હું પણ હસ્યો. પરંતુ મને યાદ આવ્યું કે વખતે છોકરો જાગી જાય એટલે બધાને ચૂપ રહેવા મેં નાકે આંગળી મૂકી.

મારું આવું વર્તન જોઈ બધા વળી વધારે હસી પડ્યા. આનુ કારણ હું કંઈ સમજ્યો નહિ. મારા મિત્રને મેં પૂછ્યું તો તેણે જણાવ્યું “છોકરો હવે “હીપ્નોટાઇઝડ” થયેલો છે એટલે આપણે બોલીએ, હસીએ કે બહારનો કોઈ અવાજ થાય તે તે સાંભળે નહિ. તે તો માત્ર મહારાજશ્રીનાજ શબ્દો સાંભળે અને તેના તથા તેમના આત્માનીજ એકતા થાય. મહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે તે કરે.”

આવું ગૂઢ રહસ્ય સાંભળી હું તો ખૂબ તાબુબ થયો અને ‘હીપ્નોટાઇઝમ’ શીખવાની મારી ઉત્કંઠા વધી વધી અને મજબૂત થઈ. ગમે તે પ્રકારે-તે શીખવાનો મારો નિશ્ચય દૃઢ થયો. પછી મહારાજશ્રીએ છોકરાના ચેસ ઉપર રૂમાલ હલાવ્યો અને

છોકરો તરતજ જાગી ઉઠ્યો. ઉઠીને તેણે હાથ મેં ધોયા અને જાણે કંઈજ ન બન્યું હોય તેમ તે પોતાની જગ્યાએ ખેઠો અને મહારાજશ્રીએ પણ બીજી બીજી વાતો ચલાવી. થોડીક વાર પછી બધા વિખેરાયા. અમે ઘર ભણી ચાલ્યા.

પેલો છોકરો પણ અમારી સાથે હતો. મેં તેને પૂછ્યું કે મહારાજશ્રીએ તેના ઉપર શું શું કર્યું હતું. તેણે કહ્યું, “ કંઈ નહિ ” વાસ્તવિક રીતે તેને કંઈ યાદ નહોતું. બધું તેની ખેલાન અવસ્થામાં થયેલું હોવાથી તેને કંઈ ખબર રહી નહોતી. પરંતુ જ્યારે બધું બનેલું મેં તેને કહી સંભળાવ્યું ત્યારે તેની ઝાંખી યાદી તાજી થતી જણાઈ. છતાં પોતાની મેળે તે કંઈ વર્ણવી શક્યો નહિ. માત્ર મારી મદદથી તે કંઈ કંઈ યાદ કરી શક્યો.

આ એક નવી નવાઈ મારા અભ્યાસ-ખાખતમાં ઉમેરાઈ. વિષય શીખવા માંડ્યો નહોતો પરંતુ વાસ્તવિક રીતે તે વિષય શીખવાનો ક્યારનો આરંભ થઈ ગયો હતો. અનુભવ એ મોટામાં મોટી નિશાળ છે. અને ‘ હીપ્પોટીઝમ ’ જેવા ગૂઢ વિષયો માત્ર પુસ્તકો ઉપરથી કદાપિ શીખાય નહિ. અનુભવ વિના તે વિષય મગજમાં ઉતરે તેવો નથી પરંતુ સદ્ભાવે મને પ્રથમ અનુભવ થયો અને પછીજ પુસ્તકો વાંચવાની તક મળી.

છોકરાનું ઘર આવતાં તે છૂટો પડ્યો. અને ચોગ્ય સમયમાં હું પણ મારા મિત્ર સાથે ઘેર પહોંચી ગયો.

પુનઃ હું મારા મિત્રને રંજાડવા લાગ્યો અને કોઈ પુસ્તકોના નામો આપવા કહેવા લાગ્યો. તે પોતાનું હૃદય અતિશય દૃઢ રાખી શક્યો નહિ એમ હોય કે મારી કસોટી કરવાથી શીખવાની મારી તીવ્ર ઉત્કંઠા બેઠને તેણે આખરે એક પુસ્તકની ભલામણ કરી. તે પુસ્તકનું નામ, “The practical Hypnotism” by-Hashnu Hara.” નામ મળતાં વેંત મેં મુંઝાઈ રહેતા મારા એક મિત્રને પત્ર લખી પુસ્તક મંગાવી લીધું. પુસ્તક આવ્યું અને હું અત્યંત ઉત્સાહથી વાંચન કરવા લાગ્યો, ન સમજાય તે મારા મિત્રને પૂછતો કારણ કે શનૈઃ શનૈઃ તે મને સમજાવતો થયો હતો. એ નાનકડી ચોપડીમાં ઘણી માહિતી છે અને દરેક શરૂઆત કરનારે એ વાંચવાની ખાસ કાળજી લેવી. દુકામાં-સંપૂર્ણ માહિતી ‘હીપ્નોટીઝમ’ ઉપર બે કોઈ પણ પુસ્તકમાં આપી હોય તો તેજ પુસ્તક છે. તેનું કદ બે કે ત્રણ નાનું છે પણ જ્ઞાનનો ભંડાર બેતાં મૂલ્ય ઘણું ઓછું છે. માત્ર એક રૂપિયો મૂલ્ય છે.

આ પુસ્તક વાંચી રહ્યા પછી મને એક પ્રયોગ કરવાની ઇચ્છા થઈ. મારા મિત્રને મેં પૂછ્યું અને તેણે મને કહ્યું, “હમણાં ‘હીપ્નોટીઝમ’ નો નહિ પણ માત્ર ‘મેગ્નેટીઝમ’ નો પ્રયોગ કરો.”

મેં પૂછ્યું, “ મેન્નેટીઝમ વળી શું છે ? ”

તેણે ખુલાસો કર્યો અને તે અનુસાર મેં એક છોકરાને મારી સામે બેસાડ્યો. તેને મેં પોતાના હાથના આંકડા વાળવા કહ્યું અને સજ્જડ દાળી રાખવા કહ્યું. અત્રે ધ્યાન રાખવાનું છે કે ‘ હીપ્નોટીઝમ ’ના પ્રયોગો ઉંઘાડીને કરાય છે જ્યારે આ જાગૃતાવસ્થામાં થાય છે. તે છોકરાને એકચિત્ત થવા મેં કહ્યું અને મારામાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા મૂકવા કહ્યું. મેં તેના આંકડા વાળેલા બન્ને હાથ મારા હાથમાં લીધા અને જરા દાળી સૂચન (Suggestion) આપ્યું કે તેના હાથ સજ્જડ ચોંટી જશે અને મારા કહ્યા વિના ગમે તેટલો પ્રયાસ કર્યા છતાં ઉઘડશે નહિ. આ પ્રમાણે મેં પાંચ સાત મિનીટ સૂચનાઓ આપ્યાં કરી અને ધારેલી અસર તે છોકરાના હાથ ઉપર થઈ એવી ખાતરી થવાથી મેં બોલવું બંધ કર્યું. પછી હું બોલ્યો, “ તારા હાથો ઉઘાડ ! ગમે તેટલી મહેનત કરશે તો પણ ઉઘડનાર નથી. મારા હુકમ વગર નહિ ઉઘડે.”

છોકરાએ ઘણી મહેનત કરી પણ વ્યર્થ. તે ઉઘાડી શક્યો નહિ પછી હું તો આનંદમાં ગર્ક થઈ ગયો અને તેના હાથ ઉઘાડવાના છે તે તદ્દન વિસરી ગયો. તે છોકરો બોલ્યો “ હવે તો હાથ ખોલવા દો.” જાણે મારા કહ્યા વેંતજ ખૂલી જશે એમ ખારી મેં કહ્યું. “ ઉઘાડ, ખૂલી જશે.” પણ આધાર્ય. હાથ ખીલકુલ

ઉધડ્યા નહિ. એવાને એવા સબજડ ચોંટેલા હતા. આનું કારણ એ કે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખ્યા વિના અને અધૂરું ધ્યાન રાખ્યાથી મારી સૂચના સફળ થઈ નહિ છતાં હું ગભરાયો નહિ. બીજી વખત સખત સૂચના આપવા તત્પર થતો હતો ત્યાં મારો મિત્ર જે પાસેજ બેઠો હતો તેણેજ પેલા છોકરાના હાથે સૂચના આપી ઉઘાડી નાંખ્યા. આ પ્રમાણે આ મારો પ્રથમ-પ્રયોગ સમાપ્ત થયો.

આ પછી તેવાજ બીજા કેટલાક પ્રયોગો મેં કર્યા કેાઈની આંખો બંધ કરી પોપચાં ચોંટાડી દેવા અને મારા કહ્યા પછીજ તે ઉઘાડી શકે અથવા તો હાથમાં લોટો પકડાવવો અને લોટો તેના હાથ સાથે ચોંટી રહે અથવા તો તેને સાહડી ઉપર બેસાડવો અને સાહડીએ તે ચીટકી જાય અને ઉભો થવા જાય તો સાહડી પણ પછાડી ચાલી આવે, વિગેરે, એવા પ્રયોગો મેં કર્યા જે બધા સફળ થયા.

પ્રયોગોની સફળતાને લીધે મારામાં આગળ શીખવાનો ઉત્સાહ વધ્યો અને મેં અત્યંત ખંત જાળવી રાખ્યો. આવા નાના પ્રયોગો કર્યા પછી મને ‘હીપ્નોટીઝમ’ નો પ્રયોગ કરવાનું ઘણુંજ હિલ્લ થયું. પ્રયોગ કરવા માટે “વિધેય” (જેના ઉપર હીપ્નોટીઝમ ચલાવીએ તે) ની ખોળમાં હું હતો, ઘણા પ્રયાસ કર્યો પણ કોઈ હા પાડે નહિ. આથી મેં શરૂઆતજ

મારી પતિન ઉપર કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. એથી ત્રણ દિવસ મેં મારો મિત્ર કરતો હતો તેમ ઉંઘાડવાના પ્રયોગો કર્યા પણ અફળ અબ્યાસી હોવાને લીધે મને ખૂબ અધીરાઇ આવી ગઇ અને ચોથે દિવસે પ્રયોગ સફળ ન થાય તો શીખવું માંડી વાળવાનો મેં મનમાં સંકલ્પ કર્યો. સુભાગ્યે ચોથે દિવસે હું ફતેહમંદ નિવડ્યો. વિધેયને (મારી સ્ત્રીને) ઉંઘાડી દેવામાં હું ફલીભૂત થયો અને આ કંઈ દરદ સાળું કરવાનો પ્રયોગ ન હોતા મોજમજ મેળવવાનો પ્રયોગ હતો, જેવું કે ઢેકું આપી ગુલાબનું ફુલ કહી સુંઘવા કહેવું, મીઠું આપી સાકર કહી ખાવા કહેવું, સાકર આપી આકુસ કહી ખાવા કહેવું વિગેરે હાસ્યોત્પાદક સૂચના આપી તેને તે પ્રમાણે કરાવવું અને સાબિત કરી બાપવું કે વિધેય-મારા કાળુમાં સંપૂર્ણ રીતે આવેલ છે. આવા પ્રયોગો કરી મેં એકલાએજ બે દિવસ આનંદ લૂટ્યો અને મારી સંપૂર્ણ સફળતા થઇ હતી એવી ખાતરી થયા પછા હું ત્રીજે દિવસે મારા મિત્રને મારો પ્રયોગ જાણાવે તેડી લાગ્યો. તેના દેખતાં મેં પ્રયોગ આદર્યો અને વગી-સંપૂર્ણ સફળ થયો. મારો મિત્ર ખુશી થયો અને પછી વિધેયને જાગૃત કરી અમે બધા વાતોએ ચઢ્યા. પછી મેં ઘણા પ્રયોગો કર્યા જે બધાનું વર્ણન યોગ્ય સ્થળે કરવામાં આવશે.

કેવી શરૂઆત કરી કેવા સંજોગોમાં કેટલી હદ સુધી 'હીપ્નોટીઝમ' નો મેં અભ્યાસ કર્યો એ બધું વાંચકે આ પ્રકરણ વાંચી સમજી શકશે.

પ્રકરણ બીજું.

સાધારણ રીતે ‘ હીપ્નોટીઝમ ’ નો પ્રચાર હિંદુ-સ્થાનમાં બહુ થોડો છે. અને તે જ્ઞાન પણ ઘણા ઓછા મનુષ્યો ધરાવે છે. તે વિષય જેટલો અમેરીકામાં ચર્ચાયો છે એટલો આ દેશમાં ચર્ચાયો નથી. આ કારણને લઈને ‘ હીપ્નોટીઝમ ’ ને માટે કોઈ ખાસ હિંદી શબ્દ નથી. જેઓ એ વિદ્યા જાણે છે તેઓ બીજાને કહે છે કે તેઓ જાદૂથી કે મંત્રબળથી બધું કરે છે આથી તે વિદ્યા ઝાઝી પ્રકાશમાં પણ આવી નથી.

આપણે ‘ હીપ્નોટીઝમ ’ ને મોહિની વિદ્યા કહીશું. તેમ કરવા માટે નીચેનું કારણ છે. શિવનું ભારે તપ કરી અસુર ભસ્માસુરે જ્યારે વરદાન મેળવ્યું કે જેના ઉપર તે હાથ મૂકે તે ભસ્મસાત થઈ જાય અને જ્યારે તે ઘોર વરદાન પ્રાપ્ત શક્તિ અમલમાં મૂકવા લાગ્યો ત્યારે ચોદિસ ત્રાસ વર્તી રહ્યો. હજારો નિર્દોષો ભસ્મી-ભૂત થઈ ગયા અને દેવીશક્તિસંપન્ન દેવો પણ ત્રાહી ત્રાહી પુકારી ગયા. આવી દુઃખદ સ્થિતિ દેવોથી ન ખમાવાથી તેઓ મહાદેવ પાસે ગયા અને વરદાન પાછું ખેંચવા અથવા તેા કોઈ પણ ઉપાય યોજવા તેમને કહ્યું. મહાદેવે પોતાની લાચારી બતાવી. વચનબદ્ધ

થયા પછી ફરી શકાય નહિ. તેમણે વિષ્ણુ પાસે જવાની દેવોને સલાહ આપી. દેવો તો નર્કના દ્વારે જતાં પણ એ બલા છૂટતી હોય તો ત્યાં જવા તત્પર હતા. તેઓ સત્વર વિષ્ણુ પાસે પહોંચી ગયા.

વિષ્ણુએ તેઓની અથેતિ સાંભળી તરતજ તેઓને અભયવચન આપ્યું અને નિશ્ચિન્ત થવા કહ્યું. દેવો નિરાંત કરી પાછા ફર્યા અને વિષ્ણુ શું યુક્તિ લડાવે છે તેની આતુરતાપૂર્વક રાહ જોવા લાગ્યા. વિષ્ણુએ મોહિનીનું સ્વરૂપ લીધું. દરમ્યાન ગરુડ એવી બની કે ભસ્માસુરને આવી શક્તિ પ્રાપ્ત થયેલી જોઈ મદ ચઢ્યો અને તેણે શ્રીશંકરના પતિન પાર્વતિ દેવીને મેળવવા નિશ્ચય બાંધ્યો. આ પ્રમાણે તેને કુમતિ સુઝવાથી તે શંકર પાસે ગયો અને પાર્વતિજીની માગણી કરી. શંકરે ધસીને ના પાડી. આથી અસુર ગુસ્સે થયો અને શંકરનાજ મસ્તક ઉપર હાથ મૂકી ભસ્મીભૂત કરવાની તેણે ધમકી બતાવી.

આ પ્રમાણે શિવજી ઉમરજ ધર્મ સંકટ આવી પડ્યું. બચવા માટે તે નાઠા. આગળ શ્રીશંકર અને યજ્ઞવાલ્કે ભસ્માસુર એમ બન્ને વચ્ચે સરત ચાલી. શ્રી-વિષ્ણુ દરમ્યાન તૈયાર થઈ ગયેલા હતા. તે તરતજ ભસ્માસુર પાસે આવી ઉભા રહ્યા. આવો સર્વોત્તમ સૌંદર્યસંપન્ન લલના જોઈ અસુર મુગ્ધ થઈ ગયો અને શંકરનો પીછો છોડી મોહિનીને નિહાળવા લાગ્યો.

તેણે મોહિની પાસે પ્રેમશિક્ષા-માગી અને પોતાની કામવૃત્તિ સંતોષવા ઇચ્છા દર્શાવી.

મોહિનીએ (વિષ્ણુ) મધુર શબ્દો બોલી તેને સંપૂર્ણ કાળુમાં લીધો અને કહ્યું કે જો તે તેની (મોહિનીની) માફક નાચ કરે તો તે તેની થવા રાજી હતી. રાક્ષસ આટલી સહેલી સરત સાંભળી કુલાઇ ગયો અને મોહિનીનાં નાચ અને નખરા પ્રમાણે તે નાચવા લાગ્યા. જાણ્યું કે હવે અસુર તદ્દન મુગ્ધ થઇ ગયો છે-લાન ભૂલી ગયો છે એટલે મોહિનીએ ચાલાકીથી નાચ કરતી હોય તેમ પોતાનો હાથ માથે આણ્યો.

આ જોઇ અસુરે તે પ્રમાણે કર્યું અને તત્કાલ હમ-રોને ત્રાસ આપનાર ભસ્મનો ઢગ થઇ ગયો. આ પ્રમાણે મુગ્ધ કરવાની વિદ્યા પ્રથમ આ પૃથ્વી ઉપર મોહિનીએ (વિષ્ણુએ) વાપરી માટે આપણે તેને મોહિની વિદ્યા કહીશું.

કોઇ કહેશે કે વિદ્યા જો પુરાતન સમયથી હિંદુ-સ્થાનમાં હતી તો પાછળથી કેમ તે પ્રકાશમાં આવી નહિ. આનો ઉત્તર એ છે કે આપણા ઋષિમુનીયો આ વિદ્યા સંપન્ન હતા પણ તેઓના મત પ્રમાણે તેઓ આ વિદ્યા માત્ર લાયકનેજ શીખવતા અને તે પણ ગુપ્ત રીતે આ પ્રમાણે બહુને આ વિદ્યા આવડતી હતી પણ તેનાં નામ, ઉત્પત્તિ અને પદ્ધતિસર જ્ઞાન

વિષે કદાપિ વિચાર કોઇએ કર્યો હોય એમ લાસતું નથી આ મોહિની વિદ્યામાં મનની એકાગ્રતા થાય છે અને ઇચ્છાશક્તિ ખીલે છે માટે એ યોગનું પગથીયું છે. આથી ઋષિમુનીયોને આ જ્ઞાન આવશ્યક છે અને તેથીજ આ જ્ઞાન સંસારીયોને આપવામાં આવતું નહિ.

આ વિદ્યા પ્રથમ યુરોપમાં મેસ્મર નામના એક શખ્સે ખૂબ જાણિતી કરી. આ મેસ્મર વિષે વધારે લખાણ આગળ ઉપર આવશે. હિંદુસ્થાનમાંથી એ વિદ્યા અરબસ્તાન અને ઇરાન થઇને યુનાનમાં ગઇ લાગે છે. યુનાનમાંથી મીસર અને રોમમાં તેનો પ્રચાર થયો. આ રીતે એ વિદ્યા અસલથી યુરોપમાં પણ પ્રચલિત છે. ઇસુ ખ્રીસ્ત પોતે આ વિદ્યાના બળથી લોકોના દરદ સાબ કરતા હતા, જેની ઘણી માહિતી બાઇબલમાંથી મળી આવે છે. મોઝીસ યુનાનમાં ઉછરેલો હતો અને તે પણ મોહિની-વિદ્યા સંપન્ન હતો. તેણે ઘણા બિમારોને હાથ મૂકી સાબ કરેલા એમ બાઇબલમાં સ્પષ્ટ લખ્યું છે.

મેસ્મરે પહેલાં કાર્ટેનસ નામના એક શખ્સે ઇ. સ. ૧૫૦૧ માં મોહિની વિદ્યાના પ્રયોગો કર્યા હતા અને ઇ. સ. ૧૬૪૬ માં વીલીયમ મેક્લવેલ નામના એક અંગ્રેજે આ વિદ્યાના કેટલાક મૂળતત્ત્વો લખ્યા જે મૂળતત્ત્વો પાછળથી મેસ્મરે પ્રકાશમાં આણ્યા. આ

પ્રમાણે ‘ મેસ્મેરીઝમ ’નો શોધક મેસ્મેર ન્હોતો. પણ પરાપૂર્વથી તે વિદ્યા પ્રચલિત હતી. મેસ્મેરે તો માત્ર તે વિદ્યાનો લોકોમાં બહોળો ફેલાવો કર્યો—એટલું જ.

આ ગૂઢ વિદ્યાના અંગ્રેજીમાં બે વિભાગો છે. એકનું નામ (Hypnotism) હીપ્નોટીઝમ જેને આપણે મોહિની વિદ્યા કહી અને બીજાનું નામ (Mesmerism) મેસ્મેરીઝમ, જેને આપણે પ્રાણ પ્રયોગ કહીશું.

હાથની ક્રિયા તથા વાણીનું જોસ એ બંનેના લેગા બળથી ઇચ્છિત અસર લાવવાની વિદ્યા ‘ હીપ્નોટીઝમ ’ કહેવાય. મનની એકાગ્રતા રાખી, હાથની ક્રિયા માત્રથી ઇચ્છિત અસર લાવવાની વિદ્યા ‘ મેસ્મેરીઝમ ’ કહેવાય. હવે કેટલાકનું એવું કથન છે કે મેસ્મેરની રીત વધારે લાભદાયી છે જ્યારે બીજા કેટલાક એમ કહે છે કે વાણીના જોસથી ઇચ્છિત પરિણામ આવે છે. આ બે તકરારમાં અમારા મત પ્રમાણે વાણીના જોસથી વધારે ઝડપથી ઇચ્છિત પરિણામ આવે છે, જે બાબતનો દૃષ્ટાંત વાંચકે હમણાંજ વાંચ્યો. શ્રાવિગ્ધુએ પોતે વાણીના જોસ અને માધુર્યથી અસુરને મહાત્ કર્યો અને તે વડેજ તેને બસ્ત્રીભૂત કરી શક્યા. માત્ર હાથની ક્રિયાથી ગમે તેટલી ઇચ્છાશક્તિ વાપરવા છતાં અસુર કદાપિ બસ્ત્રસાત્ થાત નહિ. આ પ્રમાણે મેસ્મેરનું ‘ મેસ્મેરીઝમ ’ પ્રથમ પગથીયું અને મોહિની વિદ્યા

ખીજી પગથીયું કહી શકાય. સંક્ષેપમાં બન્ને એક માના ફરજ દ છે.

મોહિની વિદ્યા વિષે એકે પ્રાચીન પુસ્તક ભારત-વર્ષમાં હસ્તી ધરાવતું હોય એ મારી જાણમાં નથી. આથી તેનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન અને તેની અસલ પદ્ધતિ વિષે આપણે તદ્દન અજ્ઞાત છીએ. વગી હું પણ અંગ્રેજી પુસ્તક ઉપરથીજ આ વિદ્યા શીખ્યો હોવાથી અને આર્યરીતિ પ્રમાણે ને વિદ્યા કેવી અમૂલ્ય વસ્તુ હશે એ અકલ્પ્ય હોવાથી એ વિદ્યાના લિખ્ત લિખ્ત પ્રકારો દર્શાવવા અમારે અંગ્રેજી પુસ્તકોનો આશ્રય લેવો પડે છે.

યુરોપમાં આ વિદ્યાના ત્રણ જૂદા જૂદા મતો પ્રચલિત છે. ૧. મેસ્મેરની સ્કુલનો. ૨. નાન્સીની સ્કુલનો અને ૩. પેરીસ અથવા ચારકોટની સ્કુલનો.

મેસ્મેરની સ્કુલનો એ મત છે કે મનુષ્યમાં ઓજસ છે જે ઓજસ, હાથવડે ખીજા ઉપર માર્જન કરવાથી, ખીજા તરફ આંખો વડે તાકી રહેવાથી અને મનની અત્યંત એકાગ્રતાથી પેલા મનુષ્ય ઉપર એક પ્રકારની અસર કરે છે.

નેન્સીની સ્કુલનો એ મત છે કે ‘સૂચન’ અથવા વાણીનું પ્રાબલ્ય મુખ્ય ભાગ લખે છે.

પેરીસ સ્કુલનો તો ઉપલા બન્ને કરતાં જૂદોજ મત છે. એ મત એવો છે કે એવા પ્રયોગો માત્ર હિસ્ટી-

રીયા (Hysteria) નામના દરદનો એક પ્રકાર છે. આ મત આપણને માન્ય નથી.

આ ત્રણ મતોમાંથી એક આપણે રહ્યાતલ ઠર્યો અને બાકીના બેમાં કયો સારો એમ જો કોઈ અમને પૂછે તો અમે સાફ કહીશું કે બન્નેના સંઘટિત બળથી જે પરિણામ આવે એ શ્રેષ્ઠ કહી શકાય. હાથવડે માર્ગ નક્કિયા કરતા રહેવું અને પ્રયોગનું સાફ્ત્ય જે આવશે તે ઉત્તમોત્તમ કહી શકાય; જો કે ઘણાખરો આધાર તો વિધેય (જેના ઉપર પ્રયોગ થતો હોય તે શબ્દ) ઉપરજ છે.

જ્ઞાનની હંમેશાં બે બાજુઓ હોય છે; સારી અને નરસી. દરેક બાહિશમંદની દ્રવ્ય છે કે બન્ને પ્રકારની બાજુઓનું જ્ઞાન મેળવવું, જેથી કોઈ વખત વિદ્ન આવી ન પડે. ઉપલા ત્રણ મતો આપણે માન્ય રાખી તેનો ઉડો અભ્યાસ કરવો જોઈએ અને પછી આપણને જે સત્ય લાગે તે હિમ્મતથી બહાર પાડવું એ આપણી દ્રવ્ય છે. જ્યાં સુધી અમુક વિદ્યા સંપૂર્ણ પણે શોધાઈ નથી ત્યાં સુધી દરેક માણસ યત્ન કરી કંઈક નવિન શોધ કરી શકે.

જેમ્સ કોટ્સ નામનો એક ગ્રંથકર્તા પણ એ વિદ્યાના ત્રણ મતો જણાવે છે. એ એમ કહે છે કે ‘ હીપ્નોટીઝમ ’ એ બ્રેઇડ (Braid) ની “ ન્યુરીપ્નો-લોજી (Neurypnology) અથવા જ્ઞાનતંતુ ઉપર અસર કરી નિદ્રા લાવવાના સદ્દાંત ’ માટે વાપરવામાં

આવતો અર્થસૂચક શબ્દ છે. ઊંઘડની એવી માન્યતા હતી કે જ્ઞાનતાંતુ અથવા લોહીની નસો ઉપર એક પ્રકારની અસર કરવાથીજ એ નિદ્રાવસ્થા આણી શકાય છે. કેટલાક અર્વાચીન લેખકો ઊંઘડને ‘હીપ્નોટીઝમ’નો સંસ્થાપક ગણે છે, જે બાબતનો ખુલાસો નીચે પ્રમાણે છે.

ઊંઘડે પોતાનો મત ઉપર પ્રમાણે ચાલુ કર્યો અને પ્રથમજ ‘મેસ્મેરીઝમ’ને હીપ્નોટીઝમ એવું નામ આપનાર તે હતો. ત્યારથી એ શબ્દ પ્રચલિત થઇ ગયો, માટે લોકો તેને હીપ્નોટીઝમનો સંસ્થાપક કહે છે.

“ મોહિની વિદ્યાથી આણેલી નિદ્રા,” ઊંઘડ કહે છે, “ કુદરતી નિદ્રાથી તદ્દન વિરુદ્ધ છે, કારણ કે કુદરતી નિદ્રા ખૂબ મગજમારી કર્યાથી કે અતિ મહેનત કર્યાથી શ્રમિત થયા પછીજ આવે છે જ્યારે પહેલી નિદ્રા ગમે ત્યારે આવે છે. મોહિની વિદ્યા પ્રાપ્ત નિદ્રાનું મૂળ એકાગ્રતા છે અને એ મનની એકાગ્રતાથીજ વિષેય ઉપર લિપ્ત લિપ્ત પ્રકારની અસર થઇ શકે છે. તે અસર બાહ્ય સૂચનાથી કે શારિરીક માજનથી આણી શકાય છે.”

ઊંઘડનો આવો ખુલાસો છે. આ પછી મોહિની-વિદ્યાને ઊંઘડના વખતથી તે આજ સુધી યુરોપમાં આઝમ, ઓકા, ફ્રાંસીસ, વરન્ચુલ આદિને શરણે રહી

જાતજાતના પ્રકારે બતાવ્યા અને જાતજાતની નવિન રીતિયો બતાવી. આ બધા પછી ડુરાન્ડ ડી ગ્રેસ (Durand de gros) ની તે અંકશાયિની થઇ, જે શખ્સે પોતાના વિચારો પોતાના “Electrodynamisme Vital” નામના પુસ્તક દ્વારા જાહેર કર્યા. પછી હોસ્પીટલોમાં દરદો સાબ કરવાના આ વિધાના પ્રયોગો ચાલ્યા. ડુમોન્ટપેલીયર, પેટ્રીસ બીનસુએન્જર વિગેરેએ પ્રયોગો કર્યા પછી ચારકોટ અને લુદ્સનો વારો આવ્યો. તે બન્ને પેરીસમાં હીસ્ટીરીયા અને ગાંડપણના ખાસ વૈદ્ય હતા. આ બન્નેના પ્રયોગોએ આખા યુરોપનું ધ્યાન ખેંચ્યું. તેઓ દર્પણથી, યાંત્રિક રીતિએ, દર્પણ અને મોંએ બોલાયેલા સૂચનોથી નિદ્રા આણતા. આ ચારકોટ પેરીસ સ્કુલનો સંસ્થાપક અને તે બ્રેઇડનો અનુયાયી હોવા છતાં બ્રેઇડ કરતાં તેણે ઘણું નવું શોધી કાઢી મોટી ફત્તેહ મેળવી. ચારકોટનો મત આગળ સમજાવવામાં આવ્યો છે.

ચારકોટે તેર વર્ષમાં આખા દસ દરદીઓ ઉપર પ્રયોગો કર્યા, જ્યારે બીજાઓએ કંઈક સાફ કરી બતાવ્યું છે. આ પેરીસ સ્કુલનું પરિણામ બીલકુલ સંતોષકારક જણાયું નથી.

નેન્સી સ્કુલના અનુયાયીઓ લાથબોલ્ટ, બર્હર્મિ અને ખ્યુનીસ છે. તેઓ એવું માને છે કે સાબ કરતાં બિમાર આદમીઓ ઉપર બહુ સારી અસર થઈ શકે છે.

એ માણસના મગજ ઉપર આધાર રાખે છે. જો મગજની સત્તા સર્વોપરિ હોય તો ધાર્યું પરિણામ લાવી શકાય.

આ પ્રમાણે નાના ફાંટાઓ ગણવા બેસીએ તો ઘણા ઘણા જૂઠા મતના માણસો છે અને એ પણ ઉઘાડું છે કે જ્યાં સુધી અમુક વિદ્યાના મૂળતત્ત્વો શોધાયા ન હોય ત્યાં સુધી સાંને કાંવે તેમ સાં ગમ્યાં મારે. ગુરૂત્વાર્ષણનો જેમ સર્વમાન્ય નિયમ છે તેમ એક સર્વમાન્ય નિયમ હજી આ વિદ્યાનો કોઈએ શોધ્યો લાગતો નથી. એ વિષય ઉપરના બધા પુસ્તકો વાંચી જતાં દરેક પુસ્તકમાં જૂઠું જૂઠું જ વાંચવામાં આવશે. મારે આ વિષય જાતે શીખી પોતાને જે સત્ય લાગે તેને અનુલક્ષીને પોતાનો મત બાંધી જાહેરમાં આણવા જેવો હોય તો આણવો જોઈએ.

હવે કેટલાકનું એમ માનવું છે કે બધા ઉપર મોહિની-પ્રયોગો ન થઈ શકે; પરંતુ ડૉક્ટર જેમ્સ કોટ્સ હિમ્મત ધરીને કહે છે, “હીપ્નોટીઝમની શક્તિ બાબે તદ્દન વિરૂદ્ધ એવા કેટલાક માણસોને બાદ કરતાં હું ઘણા વખતથી નિશ્ચય ઉપર આવ્યો છું કે બધા માણસો મોહિનીવિદ્યાથી મુગ્ધ થઈ શકે છે એટલે કે જો આવશ્યક સરતો અને ચેતવણી પળાય તો. કદાચ પ્રથમ બે ચાર પ્રયોગો અફળ જાય પરંતુ પછી તો જરૂર સફળતા મળે. બે ચાર વખતના પ્રયોગથી તે

ટેવાય અને કેળવાય છે અને ધારેલું પરિણામ નિશ્ચિત આવે છે. વિદ્યેયની ઉમરના વર્ષ ઉપર પણ ઘણો આધાર છે. લાયબ્રેરી પોતાના દરદીયોમાંના ૯૨ ટકા ઉપર સફળતા મેળવી હતી અને અર્ન્ડીમ એવું જાહેર કરે છે જે વૈદ્ય પોતાના દરદીયોમાંના ૮૦ ટકા ઉપર પ્રયોગો સફળતાપૂર્વક કરી શકતો નથી તેને ‘ મોહિની વિદ્યા ’ એ વિષય ઉપર પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવવાનો ખીલકુલ હક્ક નથી. વેટર્સ બ્રાન્ડ (સ્વીડનવોર્સી) વાન રેન્ટરધેમ (આમસ્ટર્ડમ) અને વાન ઇંડન, ફ્રાન્સના લાયબ્રેરીના મતને અનુસરતા છે કે માણસોનો મોટો ભાગ, પછી ભલે તે ફ્રેંચ હોય અથવા સ્વીડીશ હોય પણ તે બધા ઉપર મોહિની વિદ્યા સરખી અસર કરે છે. હવે ઉમરનું પ્રમાણ કાઢતાં એમ કહેવાનું કે—૧૪ વર્ષની વયથી ન્હાના બધા શબ્દો મોહિની વિદ્યા—મુગ્ધ થઈ શકે—પ્રોફેસર જ્યુનીસના કથનાનુસાર અપવાદો ઉમરના પ્રમાણ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. ૧૪ થી ૨૧ વર્ષનામાં ૧૦.૩ ટકા મુગ્ધ ન થઈ શકે; ૨૧ થી ૨૮, ૯.૧ ટકા; ૨૮ થી ૩૫, ૫.૯ ટકા; ૩૫ થી ૪૨, ૮.૨ ટકા; ૪૨ થી ૫૬, ૪.૪ ટકા, ૫૬ થી ૬૩, ૧૪.૪ ટકા; ૬૩ થી ઉપરના, ૧૩.૫ ટકા અથવા તદ્દન નિષ્ફળતા—આ પ્રમાણે જ્યુનીસ અપવાદો જણાવે છે. ફ્રેંચ લોકો ઉપર પ્રયોગો કરી જ્યુનીસ આ મત ઉપર આવ્યો છે; પરંતુ એક શબ્દ જે એક વિધાયકથી મુગ્ધ ન થાય તે બીજા વિધાયકથી થઈ શકે.”

આ પ્રમાણે જેમ્સ કોદ્સ સાબીત કરી આપે છે અથવા તો તે ખાતરીપૂર્વક માને છે કે લગભગ બધા શખ્સો મોહિની વિદ્યા-મુખ્ય થઈ શકે. આ બાબતમાં હું પોતે ચોક્કસ મત ઉપર આવ્યો નથી કારણ કે અત્યાર સુધીમાં મેં ઘણા થોડા પ્રયોગો કર્યા છે અને તે પણ મોજમજ ખાતર-નહિ કે દરદો સાબીત કરવા ખાતર.

કોઈક આકર્ષક શક્તિ કે ઓજસ દરેક મનુષ્યમાં છે તે તો નિઃશંક છે. આ શક્તિના પ્રભાવથી મુખ્યાવસ્થા આણી શકાય એમ મેસ્મેર માનતો. પરંતુ આવીજ અવસ્થા સૂચનક્રિયા દ્વારા પણ આણી શકાય. આ ઉપરથી આ વિદ્યાના ખરા જાણકારોએ કબૂલ કર્યું છે-નિર્ણય ઉપર આવ્યા છે કે-સૂચનક્રિયા મોહિની વિદ્યામાં મુખ્ય ભાગ ભજવે છે, જે પ્રમાણે મોહિનીએ ભસ્માસુરની બાબતમાં કર્યું હતું.

મેસ્મેરની માન્યતા એવી હતી કે પૃથ્વી અને ગ્રહોની એક બીજા ઉપર અસર થાય છે અને આ અસર કરનારી શક્તિ ચેતન જગત્ ઉપર પણ હુકમત ચલાવે છે.

બીજું એ એમ માનતો કે ક્રિયા અને પ્રતિક્રિયા એક સુંદર અને ચંચળ પ્રવાહીથી થાય છે, જે આખા વિશ્વમાં સર્વત્ર પ્રસરિત છે. તેનું નામ ઓડ (Ode) છે. તે ઓડના પ્રભાવથી મોહિની પ્રયોગોનું સાક્ષ્ય થાય છે. તે એમ માનતો કે જે કાનૂનોને અનુસરી આ ઓડ

પ્રસરતું તે કુદરતી કાનૂનો હતા અને મનુષ્યોના જાણવામાં નહોતા. તેની ગતિ ભરતી ચોટને મળતી છે.

એ અંચળ પ્રવાહી અતિ ત્વરિત ગતિએ એક શરીરમાંથી બીજા શરીરમાં વહે છે, દૂરથી અસર કરે છે અને દર્પણની માફક તેનું પ્રતિબિંબ મનુષ્ય ઉપર પડે છે. આ શક્તિથી મનુષ્યો જાતજાતના પ્રયોગો કરે છે અને એ પ્રયોગો કરવાની ક્રિયાને 'Animal magnetism' ગ્રાણી આકર્ષણવિદ્યા એવું નામ મળ્યું. ગ્રાણી આકર્ષણ વિદ્યાથી જ્ઞાનતાંત્રવિષયક રોગો તથા અવ્યવસ્થાઓ મટાડી શકાય છે. એ વિદ્યાથી ગમે તેટલા ગુંચવાટાભરેલા દર્દની ચિકિત્સા કરી શકાય છે.

મેસ્મેરના ઉપર પ્રમાણે સિદ્ધાંત હતા. તે વિધેયને મુગ્ધ કરવા માર્ગ નક્રિયા (Passes) આકર્ષણ દૃષ્ટિ (Magnetic gaze) અને અત્યંત એકાગ્રતા (Intense concentration)ની સહાય લેતો. આ ઉપરાંત મેસ્મેર વિધેયને ઉંઘાડવા દરેક સાધન અજમાવતો. જેવા કે મધુર પુષ્પો, મીઠી સુરભિ, સંગીત, ગાંખો હીપપ્રકાશ-ખરેખર તે કંઈ અદ્ભૂત કાર્ય કરતો હોય એવો દેખાવ કરતો.

આ પ્રમાણે જૂદા જૂદા જ્ઞાતાઓના મતો દર્શાવ્યા પછી વાંચક મને મારો મત પૂછે તો તે એ છે કે સર્વેને જ્ઞાત છે કે મનુષ્ય દેહમાં આત્મા છે. તે આત્મા બ્રહ્મનો અંશ છે. પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતાના કર્મોથી મુક્ત થઈ બ્રહ્મમાં વિલીન થઈ શકે છે. બધા બ્રહ્મમાંથી ઉત્પન્ન

થયેલા છીએ એટલે આપણે એકજ વૃક્ષના ફળો છીએ. આપણા બધાનો એક બાપ છે. આપણે બધા સરખા તત્ત્વોના બનેલા છીએ. આ આત્માની એકતા, તત્ત્વોની એકતા આપણો સંબંધ બતાવે છે. એકજ હોઈ આપણું એક બીજા પ્રત્યે આકર્ષણ હોય એ સ્વભાવિક છે. માટે બ્રહ્મમાંથી જે જે ઉદભવવા પામ્યું છે તેની અને આપણી વચ્ચે એક જાતનું આકર્ષણ છે. તે નિયમાનુસાર આપણે વિશ્વમાંની દરેક વસ્તુને આકર્ષી શકીએ; માત્ર આત્મ-શ્રદ્ધા બહુજ આવશ્યક છે. આ પ્રમાણે આ મોહિની વિદ્યાના પ્રયોગોથી હું એવા નિશ્ચય ઉપર આવ્યો છું કે મનુષ્યમાં અગાધ શક્તિ છે; માત્ર તે શક્તિ ઉપયોગી કેમ બનાવવી એ જ્ઞાન બરેબર ગાળન છે. એ જ્ઞાનથી જેઓ વિભૂષિત છે તેઓ પરબ્રહ્મનું સત્ય સ્વરૂપ પારખી શકે અને તેઓજ મુક્તિને પામી શકે. આ ઉપરથી હું એ સાબીત કરવા ઇચ્છું છું કે આ વિદ્યા યોગનો વિભાગ છે અને તેની મદદથી આત્મોન્નતિ તેમજ પર-માર્થ કરી શકાય છે. આત્મોત્કર્ષ કરી, સર્વ કર્મોથી અલિપ્ત થઈ બ્રહ્મમાં લુપ્ત થવું એ કેટલું આનંદદાયક છે? એવી આ વિદ્યા માર્ગદર્શિકા છે.

પ્રત્યેક મનુષ્યમાં આકર્ષણ શક્તિ છે. હવે આ આકર્ષણશક્તિને કેમ ખીલવવી એ જોઈએ. આનો ઘણો-બરો આધાર મગજ ઉપર છે. મગજની નિશ્ચિતતા, એકાગ્રતા તથા ઇચ્છાશક્તિ આ બાબતમાં મુખ્ય કામ

કરે છે. માટે ધ્યાન તથા ઇચ્છાશક્તિ કેળવવાનો નિય-
મિત મહાવરો રાખવાની જરૂર છે.

જે ભવિષ્યમાં આ વિદ્યા ધરાધર શીખવા માગે છે તેને હું સલાહ આપું છું કે ધ્યાન અને ઇચ્છાશક્તિ શું છે એ ધરાધર સમજી લે. તેમાં કંઈ મહેનત નથી પણ તે એક સહેલ કાર્ય છે. ધ્યાન ધરવું એટલે અમુક એક વસ્તુમાં ચિત્ત પરોવવું. એ ખાવા કરતાં જરાય વધારે અઘડું નથી. ખાતી વખતે જેમ આહારમાંજ મશગુલ હો છે તેમ આમાં પણ મશગુલ થવાની જરૂર છે. ઇચ્છાશક્તિ એટલે મનની દૃઢતાપૂર્વક અમુક કાર્ય સફળ કરવું તે. થોડાક મહાવરા પછી તમને ઇચ્છા-શક્તિનું ખરું જ્ઞાન થશે. આ બાબતમાં આત્મ-શ્રદ્ધાની બહુ અગત્ય છે.

હવે પ્રયોગની સાધના માટે ઉપરની ત્રણ બાબતો (ધ્યાન, ઇચ્છાશક્તિ અને આત્મ-શ્રદ્ધા) ઉપરાંત આકર્ષક દૃષ્ટિ આવશ્યકીય છે. આકર્ષક દૃષ્ટિ એટલે બીજાની આંખો સામે ધરાધર એક પણ મટકું માર્યા સિવાય દસથી પંદર મિનીટ જોઈ રહેવું તે. આ દૃષ્ટિ લાંબા અનુ-ભવથી મળી શકે. જ્યાં તક મળે ત્યાં દરેકની આંખો તરફ તાકી, મહાવરો કરતાં રહો તો સત્વર એ દૃષ્ટિ તમને પ્રાપ્ત થશે.

આટલા પ્રાથમિક સાધનો મેળવ્યા પછી જો અત્યંત આવશ્યક સાધનોના જ્ઞાનથી તમે તમારા પ્રયોગો કરી

શકે. આટલામાં માજ નકિયા ઉમેરો તો મેસ્મેરીઝમ (પ્રાણ પ્રયોગ)ની ક્રિયા સંપૂર્ણ થાય છે, અને મેસ્મેરીઝમની ક્રિયામાં સૂચનક્રિયા ઉમેરો તો મોહિની વિધાની ક્રિયા સંપૂર્ણ થઈ કહેવાય.

મેસ્મેરની સ્કુલના અનુયાયીઓ આ પ્રમાણે માજ નકિયાની પદ્ધતિ સમજાવે છે:—પ્રથમ તો ઓરડામાં બે ખુરશીઓ મૂકી, એકમાં તમે બેસી બીજીમાં તમારા વિધેયને તમારી બરોબર સામે બેસાડો એ પ્રમાણે સામસામા ગોઠવાઈ જવું કે તમારા ગુંઠણો તેના ગુંઠણોથી બહાર રાખી શકો અને તેના ગુંઠણને અડકતા રહે એટલે કે તમારો ડાબો ગુંઠણ તેના બે ગુંઠણો વચ્ચે રહે અને તેના જમણા ગુંઠણને અડકતો રહે અને તમારો જમણો ગુંઠણ બહાર રહે તથા તેના ડાબા ગુંઠણના સ્પર્શમાં રહે.

પછી તેની સાથે ધીમા મધુર સ્વરમાં વાતચીત કરો, ભલે પછી તે એ વિદ્યામાં માનતો ન હોય. તમારે તો તે માનતો હોય તે પ્રમાણેજ વર્તવાનું છે. તેની શંકા-શીલતાથી તમારે નિરાશ થવું નહિ.

યાદ રાખો કે તમારે શાંતિ, ધીરજ, અને સખળ આત્મશ્રદ્ધા રાખવાનાં છે. તમે તમારી શક્તિ બાણો છે એ સામાને બતાવી આપવું છે એમ તમારે ધારવું. તમે કઈ શક્તિથી વિધેય ઉપર પ્રયોગ કરો છો તેનાથી તેને

અગાઉથી જાણીતો કરવો એ ઠીક છે કારણ કે પછી તે ગુંથવાયા ન કરે અને તમારા કથનાનુસાર વર્તે. દુકામાં તેનો વિશ્વાસ મેળવી લેવા પ્રયત્ન કરવો.

પ્રથમ, પ્રયોગ કરનારાઓએ પોતે બીજાને મુઘ્ધ કરવાની રીત બરાબર જાણતા હોય તોજ અને પુનઃ મુઘ્ધાવસ્થામાંથી મૂળ અવસ્થામાં લાવતા આવડતું હોય તોજ શરૂઆત કરવી. કદાચ વિધેય મૂળ અવસ્થામાં (શુદ્ધિમાં) પાછો ન આવે તો વિધાયકે ન ગભરાતાં, તેને ઉંઘવા દેવો અને તે આપોઆપ થોડાક કલાક પછી જરૂર જાગી ઉઠશે. આટલું ખાસ ધ્યાન રાખો કે હુમેશાં પ્રયોગ કરતી વખતે મગજ શાંત રાખો અને હાથ ધરેલું કાર્ય પૂરું કરવા ઉતાવળ ના કરો.

માર્જનક્રિયાની બાબતમાં હવે ડીલેયુઝ (Deleuze) ની પદ્ધતિ પ્રમાણે આગળ ચાલીએ. તે નીચે પ્રમાણે છે:-

“ઓરડામાં બહુ ગરમી કે બહુ ઠંડી ન હોવી જોઈએ, જેથી તમારા કાર્યને અડચણ આવે નહિ. વળી પ્રયોગ કરતી વેળા તમને કોઈ અડચણ કરે નહિ એવો અગાઉથી ધન્ટેજમ કરવો. પછી વિધેયને એકદમ સારી સગવડ પ્રમાણે બેસાડવો અને તમે તેની સામે તેનાથી જરા ઉંચા આસને બેસો, જેથી તેના ગુંઠણો તમારા ગુંઠણો વચ્ચે રહે. પ્રથમ તો તેને કશાનો પણ વિચાર કરવા ના કહો, હવે પછી તેના ઉપર થનાર અસ-

રનો કંઈ ખ્યાલ કરવા ના કહો. બધી બહીક કાઢી નાખવા, સારી આશા રાખવા અને પ્રયોગને લીધે કદાચ ક્ષણિક દુઃખ થાય તો નાહિમ્મત અને બેચેન ના થવા કહી રાખો.

“ બધું વ્યવસ્થિત થયા પછી તેના હાથના અંગુઠાએ તમારા એક એક હાથના અંગુઠા અને આંગળી વડે પકડો જેથી તમારા અંગુઠાનું તળીયું એના અંગુઠાના તળીયાને સ્પર્શે અને તમારી આંખો તેની આંખો ઉપર ઠેરવો.

“ આ પ્રમાણે થયા પછી તમારા હાથ પાછા ખેંચી તેની મૂળ જગ્યાએ લાવો અને પંજે એવી રીતે ફેરવો કે પંજનું તળીયું વિધેયની સામે આવે. પછી તમારા મસ્તકથી જરા વધારે ઉચ્ચાઈ સુધી હાથો લઈ જાઓ. પછી બન્ને હાથો વિધેયના બન્ને ખભા ઉપર મૂકો. એક મિનીટ હાથો એમજ રાખી મૂકો અને પછી આસ્તે આસ્તે તેના હાથની આંગળીઓના ટેરવા પર્યંત હાથો નીચે લાવો, જે દરમ્યાન તમારા હાથનો તેના હાથને જરાક સ્પર્શ થવો જોઈએ. આનું નામ તે માર્જન.

“ આ પ્રમાણે માર્જન પાંચ છ વખત કરો. પુનઃ માર્જન શરૂ કરતી વખતે હાથો જરા વિધેયના શરીરથી દૂર રાખી, મૂઠી વાળી ઉપર લઈ જવા અને વળી પૂર્વ-વત્ કરવું.

“ પછી તેના માથા ઉપર તમારા હાથો મૂકો. ક્ષણ-વાર તેમજ રાખી મૂકી તેના મોંથી બેએક ઇંચનું અંતર રાખી હાથો દુટી સુધી નીચે લાવો. ત્યાં દુટી ઉપર તમારા અંગુઠા રાખી, બાકીની આંગળીયો પાંસળીની નીચે રાખી બેએક મિનીટ તેમજ રાખી મૂકો.

“ ત્યાર પછી હળવેથી હાથો તેના ગુંઠણ સુધી અને તમને અગવડ ન પડતી હોય તો ઠેક ચરણ સુધી લઇ જાઓ.

“ પ્રયોગ વેળા આ પદ્ધતિ વારંવાર કામે લગાડો. આ પ્રમાણે અર્ધોએક કલાક પ્રયત્ન કર્યા છતાં જો પ્રયોગ સફળ ન થાય તો તે દિવસે પ્રયોગ બંધ કરજો. પછી બીજા, ત્રીજા, પાંચમા કે ત્યાર પછીના પ્રયોગમાં તમને સફળતા મળશે.”

આ પદ્ધતિ જો કે બહુ ધીમી છે પણ વિશ્વસનિય છે અને તેનાથી આણેલી અસર બીજી ઝડપવાળી પદ્ધતિથી આણેલી અસર કરતાં વધારે ઉંડી સાબીત થઇ છે.

ડૉક્ટર જોન બોવી ડોડ્સ (યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ,) અમેરીકાનો પ્રસિદ્ધ મેરમેરીસ્ટ નીચે પ્રમાણે પદ્ધતિ કામે લગાડતો:—

“ કોઇ પણ શખ્સને એક અથવા સો જણની સમક્ષ લ્યો અને તમારા અંગુઠાનું ટ્રેસું તેના હાથના પંજાની પાછલી બાજુ ઉપર મુદ્રિકા અંગુલીની ઉપર

એક ઇંચના અંતરે મૂકો. આથી તમારો અંગુઠો Ulnar Nerve ઉપર દબાવેલો રહેશે.

“વિધેયને તમારી આંખો સામે જોવા દો. તેના ઉપર અસર કરવાના ચોક્કસ ઇશદા સાથે તમે અર્ધી કે એક મિનીટ તેની આંખો સામે તાકી રહો પછી તેની આંખો બંધ કરવા તેને કહો. હવે તમારા છૂટા હાથે તેની આંખોના પોપચાં નરમાશથી નીચે દબાવો. પછી તે હાથ તેના માથા ઉપર રાખો અને તેજ હાથનો અંગુઠો આંખોની ભ્રમર વચ્ચેની જગ્યા ઉપર ઠેરવો. હજી પણ તમારો બીજો અંગુઠો મુદ્રિકાઅંગુલીની નીચે (Ulnar nerve) ઉપરજ રાખી મૂકવો. હવે દૈનિકતાપૂર્વક તેને કહો ‘તમે તમારી આંખો ઉઘાડી શકશો નહિ.’

“જો તે ઉઘાડી શકે તો બે ત્રણ વાર પુનઃ પૂર્વવત્ યત્ન કરો. તમારી ઇચ્છાશક્તિના જોરે જો તમે તેની આંખો બંધ ન રાખી શકો તો બહુતર છે કે પ્રયોગજ બંધ કરો. (Median Nerve). વચલી આંગળીની નસ ઉપર અંગુઠો રાખવાની રીત એનાથી સારી છે. તેમાં વિધેયનો ડાબો હાથ તમારા જમણા હાથમાં અને જમણો હાથ તમારા ડાબા હાથમાં રાખવો જોઈએ તમારા અંગુઠા તેના પંજામાં અંગુઠાની શરૂઆત થાય છે ત્યાં, કાંડાથી દોઢેક ઇંચના અંતરે રાખવા, જેથી તમારી આંગળીયો તેના પંજાની પછવાડેની બાજુએ રહે. હવે

અંગુઠા Median Nerve ઉપર ગોઠવાયા કહેવાય.

“હવે જરા આગળ નમો અને દૃઢતાપૂર્વક વિધેયની આંખ તરફ તાકી રહો. આ વખતે સંપૂર્ણ આત્મશ્રદ્ધા રાખો કે તમે તેને જરૂર મુગ્ધ કરશો.

“વિધેયે શાંત અને ઠંડુ મગજ રાખવું જોઈએ. શરીર પણ આરામ લેતો હોય તેમ ઢીલું રાખવું અને કોઈ પણ રીતે પ્રયોગકર્તાની ઇચ્છા વિરુદ્ધ જવું ન જોઈએ.”

ત્યાર પછી તે અગાઉ લખાઈ ગયા પ્રમાણે માર્જનો કરવાનું કહે છે. ડીલ્યુઝની રીત પ્રમાણેજ તે લખે છે તો પણ તે કંઈક વધારે લખે છે માટે, વાંચક ! ચાલો આપણે તે પણ વાંચીએ.

“અધોગામી માર્જન (Downward pass) ધીમે ધીમે કરવું, નહિ તો અસર હતી નહોતી થઈ જશે. દરેક માર્જન ખલાસ કર્યા પછી વિધેયથી દૂર તમારા હાથો કંઈક ખંખેરતા હો તેમ હલાવો. આથી આગલા પાછલા માર્જનનો સંબંધ તૂટી જાય છે. અંગુઠા વડે દરેક આંગળી સાથે ચપટી વગાડવાથી કે મૂઠીની ઝડપ-ખંધ ઉઘાડખંધથી પણ એજ પરિણામ લાવી શકાય છે.

“માર્જન પુનઃ શરૂ કરતી વેળા બેઠકારી રહી તો થયેલી અસર ચાલી જાય છે. ખીન્નું માર્જન શરૂ કરતી

વખતે હાથે, ખંખેરી, મુઠીવાળી વિધેયથી એક કુટને અંતરે ઉચ્ચા લઇ જવા.

“વિધેય તરફ ખુલ્લો પંજે રાખી હાથે ઉચ્ચા લઇ જવાથી બધી અસર નષ્ટ થઇ જાય છે.

“કાયમ માર્જન કરતી વેળા વિધેયની આંખો ઉપર તમારી આંખો ઠેરવી રાખો, તમારી પ્રયોગસિદ્ધિ માટે ધ્યાન ધરો અને શ્રમિત ના થાઓ. આમ છતાં તમે થાકી જાઓ તો માર્જનો કરવા બંધ કરી આરામ લ્યો અને જાણે આરંભ કરતા હો તેમ વળી માર્જનો શરૂ કરો; અથવા તો એક હાથે વિધેયનો એક હાથ પકડી રાખી આરામ લઇ શકો, જેથી બન્નેનો સંબંધ તૂટે નહિ અને ત્યાર પછી તે હાથને આરામ આપવા બીજો હાથ કામે લગાડવો.

“અસર થઇ છે તે જાણવાની પહેલી નિશાની એ છે કે વિધેયના હાથની ગરમી ઓછી થાય છે. તેના અંગુઠા તથા આંગળીનાં ટેરવાં ઠંડાં અને ભીનાં થઇ જાય છે. બીજી નિશાની એ છે કે તેની આંખનાં પોપચાં આસ્તે આસ્તે બંધ થતાં જાય છે અને અન્તે તદ્દન બંધ થઇ જાય છે.”

“કદાચ હાથે પુનઃ ગરમ થઇ જાય અને આંખો ઉઘડી જાય તો પ્રયોગ તરતજ બંધ કરવો.”

ઘણા લાંબાણથી માર્જનક્રિયા સમજાવવામાં આવી,
જે શબ્દોમાં કદાચ અટપટી લાગશે પરંતુ અનુભવથી તે
સત્વર શીખી શકાશે. પ્રથમ ધ્યાન દઈ વાંચીને બધી
રીત મગજમાં ઉતારી, તે પ્રમાણે શરૂઆત કરવી અને
શનૈઃ શનૈઃ આગળ વધવું.

આ પ્રમાણે પ્રયોગનો આરંભ કરવાની ઘણી જૂદી
જૂદી રીતો છે પરંતુ માર્જન કરવાની રીત તો એકજ છે.
માત્ર થોડાક ફેરફારો ક્યાંક ક્યાંક દૃષ્ટિગોચર થાય પણ
ઘણી ખરી રીત તો સર્વામાન્ય છે. વિષેયના ચિત્તની
એકાગ્રતા લાવવા માટે હું ઘણી વખત વીંટી કે અન્ય
કોઈ ચક્રચકિત પદાર્થ તેની આંખ સમીપ ધરી રાખી
તેની સામું તાકી રહેવા તેને કહેતો. આથી તે ફાલતુ
વિચારોને હાંકી કાઢી એકચિત્ત થાય છે અને આપણા
પ્રયોગની સફળતા બાબે પછી ભય રહેતો નથી.

અત્યાર સુધીની બધી ક્રિયા ‘મેસ્મેરીઝમ’ની વર્ણ-
વાદ. મોહિની વિદ્યા (Hypnotism)ની ક્રિયા આ
બધી ક્રિયા ઉપરાંત સૂચનક્રિયા છે. સૂચનક્રિયા અતિ
મહત્વની છે અને તેથી ઘણા ઘણા અદ્ભૂત પ્રયોગો
થયા છે માટે તેનું મહત્વ દાખવવા તેનું વિવેચન એક
જૂદા પ્રકરણમાંજ (હવે પછીના) કરીશું.

પ્રકરણ ત્રીજું.

સૂચનક્રિયા એટલે શું? સૂચન એટલે કંઈ કરાવવા કે કંઈ વિચારાવવા, સ્પર્શથી, અવાજથી, શબ્દોથી, કે લખાણથી, શારિરીક કે માનસિક છાપ પાડવી તે; જે છાપ પાડ્યા અનુસાર સામો માણસ કરે કે વિચારે. આ ક્રિયાને સૂચનક્રિયા કહેવાય. આ સૂચનક્રિયા મેસ્મેર તથા તેના અનુયાયીઓને અસમ્મત છે; જ્યારે ધ્રુઈમિ તથા અન્ય વિશારદોને તે માન્ય છે એટલુંજ નહિ પણ તેની ખાસ લલામણુ કરે છે. મારા મત પ્રમાણે તે ક્રિયા બહુજ અગત્યની છે. એ ક્રિયાની સહાય વડેજ મોહિનીએ લસ્માસુરને લસ્મીભૂત કર્યો હતો. નવાઈની વાત તો એ છે કે મેસ્મેર સૂચનક્રિયામાં માનતો ન હોવા છતાં તેની મદદ ઘણી લેતો. અગાઉ વાંચ્યા મુજબ તે સુવાસિક પુષ્પો, મીઠી સુરભિ, સંગીત, ઝાંખો દીપપ્રકાશ ઇત્યાદિની મદદ પોતાના પ્રયોગોના સાક્ષ્યાર્થે લેતો. આ તેની રીત સૂચનક્રિયાને લગતી છે; આથી એટલું સાબીત કરી શકાય કે સૂચનક્રિયા મોહિની વિદ્યામાં મુખ્ય ભાગ લેનારી ક્રિયા છે માટે તેની સંપૂર્ણ અને પદ્ધતિસર માહિતી મેળવવી એ પ્રત્યેક શીખાઉનું કર્તવ્ય છે.

બન્હોમ કહે છે: “હું કાળજીપૂર્વક કહું છું કે આ પ્રયોગમાં નિદ્રા આવશ્યક નથી અને મુગ્ધાવસ્થાની અસર તથા લાલ નિદ્રા વગર પણ થાય છે. ઘણા વિધેયોને ઉઘાડ્યા વગર મેં મુગ્ધ કર્યા છે. વિધેય જો પોતાની આંખો બંધ કરતો નથી કે રાખતો નથી તો હું મારી આંખો તરફ કે મારી આંગળીયો તરફ અમુક સમય પર્યંત જોઈ રહેવા તેને કહેતો નથી..... માર્જનો અથવા તો વિધાયકની આંગળીયો કે આંખો તરફ તાકી રહેવું એ માત્ર ધ્યાનની એકાગ્રતા માટે છે અને તદ્દન આવશ્યક નથી.”

માટે નિદ્રા ખાસ જરૂરની નથી પણ વિધેયના ધ્યાનની એકાગ્રતા કરાવવી એ આવશ્યક છે. બન્હોમ મોહિની વિદ્યા (Hypnotism) ની નીચે પ્રમાણે—વ્યાખ્યા આપે છે:—“મોહિની વિદ્યા એ એક ખાસ આધ્યાત્મિક અવસ્થા લાવવાની વિદ્યા છે, જે અવસ્થામાં સૂચનો બહુ અસર કરે છે. તે અવસ્થા આવશ્યક પગ-થીયું કહી ન શકાય પરંતુ મોહિની-વિદ્યાનો મૂળ આધાર સૂચનક્રિયાજ છે.”

સૂચનનું મહત્વ દર્શાવવા ઉપરનું ટાંકણ બસ છે. પ્રયોગનું સર્વ સાક્ષ્ય સૂચન ઉપર આધાર રાખે છે.

સૂચનોથી થતાં લાલ અને અલાલથી આ પૃથ્વી ઉપરનો એકે શખસ મુક્ત નથી; જે લાલ અને અલાલ

લોકો ખીજા કોઈ કાર્યનું પરિણામ સમજે છે; પરંતુ ખરૂં જોતાં તેઓ ભૂલે છે. મનુષ્યનું લવિષ્ય પોતાના તથા બાહ્ય સૂચનોથી ઘડાય છે. લગવાનું પતંજલીએ કહ્યું છે:—

યાદશી ભાવના તાદશી ફલસિદ્ધિ:

પોતાની ભાવના પ્રમાણે મનુષ્ય પોતાનું લવિષ્ય ઘડે છે. આ સત્ય આપણા પ્રજા પૂર્વજોએ હજારો વર્ષો પૂર્વે શોધ્યું હતું જે અત્યારે તદ્દન ભૂલાઈ ગયું લાગે છે. હાલની આપણી પ્રજામાં ભાવના જેવું કંઈજ નથી. છેલ્લા થોડાક વર્ષમાં અલેક્ષ અંધકારમાં કંઈક ઝાંખો પ્રકાશ દેખાય છે ખરો. આ ભાવનાને આપણે સૂચન કહીશું. કારણ કે મોહિની વિદ્યાના જ્ઞાતાઓ એ શબ્દનો (Suggestion) ઉપયોગ કરે છે. સૂચનની મનુષ્ય ઉપર કેમ અસર થાય છે અને મગજ તથા શરીર વચ્ચે શો સમ્બન્ધ છે એ હવે આપણે વાંચીશું.

મગજની શરીર ઉપર અમુક અંશે અસર થાય છે એ તો સર્વમાન્ય છે; પરંતુ કેટલે અંશે એ અદ્યાપિ માલુમ પડ્યું નથી. શરીરના એકાદ ગાત્રની અવ્યવસ્થા થતાંજ મગજને અસર થાય છે. અવ્યવસ્થિત ઉદર, ભારે જમણું, મદિરાનું જામ, નખળાં ફેફસાં, સડેલો દાંત, સૂઝેલી નસ વિગેરે શિશેવેદના, ભ્રમિત વિચારો, ગડ-ગૂંમડ, ખરાબ રીતભાતો, ક્રોધ (હા અને અપરાધો

સુદ્ધાં), ચિંતાતુર લય, મહાંઈની ખામી વિગેરેને જન્મ આપે છે.

એમ કહેવાય છે કે અપચાની વેદનાને લીધે નેપો-લીયન વોટર્સની લડાઈમાં હારી ગયો. પરંતુ એ સત્ય હોવા અસત્ય છતાં પણ ઘણાઓએ અમૂલ્ય તકો ગૂમાવી છે; જીવનનો માર્ગ ભૂલ્યા છે. આ સઘળું શરીરના અમુક ગાત્રની અવ્યવસ્થાને લીધે ઉદ્ભવેલી મગજ ઉપરની ખરાબ અસરનું પરિણામ. અપચો, રક્તની તંગી, વીર્યની ઓછપ ઇત્યાદીથી મગજ ઉપર બહુ અસર થાય છે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે શારિરીક વેદના માનસિક વેદનાને જન્મ આપે છે.

મનુષ્યનું વાતાવરણ, આબોહવા, વસ્ત્રો, ઘરની વ્યવસ્થા, કાર્ય, ખોરાક અને ખીજ એને લગતી હાલતો તેના મગજ ઉપર અસર કરે તો છેજ. શૂન્ય દિવસ, ધૂમસ, અતિશય ઠંડો પવન અને સૂસવાટા ભર્યો ઠંડો પવન, સખત ગરમ દિવસ, લૂ, પ્રખર સૂર્યતાપ જ્યારે શરીરને અનુભવવા પડે છે ત્યારે મગજ ઉપર તેની કેવી અસર થાય છે? “સખત ગરમી” “અતિશય ઠંડી” “અત્યંત ખફારો” નભમાં વિજળી ચમકે છે” “વરસાદ જરૂર પડશે” “આટલી ગરમી કેમ સહન થાય, માથું ફાટી જાય છે” “ઠંડી કંઈ ઠંડી; હાથ કળી પડે છે” વિગેરે સાધારણ વાક્યો તમે ઉચ્ચારો છો, જેથી તમે તમારા શરીરની તમારા મગજ ઉપર થયેલી અસ-

રત્નું ભાન કરાવે છે; માટે એ સિદ્ધ વાત છે કે શરીર મગજ ઉપર અસર કરે છે. અસર લાભદાયક હોય કેવા નુકસાનકારક પણ હોઈ શકે.

હવે, મગજ અને વિચારોની શરીર ઉપર થતી અસર, મગજ ઉપર થતી શરીરની અસર કરતાં વધારે અસરકારક અને બળવત્તર છે. પુનઃ લગવાનું પતંજલીનું મહાવાક્ય ઉચ્ચારીશું:—

યાદશી ભાવના તાદશી ફલસિદ્ધિ:

“As a man thinketh in his heart, so is he.” પોતાની વિચારસૃષ્ટિ મુજબ મનુષ્યનું જીવન ઘડાશે. “મન સર્વસ્વ છે; જેવી તમારી ભાવના તેવા તમે થશો,” લગવાનું બુદ્ધિ કહ્યું છે. એ વાક્ય ‘કેટલું’ સત્ય છે? ‘મનઃ એવ મનુષ્યાણાં કારણં બંધ મોક્ષયોઃ’ આ વાક્ય પણ ઉપલી બાબતનું સમર્થન કરે છે.

મન શરીર ઉપર—સારી કે ખરાબ—ચક્રિત કરી નાંખે એટલા અંશે અસર કરે છે. મનની અમુક હાલત, પાચનશક્તિ ઉપર અસર કરે છે, ભૂખ મારી નાંખે છે, દુઃખ—પીડા વીસરાવી દે છે અથવા તો વધારી દે છે. હર્ષ, સારી વાતો, પાચનશક્તિ સારી કરે છે. ક્રોધ લોહી બગાડે છે બાણે કે વિષયની અસર થઈ. ક્રોધને મારવાથી, ઇંદ્રિયોને જીતવાથી, મજબૂત મન રાખી લાલચોને વશ થવાથી, ઉચ્ચ અને ઉદાર વિચારો કર-

વાથી શરીર નીચેગી, પુષ્ટ અને સુખી રહે છે. જે ભાવનાથી અમુક વ્યક્તિ પોષાયલી છે તે વ્યક્તિ તેના સંગમાં આવતી બધી વ્યક્તિ ઉપર પોતાની ભાવનાની થોડી ઘણી અસર કરશે. અને તેની ભલાઈ, લાયકાત, તંદુરસ્તી અને સુખ અથવા તેનો ક્રોધ, ઇર્ષ્યા આદિ દુર્ગુણો તેના સોબતીયો ઉપર જરૂર અસર કરશે.

આપણને ખબર છે કે ભય, ગાલોની સુરખી ઉડાડી દે છે, હૃદયના ધબકારા બંધ કરે છે, વાળ કલાકેકમાં સફેદ કરી દે છે કે મૃત્યુ આણે છે. ખરાબ સમાચારથી આવેલી ધ્રુજારી શરીરનું ગાત્રેગાત્ર અને નસેનસ કંપાવી દે છે. કોઈ વખત ભય મનુષ્યને અમુક કાર્ય કરવા ઉત્સાહિત બનાવે છે જેમ કે હોસ્પીટલમાં આગ લાગી હોય ત્યારે અત્યંત બિમાર પાણુ જીવ બચાવવા ઉત્તેજિત થઈ મહેનત કરે છે. હર્ષ, દીલગીરી અને વાસનાઓ પાણુ શરીર ઉપર જખખર અસર કરે છે. તેથી મનુષ્યની જીંદગી લંબાય કે ટૂંકાય છે. આવા દાખલા આપણે ઘણી વાર જોઈએ છે કે જેઓ આખો દિવસ પેટના દુઃખારાની, અજીર્ણની અને અન્ય કેટલીક ફર્યાદો કર્યા કરે છે પણ કશો ઉપાય કરતા નથી. આવા હજારો મનુષ્યો “ભાવના”ના (સૂચન-પદ્ધતિ) સિદ્ધાંતથી જાણીતા થઈ પોતાની ફર્યાદો દૂર કરી શકે. જે ફર્યાદો કરતો રહે છે અર્થાત્ ખરાબ સૂચનો લેતો રહે છે તે

તેવોજ સ્થેશે પરંતુ સમજીને જે સારા સૂચનો લેશે તે સુખી થશે. પોતે પોતાને જેવો માને તેવો તે થાય.

આ સૂચનો બધા પોતાનાજ થયા, જેને આપણે ‘સ્વસૂચન’ કહીશું. આ બાબતમાં વધુ જાણવા મુંબાઈમાં પ્રગટ થતાં પ્રસિદ્ધ માસિક ‘વીસમી સદી’ના અંકોમાં મારા “સ્વસૂચનાનું મહત્ત્વ” એ મથાળાવાળા લેખો વાંચકોએ વાંચી લેવા. તેમાં સ્વસૂચનથી એક મનુષ્ય પોતાનું આખું જીવન કેમ ફેરવી શકે એ સમજાવવામાં આવ્યું છે.

સ્વસૂચન ઉપરાંત બાહ્ય સૂચનની એટલે આસપાસના વાતાવરણની પણ બહુ અસર થાય છે. જેમ-તેમ દિવસો ગાળતાં મનુષ્યો ઉપર બાહ્ય સૂચનો ઘણી અસર કરે છે. કારણ કે તેઓમાં વિચાર કરવાની શક્તિ ન હોવાથી અન્યના વિચારો જલદી ગ્રહણ કરે છે અને વિચાર સત્ત્વર કાર્યમાં પરિણમે છે. આત્મા, તેની શક્તિ અને તેની મહત્તા જે શખ્સ જાણતો નથી, તેનામાંજ ભય ઉદ્ભવવા પામે છે. આ ભય બહુ ખૂરી ચીજ છે. સેંકડો શખ્સો ભયને લીધેજ બિમાર પડી જાય છે. બીજી બાજુ તપાસતાં જ્ઞાન એ શક્તિ છે. તે આશા અને તાકાત આપે છે; તે ભયને નસાડે છે, બદીને પાછી ઠેલે છે, શરીરમાં કંઈક ચમત્કારિક અસર કરે છે, મનને સમજા કરે છે, ચિત્તની એકાગ્રતા કરાવે છે, ઉચ્ચ

વિચારો કરાવે છે અને આનંદ, શાંતિ અને આરોગ્ય બંધે છે.

લાચારી અને નિરૂપયોગીતાના પ્રત્યક્ષ તેમજ આડકતરા સૂચનો દરદી ઉપર ખરાબ અસર કરે છે જ્યારે ધૈર્ય, દૃઢતા, દૃષ્ટાંત અને નીરોગી વાતોથી-સાર સૂચનોથી તેની તબીયતમાં અવનવો સુધારો થાય છે.

કોઈ બિમારને, મિત્રને કે બાળકને “તેઓ માંદલ છે” એવું સૂચન કદિ ઠસાવવું નહિ. આવા સૂચને ઘણા નુકસાનકારક છે. ઘણી વખત શિક્ષક કે માબાપ છોકરાને કંઈ ન આવડે ત્યારે “ગધેડા જેવો છે” “બીલકુલ પત્થર” “કંઈ આવડવાનું નથી” “તને કંઈ આવડતું નથી” આવું આવું બકી કાઢે છે. આવ સૂચનો બાળકોના કુમળા મગજ ઉપર અતિશય ખરાબ અસર કરે છે. તે એમ માને છે કે તેને કંઈ આવડતું નથી, આવડવાનું પણ નથી, આવા સૂચનો જેના મગજમાં ઘર કરી એસે તેનું લવિષ્ય જ્વલંત બનાવવા તમે બાહ્યેશમંદ થાઓ એ કેટલું હાસ્યાસ્પદ છે? બાળકોમાં લય પણ આમજ ઘુસવા પામે છે. બાળક અમુક સ્થળે જતો હોય તો “ત્યાં ભૂત છે” એમ કહી તેને તેની માડરાવે છે, રડતો હોય તો “બાવો આવ્યો” કહી છાને રખાવે છે પણ તે લલી માતાને થોડીકજ ખબર છે કે તે બાળક પેલા ભૂતવાળા સ્થળે જતાં આખી જીંદગી

ડરશે અને બાવાનું નામ સાંભળતાં રાડ પાડશે. પોતાના સંતાનોને ભારત માતાના ખરા સપુતો બનાવવા ઈચ્છતા દરેક માબાપે આવી બાબતોની ખાસ કાળજી રાખવાની છે કારણ કે બાળપણમાં ઘર કરી બેઠેલા સૂચનો આગળ જતાં સહેલાઈથી નષ્ટ થશે નહિ.

આ ઉપરથી સૂચનો શું છે એ સમજાયું. બહારના સૂચનોમાં જો સામે માણસ વિશ્વાસ રાખે અને તે પ્રમાણે માનતો થાય તોજ અસર કરે છે; પરંતુ બાળકો તો કાચી બુદ્ધિના હોવાથી ગમે તેનું માને છે માટેજ બાળકોની વધારે કાળજી લેવાની જરૂર છે. બાળપણમાં ઉચ્ચ અને તંદુરસ્તીના વિચારો તેના મગજ ઉપર ફેંકવામાં આવે તો તે બાળકનું ભવિષ્ય જાળવવુંમાન થશે.

તસ્માત્ હમેશાં ઉચ્ચ વિચારોને-સૂચનોને પોષો-ઉચ્ચ વાતાવરણમાં રહેા એટલે ઉચ્ચ બાહ્ય સૂચનો અહુણુ કરો અને તમારું જીવન ઉચ્ચ થશે. બધાને હુવે માન્ય છે કે સૂચનો મનુષ્ય ઉપર ઘણી અસર કરે છે. મોહિની વિદ્યાથી આણેલી મુગ્ધાવસ્થામાં વિધેયના શરીરનો દરેક ભાગ ચંચળ બને છે અને ખાસ કરીને મગજ તો તે વખતે અતિશય ગ્રાહકશક્તિ ધરાવે છે. મગજની આવી હાલતમાં જે સૂચનો આપવામાં આવે તે ભારે અસર કરે છે માટે પ્રયોગ કરી ઈષ્ટ પરિણામ લાવવા માટે આ સૂચનક્રિયાની ખાસ અગત્ય છે. માર્જનક્રિયાથી વિધેયને ઉંઘાડી શકાય છે પરંતુ તે

વિધેયની અમુક આદત વિસરાવી દેવામાં, દરદ મટાડવામાં વિગેરે ખીજા કામમાં સૂચનક્રિયાજ મુખ્ય છે. આ ઉપરથી વાંચકો સૂચનક્રિયાનું મહત્વ સમજી શક્યા હશે. એ ક્રિયાની આટલી આવશ્યકીયતાને લીધે યૂરોપ, અમેરીકાના મોહિની વિદ્યા-વિશારદો એ ક્રિયાનો ખાસ ઉપયોગ કરનારા છે અને લગભગ ઘણાખરા પુસ્તકોમાં સૂચનક્રિયાની આવશ્યકતા દર્શાવી છે.

પ્રકરણ ચોથું.

માર્જનક્રિયાની થોડીક વધુ આવશ્યકીય માહિતી આપ્યા પછી પ્રયોગનો વિધી વર્ણવીશું. આ ક્રિયા કેટલે અંશે અગત્યની છે એ વાંચકોએ અગાઉના પ્રકરણો ઉપરથી જાણ્યું છે. જોકે તે વિધેયના ચિત્તની એકાગ્રતા અર્થે ઉપયોગી છે અને નિદ્રા લાવવાનું મુખ્ય સાધન છે તોપણ તેમાં રહેલી અજાણ્યતા ઉપજાવવાની શક્તિ ખાસ અદ્ભૂત ગણાય. નિઃશબ્દ શાન્તિ પ્રસરેલી હોય એવા વખતે હસ્તોની ઉર્ધ્વ-અધઃ ગતિ જોનારને કેટલી અદ્ભૂત અને ગુહ્ય લાગે ? ગમે તેમ પણ ઘાસાના ધ્વનિથી કરેલી પ્રયોગ જોનારના હૃદયને નિઃશબ્દ શાન્તિમાં હસ્તની ગતિ (માર્જનક્રિયા) વડે કરેલા

પ્રયોગ જેટલી અદ્ભુતતા અનુભવાડતો નથી. પરંતુ માર્જનક્રિયા વડે આણેલી નિદ્રાની અસર સૂચનક્રિયાથી આણેલી નિદ્રાની અસર જેટલી ગાઢ અને ચિર હોતી નથી. આવી બાબતના મતમતાંતર ઘણા છે છતાં હું તો નિશ્ચય ઉપર આવ્યો છું કે બન્નેના સંઘટિત બળથી કરેલા પ્રયોગો ખરેખર સફળ થાય છે.

આપણામાં રહેલી ઓજસ શક્તિ બીજા ઉપર વર્ષા-વવાની રીતને માર્જનક્રિયા કહે છે. આ માર્જનક્રિયા હાથની લિન્ન લિન્ન પ્રકારની હીલચાલથી થાય છે. ઓજસ મનુષ્યના હસ્તોની આંગળીયોના ટેરવેથી ઝરે છે. માટે હસ્તોની હીલચાલ અગત્યની છે. વિધેયની ઉપર જૂદી જૂદી અસર આણવાને હાથોની જૂદી જૂદી હીલચાલ જરૂરની છે અને તે હીલચાલને જૂદા જૂદા નામો અપાયેલા છે. મોહિની-મુગ્ધ કરવા માટે માજનો વપરાય છે, મુગ્ધાવસ્થા નષ્ટ કરવા માજનો વપરાય છે, શરીરના અમુક ભાગને કે આખા શરીરને જડ કરી દેવા માટે માજનોના ઉપયોગ થાય છે આવા દરેક જાતના માજનો જૂદી જૂદી રીતે કરાય છે. બધા મળી માજનો ચાર જાતના છે, જેવાં કે:—સંપૂર્ણ માર્જન; વિરામ માર્જન; સંક્ષિપ્ત માર્જન અને એકાગ્ર માર્જન. તેમાંના કેટલાક અધોગામી (માથાથી પગે જતાં) હોય છે, જેને આપણે અધોગામી માર્જન કહીશું. કેટલાક એનાથી વિરુદ્ધ રીતે થાય છે એટલે કે

પગેથી માથા સુધી લઇ જવાય છે જેને આપણે ઉર્ધ્વ-
માર્ગી અથવા તો વિષમમાર્જન કહીશું.

સંપૂર્ણ માર્જન-આ માર્જનનું નામજ તેનો ગુણ સૂચવે છે. આ માર્જન વિધેયના શિરોભાગથી શરૂ થઇ આખા શરીર ઉપર થઇ પગ સુધી કરવામાં આવે છે અથવા તો તેનાથી ઉંધુ એટલે કે પગના ટેરવેથી શરૂ થઇ આખા શરીર ઉપર થઇ માથાની ટોચ સુધી. આવા અઘોગામી માર્જન કરતી વખતે તમારા હાથો વિધેય તરફ ખભાથી ખરાબર સીધા લંબાયેલા હોવા જોઈએ. પંજે ઉંધો રાખવો તથા વિધેયના ચ્હેરાને ન સ્પર્શતાં એકાદ ઇંચનું અંતર રાખવું. આમ હાથો રાખતી વખતે જો તમારી આંગળીયો દુઃખવા આવે તો આરામ લેવા તેને નીચે ન વાળતાં ઉપર વાળવી. આંગળીયો ઉઘાડી રાખવી એટલે કે દરેક બખ્ખે આંગળીયો વચ્ચે ઠીકઠીક અંતર રાખવું, જેથી એક આંગળીનો બીજાને સ્પર્શ ન થાય.

આ પ્રમાણેની તમારા હાથની સ્થિતિ કરી, તમારે જરાક હાથો ધ્રૂજવતાં ધ્રૂજવતાં વિધેયના સરથી ચરણ સુધી લાવવા. ચરણ સુધી હાથો આવ્યા કે સંપૂર્ણ માર્જન પૂરો થયો કહેવાય; પણ હાથને ખંખેરવાની જરૂર છે. આથી બાહ્ય ખરાબ અસર હાથો દ્વારા નીકળી જવા પામે છે અને નવા માર્જન માટે ઓજ-સૂનો નબિન પ્રવાહ તૈયાર થાય છે.

ખીજી માર્જન આરંભવા, હાથો ખંખેર્યા પછી તરતજ ચપળતાપૂર્વક હાથો ઉચ્ચે સર આગળ લઈ જવા. આટલું ધ્યાન રાખવું કે ખંખેર કર્યા પછી હાથોની મુઠ્ઠી વાળી ઉપર લેવા, નહિ કે ખુલ્લા. આ બંધ હાથોથી—મુઠ્ઠી વાળેલા હાથોથી તમારું ઓજસૂ વહી જતું અટકે છે. આ પ્રમાણે એક માર્જનના અન્તે ખંખેર જરૂર કરવો અને મુઠ્ઠી વાળવી અને ખીજા માર્જનની શરૂઆત વખતે મુઠ્ઠી વિધેયના માથા સમીપ લાવી તેના ઉપર મુઠ્ઠીમાંથી કંઈ નાખતા હોઈએ તેમ મુઠ્ઠી ઉઘાડી પૂર્વવત્ હાથોને ધૂળવતાં ચરણ સુધી લાવવા. આ સંપૂર્ણ અધોગામી માર્જનો થયા.

ઉર્ધ્વગામી કે વિષમ સંપૂર્ણ માર્જનો અધોગામી સંપૂર્ણ માર્જનોથી આણેલી અસર નષ્ટ કરવામાં ઉપયોગી છે. તેના ઉપયોગ બરાબર ઉંઘી રીતે થઈ શકે છે. આમાં ચરણથી શરૂઆત કરવાની છે અને હાથના પંજા ઉંઘા રાખવાને બદલે ચત્તા રાખવાના છે. બાકી બધી સૂચનાઓ અધોગામી માર્જનો પ્રમાણેનીજ છે. વિરૂદ્ધ રીતથી વિરૂદ્ધ પરિણામ આવે છે, એ તો દેખીતું છે.

વિરામ માર્જન:—આ માર્જનનો ગુણ પણ તેના નામ ઉપરથી સ્પષ્ટ વર્તાઈ આવે છે. વિધાયક જ્યારે ઘણા સંપૂર્ણ માર્જનો કરી થાકી જાય અથવા તો જ્યારે તે સંપૂર્ણ માર્જનો અનાવશ્યક ધારે ત્યારે વિરામ

માર્જનનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. આવા માર્જનો વિધેયના શિરોભાગથી શરૂ થઈ નીચે જાય છે; પરંતુ સંપૂર્ણ માર્જનની માફક ઠેઠ ચરણ સુધી જતાં નથી. તે તો માત્ર ગુંઠણ પર્યંત, કમર પર્યંત, ડુંટી પર્યંત, છાતી પર્યંત કે હડપચી પર્યંતજ નીચે લઈ જઈ શકાય છે, પછી જેવી જરૂરીયાત. તેની ક્રિયા સર્વાંશે સંપૂર્ણ માર્જનની જેવીજ છે. માર્જનના અન્તે તથા નવિન માર્જનની શરૂઆતે અનુક્રમે હાથનો ખંખેર અને મુઠ્ઠીનું ઉઘાડવું આવશ્યકજ છે. ખરું જોતાં વિશ્રાન્તિને ખાતર સંપૂર્ણ માર્જનના ભાગલા પાડેલો એ માર્જન કહેવાય. વિરામ માર્જનથી વિશ્રાન્તિ મળે છે એ ઉપરાંત અન્ય એ લાભ છે કે શરીરના અમુક ભાગ ઉપર વધારે ઓળસ ઝર્યું હોય કે ઓછું ઝર્યું હોય તો તેની ક્રિયાથી સમતા જળવાઈ રહે છે.

સંક્ષિપ્ત માર્જન:—આ માર્જન શરીરના અમુક ભાગ કે ગાત્રને જડ કરી દેવા માટે વપરાય છે. આ માર્જનનો આરંભ આગલા બે જાતના માર્જનોની માફક શિરોભાગથી થતો નથી. તેની મદદથી શરીરનું ગમે તે ગાત્ર બીજા ગાત્રને જરા પણ અસર કર્યા સિવાય જડ કરી શકાય છે. ધારો કે હાથને જડ બનાવવો છે—અન્ય કોઈ ગાત્રને નહિ—તો સંક્ષિપ્ત માર્જનનો ઉપયોગ કરવો પડે છે. આ બાબતમાં સંક્ષિપ્ત માર્જન ખલેથી શરૂ થાય છે અને નિયમ પ્રમાણે ધ્રુવવતાં ધ્રુવવતાં

હાથેને આંગળીયોના ટેરવાં સુધી લાવવા. પુનઃ આરંભ કરવાની રીત પૂર્વવત્ જ છે. આ પ્રમાણે શરીરના ગમે તે ભાગને જડ કરવા માટે આ માર્ગની મદદ લેવાય છે. જેટલા ભાગ ઉપર ખાસ અસર કરવી હોય તેનાથી જરાક ઉપરના ભાગથી માર્ગનો આરંભ કરવો અને જ્યાં અસર ખીલકુલ ન કરવી હોય ત્યાં હાથો અટકાવી દેવા અને વળી શરૂઆતથી નવિન માર્ગ ન કરવો, એ વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવી.

એકાગ્ર માર્ગન:—અમુક બિંદુ ઉપરજ અસર કરવા માટે ઉપલા માર્ગનો ઉપયોગ થાય છે. આંગળીના ત્રણે માર્ગનોથી આ જૂદીજ જાતનો માર્ગ ન છે. આમાં અમુક બિંદુ કે સ્થળ ઉપર હાથની આંગળીયોની ધ્રુવતી ગતિથી અસર કરવાની છે. તેમાં આખો હાથ લંબાવવાની જરૂર નથી. આરંભમાંજ હાથની આંગળીયો વચ્ચે એકેક ઇંચનું અંતર રાખવું અને જે બિંદુ ઉપર અસર કરવાની હોય તેનાથી એકાદ ઇંચ ઉંચે પંજે ધરી રાખવો. પછી આંગળીયો કંપાવવી અને કંઈ ખંખેરતા હોઈએ તેમ ઓજસનો પ્રવાહ ચાલુ કરી દેવો. પ્રવાહની ગતિ અસ્ખલિત રહે તે માટે તમારા મોંમાંથી ગરમ શ્વાસ આંગળીયો ઉપર સતત કુંકયા કરવો.

શરીરનો જે ભાગ નિર્બળ થઈ ગયો હોય તે સખળ કરવા એકાગ્ર માર્ગ ન વપરાય છે. જખમ, ઉઝરડો કે હુખારો મટાડવામાં, કાન, આંખ કે ગમે તે નૈસર્ગિક

શક્તિ વિનાના ગાત્રોને સખળ બનાવવામાં એકાદ માર્જ-
નનો ઉપયોગ કરી શકાય. આ માર્જન થોડોક વખત
કર્યા પછી હાથને તે ગાત્રથી એકાદ કુટ દૂર લઈ ખંખે-
રવો અને પુનઃ પૂર્વવત્ શરૂઆત કરવી-પછી બેવી
અગત્ય.

માર્જનો કરવાની બીજી બે વધારે રીતો છે:—

૧. તમારા વિધેયના શરીરના સંબંધમાં હાથો રાખી
કરવા તે.

૨. હાથો તેના શરીરના સંબંધમાં રાખી નહિ
પરંતુ બંને તેટલા સમીપ-માત્ર તેના શરી-
રને સ્પર્શ કર્યા વગર.

પ્રથમ માર્જનનું નામ સ્પૃષ્ટ માર્જન ને બીજાનું
નામ અસ્પૃષ્ટ માર્જન છે.

સ્પૃષ્ટ માર્જનો વિધેયના શરીરમાં ચેતન અને ચંચ-
ળતા આણે છે. (૧) બ્યારે મનુષ્યને ઉદ્દીપનની અગત્ય
હોય; (૨) બ્યારે વિધેય ઉપર જડતા આણવી હોય; (૩)
અમુક દરદો સાબાં કરવાં હોય અને (૪) શરીરના અમુક
ભાગને જડ અને નિશ્ચેતન કરવો હોય ત્યારે સ્પૃષ્ટ
માર્જનનો ઉપયોગ કરવો.

અસ્પૃષ્ટ માર્જનો પણ ચેતનસંચારક છે. આથી
ઉદ્ભવેલું ચેતન વિધેયને અન્તે મોહિની-નિદ્રામાં નાખી
દે છે. (૧) વિધેયને અખંડ શાંતિ આપવા. (૨) શરી-
રના અમુક ભાગને ચૈતન્યવાળો કરવા અને (૩) સ્પૃષ્ટ

માર્ગ નથી આણેલી જડતા દૂર કરવા ચૈતન્ય પેદા કરવા અસ્પૃષ્ઠ માર્ગનો વપરાય છે.

માર્ગ નક્રિયાનું આટલું જ્ઞાન નવિન અભ્યાસીને બસ છે. જ્ઞાન તો તમારી પાસે છે પણ પ્રયોગક્રિયા તમે નથી કરી. આટલું વાંચ્યા પછી તમને પ્રયોગ કરવાનું દીલ થાય તો કંઈ નવાઈ જેવું નથી. તમારામાં (ઓજસ) મોહિની-શક્તિ કેટલી છે એ તમને ખબર નથી માટે પ્રથમ તો નાની શરૂઆત કરવી. છતાં પણ આ તમારો પ્રથમ પ્રયાસ છે માટે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા ખંત તથા નિયમથી કામ લેવું આવશ્યક છે. આ પ્રમાણે શરૂઆત કરો:—જ્યાં જ્યાં તમારાથી છૂટ લઈ શકાય તેમ હોય ત્યાં ત્યાં તે શખ્સના ખલા ઉપર ખીલકુલ તેના દીલમાં સંદેહ ઉપજાવ્યા વગર હાથ મૂકવો. તેની સાથે રસિક અને માધુર્યપૂર્ણ વાતો કરો જેથી બંને મશગુલ થઈ જાયો અને બંને વચ્ચે એકતા પ્રસરી રહે. આ વખતે તમારા હાથ વિષે સતત તમે ધ્યાન ધર્યાં કરો. હવે ઈચ્છા કરો કે તમારામાંની વિદ્યુચ્છક્તિ (ઓજસ) હાથ વાટે બહાર નીકળી તેના ખલા ઉપર અસર કરે. જો આ પ્રયોગ કાળજીપૂર્વક થાય તો ઘણાખરા પ્રયોગોમાં પેલો શખ્સ અચાનક જાણે વિજળીના તારને સ્પર્શતાં આંચકો લાગે તેવો આંચકો અનુભવશે. આ પ્રમાણે વારંવાર આ પ્રયોગ અજમાવો.

આવી જાતનો ખીન્નો પ્રયોગ ‘શેકેન્ડ’ કરતી વેળાએ પણ થઈ શકે. વાતો કરતાં કરતાં હાથનો કબજો છોડવો નહિ અને વિદ્યુત્શક્તિ તમારા હાથમાંથી વહી તેના હાથને અસર કરે એવી શ્રદ્ધાપૂર્વક ઇચ્છા કરો અને તમે સફળ થશો. અમેરીકાનો મોહિનીવિદ્યા વિશારદ રેલ્વેમાં મુસાફરી કરતી વખતે પડખે બેઠેલા ઉતારૂઓ ઉપર વારંવાર આવા અખતરા કરતો. ગુંઠણે ગુંઠણ અડકાડી તે ઇચ્છા કરતો અને સામે શખ્સ આંચકો અનુભવતો. ઉપલા અખતરા કરતાં જે જે શખ્સો ઉપર તમારી શક્તિની અસર થાય તેના ઉપર જરૂર મોટા પ્રયોગો સફળ થશે, માટે એવા એકાદ શખ્સને વિધેય કરી તમારા ખીન્ન પ્રયોગો અજમાવવા. ઉપર કહેલી મનુષ્યમાં રહેલી વિદ્યુત્શક્તિ બે પ્રકારની છે. (૧) સમ (૨) વિષમ. સમ શક્તિવાળો વિધાયક એટલે પ્રયોગકર્તા બની શકે છે અને વિષમ શક્તિવાળો વિધેય એટલે જેના ઉપર પ્રયોગ થાય છે તે બની શકે છે. આ પ્રમાણેની બે વિરુદ્ધ શક્તિઓના સંમિલનથી પ્રયોગનું સાફલ્ય અનુભવાય છે; જેવી રીતે વિજળીના નેગેટીવ અને પોઝીટીવ તારોના મિલનથી વિદ્યુત ઉદ્ભવે છે.

પ્રયોગકર્તાએ ઉપલી માહિતી જાણ્યા પછી વિધેયને-યોગ્ય વિધેયને ગોતી કાઢવા મહેનત કરવી જોઈએ.

વિધેયો કેમ મેળવવા.—તમારા પ્રયોગના સાફલ્યાર્થે
 બનતા સુધી રાજપુશીથી બહાર પડેલા વિધેયો ઉપરજ
 વિદ્યા અજમાવવી. જો કોઈ રાજપુશીથી બહાર ન
 પડે તો કોઈને આજીજી કરો—આમંત્રો એટલે કે વિધેય
 થવા કોઈને સમજાવો. કદાપિ કાલાવાલા કરવા નહિ
 કારણ કે આથી તમારી શક્તિ સમ મટી વિષમ બની
 જાય છે અને તમે તમારી કિંમત ઘટાડો છો. વિનયથી
 સામાને પૂછવું, જેમ કે:—“આપ સાહેબ વિધેય થવા
 માટે રાજ છો?” આ વખતે તે શખ્સનો કર તમારા
 કરમાં લ્યો અને તેની યોગ્યતા તપાસો. વળી આગળ
 ચલાવો: “તમારા ઉપર અગાઉ કોઈએ આવો પ્રયોગ
 કર્યો હતો?” “તમને ખબર છે કે મોહિની-નિદ્રા,
 પ્રયોગકર્તાના શરીરમાંથી વિદ્યુત્-શક્તિ વિધેયના શરી-
 રમાં પ્રવેશવાથી ઉદ્ભવે છે?” વિગેરે. આવા અન્ય
 કેટલાક પ્રશ્નો મૂકી તેને તમારી ઇચ્છાને અધીન કરવો.
 શનૈઃ શનૈઃ તે પીગળતો જશે અને અન્તે તે વિધેય થવા
 કબૂલ કરશે—તૈયાર થશે.

ઉપર પ્રમાણેની રીતથી ઘણા વિધેય થવાને પાત્ર
 જણાય છે. આ પ્રમાણે આવા વિધેયમાંના એક ઉપર
 તમે જેમ જેમ વધારે પ્રયોગો કરતા જશો તેમ તેમ
 તમારો પ્રયોગ એક સહેલ માત્ર થઈ જશે. પરંતુ વિદ્યા-
 યજ્ઞે તો હમેશાં પ્રયોગ કરવા તત્પર રહેવું જોઈએ—લલે
 પછી તે ગમે તે શખ્સ ઉપર કરવાનો હોય. એ સત્ય

છે કે જે શખ્સની પાત્રતા વિધાયકે તપાસેલી છે તે શખ્સ મળે તો વધારે સારું. આથી પ્રયોગકર્તાની શક્તિનું નિર્ણયક વ્યય થતો નથી અને અન્ય લાભ એ કે એ અણુવપરાયેલી શક્તિ અગત્યના સમયે ખપ લાગે. હવે મોહિની-નિદ્રાનું આરોપણ કેમ કરવું તે અગત્યનું છે. તે રીતિ સમજાવ્યા પૂર્વે મોહિની-નિદ્રા શા ખપની છે તે જાણીએ.

મોહિની-નિદ્રાનો ઉપયોગ:—મોહિની નિદ્રા વેદાંતરીકે બહુ વપરાય છે. આથી એવા એવા અદ્ભૂત અધ્યાત્મિક અને ઉચ્ચ કોટીના દૃશ્યો દેખાડી શકાય છે કે તેથી મનુષ્યને પોતાના આત્માની અનન્ત શક્તિનું જ્ઞાન થાય છે. નિર્બળ મનુષ્યને સબળ બનાવવામાં મોહિની નિદ્રા અદ્ભૂત અસર કરે છે. જેની માનસિક, જ્ઞાન-તંતુવિષયક કે શારિરીક સ્થિતિ બગડી ગઈ હોય તેને સંપૂર્ણપણે આરામ આપી મોહિની નિદ્રા નીરોગી બનાવી દે છે. જેને રાત્રે ખરાબર ઉંઘ ન આવતી હોય તેને ગાઢ નિદ્રા લેતો કરી શકાય છે. બિમાર માટે એ એક આશિર્વાદરૂપ છે. આત્મોન્નતિનું મોહિની-નિદ્રા પગધીયું છે. સમાધિને પોતાની મેળે પોતાના ઉપર આણેલી મોહિની-નિદ્રા કહે છે. મોહિની-નિદ્રા એ ગુપ્ત વિજ્ઞાનશાસ્ત્રને ખૂલ્લો થયેલો લાગ છે. મોહિની-નિદ્રામાં દેખાડેલા કેટલાક દૃશ્યો કુદરત અને વિજ્ઞાનના ભેદો ઉઘાડા કરી આપે છે.

આ પ્રમાણે આવી અદ્ભૂત મોહિની-નિદ્રા કેમ આણવી તે જાણ્યો. બધી મળીને ત્રણ રીતો છે, જેમાંની દરેકનું નીચે પ્રમાણે સંક્ષિપ્ત વર્ણન છે:—

મોહિની-નિદ્રા ઉપન કરવાની રીતો.

પહેલી રીત.—તમે અગાઉની કસોટી કરી ચોખ્ખું વિધેય મેળવી લીધેલો છે એમ ધારી હું આગળ વર્ણન કરું છું. તે સારો વિધેય છે. બીલકુલ તમને અડચણ ન નડે એવી જગ્યા પ્રયોગ માટે પસંદ કરો. ત્યાં અખંડ શાન્તિ હોવી જોઈએ. આબુખાબુના સ્થળો પણ એવા ન હોવા જોઈએ કે જેથી વિધેયનું કે તમારું ધ્યાન તે ભણી ખેંચાય. તમારા વિધેયને ખુરશી ઉપર બેસવા કહો—તદ્વન આરામથી બેસવા કહો. તમને પસંદ પડે તો તમે ઉભા રહો અથવા તો સામે બેસી જાઓ. તેને શાન્તિ ધારવા કહો અને મન તથા શરીરને પૂર્ણ આરામ આપવા કહો. વિધી કરાવવાની આતુરતા રાખવા તેને ‘ના’ કહો અને પ્રયોગના સાફલ્યની બહુ ચિંતા પણ તેને કરવા ના દો. હવે તેનું માથું જરાક નમાવો અને ઝોંકા આવતી વખતે માથું નમી જાય તેવી સ્થિતિમાં રાખો. તેના હાથો તેના ગૂંઠણ ઉપર મૂકો અને બન્ને પગો ભટકાવીને રાખો પણ જો તમે બેઠેલા હો તો તેના પગો વચ્ચે તમારો એક પગ રાખો. આ પ્રમાણે તમારા વિધેયમાં શક્તિ-વિષમતા ઉદ્ભવશે, જે તમારી શક્તિ

પ્રયોગની શરૂઆત (જુઓ પાનું ૫૬)

-સમતાને અધીન થવાથી પ્રયોગનું સંપૂર્ણ સાક્ષ્ય થાય છે. હવે તેના હાથે ક્ષણ બે ક્ષણ તમારા હાથોમાં પકડી રાખો. (તમે બેઠેલા હો કે ઉભેલા હો, તેના વાંધો નહિ). પછી તેનો જમણો હાથ તમારા જમણા હાથમાં પકડી, ડાબો હાથ તેના ખભા ઉપર મૂકી, અગાઉ બતાવ્યા પ્રમાણે, ઇચ્છા કરો કે તમારામાં રહેલી વિદ્યુત-શક્તિ તેના ઉપર અસર કરે. દૃઢપણે અને એકાગ્રપણે એકાદ મિનીટ તેના ચક્ષુઓ સામે તાકી રહો. અને તમને લાગે કે તમારા બન્ને વચ્ચે એકતા જામી રહી છે ત્યારે તેની આંખો ખંધ કરવા તેને કહો. હવે હાથ છોડી દો અને સંપૂર્ણ માર્જન કરવાની શરૂઆત કરો. આ માર્જનો માથેથી શરૂ કરી ચરણ પર્યાંત લઈ જવાં અને મિનીટમાં ચાર કે પાંચ કરવાં. દરેક માર્જનના સમાપ્ત થયા પછી હાથ ખંખેરવાની ખાસ કાળજી રાખો અને નવિન માર્જનના આરંભ વખતે પણ તેમ કરવાનું ધ્યાનમાં રાખો. આવા બારેક માર્જનો કર્યા પછી અથવા તો તમે શ્રમિત થઈ જાઓ ત્યાર પછી તમારે વિરામ માર્જનો કામે લગાડવાં, જેથી ક્રિયા ખંધ કર્યા વગર તમે આરામ લઈ શકો. વિધેયની આંખો ઉપર એકાગ્ર માર્જનો કર્યાથી પણ લાભ થાય છે. આંખો બંધ થાય ત્યારે થતી દેખાય કિંવા નિદ્રાનાં ચિન્હો બતાવતી જણાય ત્યારે એકાગ્ર કે સ્થાનિક માર્જનોનો ઉપયોગ કરવો.

દશ મિનીટ પર્યંત માર્જનક્રિયા કર્યા પછી તમારો વિધેય ઝોંકા ખાતો દેખાશે. આવી સાદી નિદ્રાની નિશાની મોહિની-નિદ્રાનું પણ ચિહ્ન છે. આવી નિશાની જોવાથી તમારો કાર્ય કરવાનો કિસ્સા હુ વધે છે. તમારા વિધેયનું મસ્તક ધીમે ધીમે ગૂંઠણ સુધી નમી જાય ત્યારેજ તમારે સંતોષ માનવો જોઈએ. આવી સ્થિતિ વિધેયની ધાય એટલે તમારે તેના માથાથી ગૂંઠણ પર્યંત વિરામ માર્જનો કરવા માંડવાં અને વચમાં વચમાં સંપૂર્ણ માર્જન પણ કરી લેવો. આથી આખા શરીર ઉપર સરખી અસર થાય. ઉપર પ્રમાણે વિધેયે મસ્તક નીચે નમાવી દીધું હોય ત્યારે તેની ગરદનના પાછળના ભાગ ઉપર કુંક મારવી અને ત્યાંથી તે કમર પર્યંત વાંસાના કરોડ રજજી ઉપર માર્જનો કરવાં.

હવે પછી જે સ્થિતિમાં વિધેય મૂકાય તે સ્થિતિ મોહિની-નિદ્રાપણની છે. પછી, તે જરાક કે જાદ પણ હોઈ શકે. પરંતુ તે નિદ્રા જાદ છે કે જરાક છે તે તપાસી જોવા વિધેયને જગાડવો હોય તેમ આમતેમ હલાવી જોવો. આ કસોટીથી જો તે જાદ નિદ્રામાં હશે તો તે મોજથી ઉંઘ્યાજ કરશે અને બીલકુલ હરકત વગર વધારે ને વધારે ઘોરવા માંડશે. આવી કસોટીથી વિધેય જો જાગી ન જાય તો તે સંપૂર્ણપણે મોહિની-નિદ્રા-ધિન થયો છે તેમ જાણવું.

વિધેયની યોગ્યતા ઉપર પ્રયોગ માટે જોઈતા સમ-
યનો આધાર રહે છે. પરંતુ ઘણી ખરી બાબતોમાં
ઓછી નહિ પણ વીસ મિનીટ તો બસ થશે. આટલો
વખત (વીસ મિનીટ) પસાર થયા પછી નિદ્રાની કંઈ
પણ દેખીતી નિશાની દેખાય નહિ તો પ્રયોગ બંધ
કરવો ઠીક છે અને બીજા કોઈ દિવસે કે વળતેજ દિવસે
અખતરો કરો.

આ તો સત્ય છે કે જેમજેમ તમે પ્રયોગમાં મુક-
ળતા મેળવતા જશો તેમતેમ તમને ઓછી મહેનત
પડતી જશે અને ત્વરિત પરિણામ—નિદ્રા આવતી જશે.
પ્રથમ પ્રયોગે નિદ્રારોપણ કર્યા પછી બીજા પ્રયોગમાં
તમારે ભય જેવું કંઈ નથી. પછી તો જરાક ઇચ્છા-
શક્તિ વાપરીને થોડાંક માર્જીને. કર્યા કે વિધેય થઈ જશે
મોહિની—નિદ્રાવશ.

બીજી રીત.—વિધેયની પાત્રના કસ્યા પછી યોગ્ય
વિધેય મેળવો. તેને ઉભો રાખો અને ગાત્રેગાત્ર ઢીલા
કરી દેવા કહો. આબુખાબુ અખંડ શાન્તિ પ્રસરેલી
હોવી જોઈએ. હવે તેનું માથું તથા બહાર જરાક
આગળ નમાવો. તેના હાથો ઢીલા રાખવા કહો અને
તેને પણ જરાક આગળ લાવો. આથી આખું શરીર
શિથિલ થઈ આરામમાં રહેશે. તેની પીઠના મધ્યસ્થ
ભાગ પર બંને ખભાના અસ્થિયો વચ્ચે તમારો
જમણો હાથ મૂકો અને ડાબો હાથ તેના કપાળ ઉપર

હજીવો રાખવો. તમારો ડાબો પગ જરા આગળ પડતો અને તેના પગોના સ્પર્શમાં રહેવો જોઈએ. તેના બન્ને પગો સાથે રખાવવા. તમારો ડાબો ગૂંઠણ તેના ગૂંઠણોને અડકાડી રાખવો જેથી તમારા બન્ને વચ્ચેનો સમ્બન્ધ જળવાઈ રહે. આ પ્રમાણે થોડીક મિનીટ ઉભા રહ્યા પછી તમારા જમણા હાથવડે પહેલી રીતમાં દર્શાવ્યા મુજબ તેની ગરદનના પછવાડેના ભાગથી કમર પર્યંત વાંસાના કરોડરજ્જુ પર સંક્ષિપ્ત માર્જનો કરવા માંડો. વચમાં વચમાં તમારા ડાબા હાથે, તેના કપાળ ઉપર, આંખો ઉપર અને ગાલો સુધી માર્જનો કરતા રહો. ગરદનના પછવાડેના ભાગ ઉપર અને આંખો કરોડરજ્જુ ઉપર પછી કુંક મારો. આ ક્રિયા કરતી વખતે તમારા બન્ને વચ્ચેનો ગૂંઠણનો સંબંધ તૂટી જાય તો વાંધો નહિ.

ઉપર પ્રમાણે ક્રિયા ચાલુ રાખો અને તમારા વિધેયના અંગમાં ધ્રુજારી છૂટે અથવા તો આંખો બંધ કરવા માંડે એટલે તેનો હાથ તમારા જમણા હાથમાં લઈ તેને ઉંઘવાનું સૂચન આપો. વળી માર્જનો ચાલુ કરો અને તમારો વિધેય સમતોલપણું ખોઈ ઉંઘવાની લહેજતમાં ઉભો રહી ન શકે તત્પર્યંત માર્જનો કર્યાજ કરો. આખો વખત આ પ્રયોગમાં સાવચેત રહેવું કારણ કે એકાએક વિધેય પછવાડે પડી જાય માટે તેને આધાર આપવો જોઈએ. ને પડે કે તમારા હાથો ઉપર તેને પડવા દો

એટલે કે તમારા હાથો ઉપર તેની પીઠ આવે તેમ તેને ઝીલી લ્યો. પછી સૂચન આપો અને દૃઢ ઈચ્છા કરો કે તમારા હાથોના લઇ લેવા સાથે તે પછવાડે પડવા માંડે અને તમારા હાથો લઇ લ્યો. જો તે પડવા માંડે તો તેને પકડી જમીન ઉપર સૂવાડો—તેને ચત્તો સૂવાડવો. વારંવાર ‘ઉંઘી જાઓ’ ‘ગાઠ નિદ્રા લ્યો’ વિગેરે સૂચનો ઉચ્ચારતાં તેના શરીર ઉપર ત્વરિત સંપૂર્ણ માર્જનો કરો. થોડીક મિનીટમાં તેના ઉપર મોહિની-નિદ્રા સામ્રાજ્ય ચલાવતી થશે. અગાઉ પ્રમાણે નિદ્રાની કસોટી કર્યા પછી તમારી ઈચ્છા પ્રમાણે તેને કરાવી શકો. હવે નિદ્રા ઉડાડવા માટે ઉર્ધ્વગામી માર્જનો કરો અને તે શુદ્ધિમાં આવી જશે.

ઘણા વિદ્યાર્થીઓ પૂછે છે કે વિધેય-નિદ્રાવશ કેટલો સમય રહે? આનો પ્રત્યુત્તર એ છે કે જો તેને ત્રાહિત આદમી અડચણ કે હેરાન કરે નહિ તો તે બેથી આઠ કલાકે જાગે અથવા તો રાત્રે જોટલો વખત તે ઉઘતો હોય તેટલો વખત નિદ્રાવશ રહ્યા પછીજ જાગશે.

ત્રીજી રીત.—આ રીત એક કરતાં વધારે વિધેયો ઉપર અસર કરવા માટે બહુ સારી છે. ઘણી વખત એવું બને છે કે અમુક રીત અમુક વિધેય ઉપર સારી અસર કરે છે જ્યારે તેજ રીત બીજા વિધેય ઉપર અફળ બન્યું છે. માટે પ્રસંગ મુજબ ઉપલી ત્રણે રીતો પ્રયોગ અફળ થતાં અજમાવી જોવી. પરંતુ આટલું તો હજીપણ

ભરેલું કહેવાય કે એક રીતને સંપૂર્ણ જાણ્યા પછીજ બીજી રીત હાથમાં લેવી. એક રીત સફળતાપૂર્વક તમે વાપરી શકતા હો. તે અન્ય રીતો શીખવા માટે કંઈ વાંધા જેવું છેજ નહિ.

વિધેયો મેળવીને આરામથી તેમને ખેસવા કહો. બધાને એકજ હારમાં ખેસાડો અને તેઓ વચ્ચે થોડુંક અંતર રાખો જેથી માર્જનો કરતી વખતે તમને અડચણ પડે નહિ. પ્રત્યેક વિધેયને બાબુના વિધેય સાથે ગૂંઠણ અડકાડીને ખેસવા કહેવું. આથી બધા વચ્ચે સમ્બન્ધ જળવાઈ રહે. તેમનાં માથાં આગળ નમાવો અને તેમના હાથો તેમના ગૂંઠણ ઉપર રાખો. બધે શાંતિ રહેવી જોઈએ. પછી ધ્યાનની એકાગ્રતા માટે તેમને દરેકને પોતાના નાકના છેડા ઉપર આંખો ફેરવવા કહેવું અને સાથે સાથે જણાવવું કે જો તેમની આંખો મીંચાઈ જાય અને ઉંઘવાની વૃત્તિ થાય તો તે વૃત્તિને તાબે થવું. હવે એક પછી એક બધા ઉપર માથાથી ગૂંઠણ પર્યાંત બખ્ખે ત્રણત્રણ વિરામ માર્જનો કરી જાઓ. પછી પછવાડે જાઓ અને એવાજ માર્જનો તેમની પીઠ ઉપર કરો. આ ક્રિયા વળી એક બે વખત કરી જાઓ, જે દરમ્યાન પ્રત્યેકની સાથે સ્પર્શ કરતાં રહેવું જેથી તમારી શક્તિનાં તેનામાં સંચાર થાય.

માર્જનો કરતી વખતે પ્રત્યેક વિધેયની ઝોંકા ખાવાની સંચારી માટે વાટ જોયા કરવી. એવી નિશાનીઓ જે

જે વિધેયો દેખાડે તેની પાસે જઈ તમારો અંગૂઠો તેના બે ભ્રમર વચ્ચેના સ્થળ ઉપર મૂકો અને બાકીની આંગળીયો માથા ઉપર રાખો. નમ્ર પણ દૃઢ રીતે તમારો અંગૂઠો જરા દબાવો અને તેને ચક્ષુઓ અંધ કરવા કહો. વળી અંગૂઠો દબાવી “ઉંઘવાનું” સૂચન આપો અને તેનું માથું ખુરશી ઉપર (ખુરશીના પાછળના ભાગ ઉપર) ફેરવી રાખો. આ વખતે તેના ચ્હેરા, આંખોને ગાલો ઉપર સંક્ષિપ્ત માર્જનો કરો જે દરમ્યાન આંગળીનાં ટેરવાં તેના ચ્હેરાને જરાક સ્પર્શાવવાં જેથી સંચાર-સમ્બન્ધ ચાલુ રહે.

બધા વિધેયો ઉપર આવા સંસ્કાર કર્યા પછી તેમાંના વધારે અંચળને શોધી કાઢવા તમારે મથવું. જેના ઉપર હિંદી અસર થઈ હોય તેનો તો લયજ નથી અને બાકીનાને હઠાડી મૂકો અથવા તો કંઈ પણ દરકાર કર્યા વગર તેમને ત્યાંજ ઝોંકા ખાવા દો. હિંદી અસર થાય એવા ઉપર એક પછી એક માર્જનો કરવા માંડો અને તેમને નિદ્રાવશ કરી નાંખો. તેની નિદ્રાવશતાના ચિન્હોથી તમે જાણીતા છો. આ પ્રમાણે ત્રણ રીતો ગણાવી, જે ઉપરાંત ઘણી રીતો છે. આ વિદ્યાવિશારદ પ્રત્યેક શબ્દ પોતાની રીત પ્રમાણે પ્રયોગ કરે છે. જેને જે ક્ષણે તે રીત કામે લગાડે. ઝાઝી રીતોના વર્ણન કરી કાગળીયાં બગાડવાં કરતાં બે ત્રણ રીતની સંપૂર્ણ માહિતી આપવી વધારે સારી. એવું પણ બને કે આગળ જતાં તમે પણ

રીત શોધી કાઢે કારણ કે અગાઉ લખ્યા મુજબ આ વિદ્યા હજી ઘણીખરી ખીનશોધાયેલી છે તો તેની કંઈક નવિન શોધ કરવાનું માન તમારા નસીબમાં કાં ન લખેલું હોય ?

મોહિની નિદ્રા ઉડાડવાની રીત

આ રીત જાણવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. સત્ય જોતાં ઘણા વિદ્યાર્થીઓ મોહિની-નિદ્રા પેદા કરવા માટે જોટલા આતુર હોય છે તેટલાજ આતુર મોહિની-નિદ્રા ઉડાડવા માટે હોવા જોઈએ. ઘણા વિદ્યાર્થીઓ, વિધેયને નિદ્રાવશ કર્યા પછી તેને શુદ્ધિમાં લાવી નહિ શકાય એમ માની પ્રયોગજ કરતા નથી. માટે પ્રયોગનું સાફત્વ ગમે તે રીતે તેમને મળ્યું હોય પણ અગાઉ જોટલીજ શ્રદ્ધાથી માને કે તમે વિધેયને શુદ્ધિમાં લાવી શકશો.

મોહિની-નિદ્રા ઉડાડવાની રીતને શુદ્ધિમાં આણવાની રીત કહી શકાય. વિરૂદ્ધ એટલે ઉર્ધ્વગામી માર્ગનો કરવાથી વિધેયને શુદ્ધિમાં લવાય છે. આમાં ખીલકુલ ફેરફાર થવો જોઈએ નહિ; માર્ગનો બરાબર ઉર્ધ્વગામી લેવાં.

સૌથી સરસ રીત એ છે કે જ્યારે વિધેય નિદ્રાવશ હોય ત્યારે તેને પૂછી જોવું કે તે જાગવાને તૈયાર છે કે

નહિ. ઘણું ખર્ચ તે હાજ પાડશે પણ બે કંઈ કારણ-
સર ના પાડે તો તેને દસ કે પંદર મિનીટની મુદત
આપવી અને તે મુદત વિત્યે તે જરૂર જાગી જશે.
મુદત પૂરી થવા આવી હોય એટલે કે વિધેયને જમાડવો
હોય ત્યારે તેનો જમણો હાથ તમારા જમણા હાથમાં
લઈ તેને “જાગવાના” “તાંદુસ્ત થઈ જાગવાના”
“ચપળ તથા ચંચળ થઈ જાગવાના” સૂચનો આપે,
જે દરમ્યાન તેના કપાળ ઉપર ઠંડી કુંક કુંકવી. પછી
ઉર્ધ્વગામી માર્જનો કરવાં. આથી તેની નિદ્રા ઉઠી
જશે અને તાજેમાજે થઈને તે ઉઠશે.

અવાજથી, ભય ઉપજાવે એવી રીતથી કે દુઃખ
ઉત્પન્ન કરે એવી રીતથી વિધેયન કદાપિ શુદ્ધિમાં
આણવો નહિ. આથી તેન બહુ નુકશાન થાય છે.
આથી જાણ્યા પછી તેના શરીરમાં સુસ્તી રહે છે તથા
શરીર ભારે ભારે લાગે છે. હવે શુદ્ધિમાં આવ્યા પછી
તેના ઉપર આવી અસર તેને જણાય ત્યારે તમારા
પ્રયોગ વિષે શો મત તે બાંધી લે? જરૂર તે એમ સમજે
કે મોહિની-વિદ્યા ખરાબ છે માટે કદાપિ તેના પ્રયોગો
માટે વિધેય થવું નહિ. તે આ વિદ્યા પ્રત્યે અણુમતો
દેખાડતો થઈ જશે.

માટે એવી રીતોને કામે લગાડવી કે જેથી વિધેય
જાણ્યા પછી ચંચળ અને સુસ્તી વચ્ચેનો દેખાય;
તેનામાં તાજગી દેખાય જેથી તેને તમારામાં અને

તમારી વિદ્યામાં વિશ્વાસ બેસે અને પુનઃ પ્રસંગ નીકળતાં વિધેય તરીકે પહેલો બહાર પડે.

હું ઘણી વખત મોહિની-નિદ્રા ઉડાડવા માટે નીચેની રીતનો ઉપયોગ કરું છું. વિધેય નિદ્રિત હોય ત્યારેજ તેને હું સૂચન આપું છું કે હું જ્યારે એક, બે ને ત્રણ બોલી આસ્તેથી તાળી પાડીશ ત્યારે તે જાગશે. આથી તે જાગવાને તૈયાર થઈ રહે છે અને મારા મોંમાંથી ‘એક’ શબ્દ સાંભળતાંજ તેની ઉત્સુકતા વધે છે. ‘ત્રણ’ સાંભળવાની સાથે હજાવેક પડતી તાળીની રાહ તે જૂએ છે અને જેવો તાળીનો ધ્વનિ તેને કણ ગોચર થાય છે કે તેને આપેલા સૂચનાનુસાર તે તાબે તથા અંચળ થઈને ઉઠે છે. આ બાબતમાં પણ સૌ સૌ પોતાની રીતનો ઉપયોગ કરે છે પરંતુ માત્ર એટલું ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે એવી રીત ન વાપરવી કે જેથી વિધેય શુદ્ધિમાં આવ્યા પછી સુસ્ત અપ્રકૃષ્ટિત રહે.

પ્રકરણ પાંચમું.

જ્યારે વિધેય ઉપર પ્રયોગ થતો હોય છે ત્યારે તે જૂદી જૂદી અવસ્થામાંથી પસાર થતો જાય છે. મુખ્યત્વે કરીને ત્રણ અવસ્થા સામાન્ય છે: જે શાન્ત અવસ્થા, શારિરીક અવસ્થા ને માનસિક અવસ્થા છે. ચોથી એક

અવસ્થા જે હુલ્લ છે તેનું નામ આધ્યાત્મિક અવસ્થા છે. આ જૂદી જૂદી અવસ્થા પારખવાની ભિન્ન ભિન્ન નિશાનીયો છે જે કે ચારે અવસ્થાઓ વચ્ચે નિકટ સમ્બન્ધ છે.

શાન્ત અવસ્થા:—આ અવસ્થા ત્યારે આવે છે કે જ્યારે વિધેય વિધાયકની ખીલકુલ વિરૂદ્ધ થતો નથી અને સ્વેચ્છાનુસાર વિધાયકની મરજી મુજબ કરવા તૈયાર થાય છે. બધી અવસ્થામાં તે પ્રાથમિક છે અને આ અવસ્થા પછીજ ખીલુ ઉચ્ચ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે. આ અવસ્થાની નિશાની, સંપૂર્ણ એકાગ્રતા, એકતા અને અવિરોધ છે તથા વિધાયકનો વિધેય ઉપર સંપૂર્ણ કાબુ હોય છે.

શારીરિક અવસ્થા:—ખીલુ અવસ્થા આ છે. આ પહેલાની અવસ્થામાં વિધેય વિધાયકની ઇચ્છાનુસાર કરે છે પણ શરીરના ગાત્રો ઉપર વિધાયકનો કાબુ હોતો નથી. અનુક ગાત્ર વારંવાર હુલાવવાની ઇચ્છા વિધેયને થઈ આવે છે પણ જ્યારે શારીરિક અવસ્થામાં તે પ્રવેશ કરે છે ત્યારે તેનું શરીર પણ વિધાયકના કાબુમાં આવી જાય છે. વિધાયકની ઇચ્છા સિવાય તે પોતાનું શરીર કે શરીરનો અમુક ભાગ હુલાવી શકતો નથી. માર્જનની સહાયથી વિધાયક વિધેયના ગાત્રો જડ કરી શકે અને આ પ્રમાણે તેણે વિધેયનો શારીરિક કાબુ મેળવ્યો. કહેવાય. પ્રથમ આ અવસ્થામાં પ્રવેશતી વખતે વિધેય

ઉપર નિશાની સ્પષ્ટ દેખાતી નથી. તે નિદ્રાધિન દેખાય છે. શનૈઃ શનૈઃ અસર ઉંડી થતી જાય છે અને તે તદ્દન શાન્ત તથા દેખીતો ગાઢ નિદ્રાવશ જણાય છે પણ તે આબુખાબુની વિગતથી જાત હોય છે. આ અવસ્થામાં તેની આંખો બંધ પણ હોય અને ઉઘાડી પણ હોઈ શકે. જો બંધ હોય તો આંખો પોપચાં નીચે ફરતી જણાશે. કોઈ તેને સ્પર્શે કે અવાજ કરે તો તે તેના ધ્યાનમાં રહે છે. તે બધાનો ઘાંટો ઓળખી શકશે. શુદ્ધિમાં આવ્યા પછી જે કંઈ બન્યું હોય તે બધું તે વર્ણવી જશે. વધારે ઉંડી અસર થયા પછી તે બેદરકાર જણાશે. તમારા પ્રશ્નનો જવાબ આપવો હશે તો બહુ વાર રહીને જાણે તેને હરકત થતી હોય તેમ ઉત્તર વાળશે. અન્તે આ અવસ્થાની મુખ્ય નિશાની એ છે કે વિધેયની આંખમાં અત્યંત નિદ્રા હોય છે અને તેનું શરીર ઢીલું, ચેતનરહિત અને જડ થઈ જાય છે.

માનસિક અવસ્થા:—આ અવસ્થામાં વિધેયનું મન વિધાયકના કાબુમાં આવી જાય છે. આસ્તે આસ્તે વિધેય ઉપર માનસિક કાબુ મેળવી શકાય છે. અમુક કાર્ય કરવું વિધેયને ન ગમે અને તે કાર્ય કરેજ એવી તેના મનની અવસ્થા કરવી અથવા તે એવો તેના ઉપર માનસિક કાબુ રાખવો એનું નામ માનસિક અવસ્થા. તેનું મન આ અવસ્થામાં વિધાયકના મન સાથે એકતા અનુભવે છે. જેમ જેમ ઉંડી અસર થાય છે તેમ તેમ

અનુબાનુના અવાજે, સમ્યક્ષે અને સ્પર્શો તન્મ
ઉપર બીલકુલ અસર કરતા નથી. તેને તો એમ લાગે
છે કે માત્ર વિધાયકજ તેની પાસે ઉભો છે. આ અવ-
સ્થામાં તે યંત્રવત્ વિધાયક કુંચી દે તેમ કામ કરે છે.
માત્ર તે પ્રયોગ કર્તાની સાથે વાતો કરે છે. આ અવ-
સ્થાએ વિધેયને પડોંચાડ્યા પછી ઘણાખરા વિધાયકો
આગળ વધી શકતા નથી. ચોથી અવસ્થાના પ્રયોગ
કરવા ઉચ્ચ શક્તિ આવશ્યક છે. આ અવસ્થાની
નિશાની એ છે કે વિધેય તદ્દન શાન્ત થઈ જાય છે.
તેની આંખો બીલકુલ હાલતી નથી. તેને કોઈનો સ્પર્શ
કે સ્વર અસર કરતો નથી. જે સ્થિતિમાં તેને બેસાડ-
વામાં આવ્યો હોય તેજ સ્થિતિમાં તે નિરાંતે બેસી
રહેશે. વિધાયક તેને પ્રશ્ન પૂછશે ત્યારે બળકી ઉઠતો
હોય તેમ થોડીકવાર પછી પ્રત્યુત્તર વાળશે અને પુનઃ તે
ઘોરવા માંડશે. આનાથી વધારે ઉંડી અસર થાય છે
ત્યારે તે તમારા સ્વર સિવાય કોઈનો સ્વર સાંભળતો
નથી. તમે પ્રશ્ન પૂછશો તો પણ તે મૂક રહેશે અને
જવાબ આપશે નહિ. પુનઃ તમે પ્રશ્ન પૂછશો તો એટલો
વાળતો હોય તેમ તે જવાબ વાળશે. આ પછી વધારે
ઉંડી અસર થતાં તે તમારા પ્રશ્નોના ખુલાસાબદ્ધ
જવાબ આપશે પરંતુ તે સર્વે તેને શુદ્ધિમાં આવ્યા
પછી સાંભરતું નથી. તેને પીડા થતી નથી તથા તેની
સ્વાદ, ગંધ અને શ્રવણ શક્તિયો શિથીલ થઈ જાય છે.

જે તમે તેને ચીમટી લેશો તો તેને કંઈ જણાશે નહિ, મોટેથી ખૂમ મારશો તો કંઈ સાંભળશે નહિ, સાકર અપી આંગો ખાય છે એમ કહેશો તો તેમ તે કબૂલ કરશે અને ગાંધક આપી ગુલાબનું ફુલ સુંઘે છે એમ કહેશો તો ગુલાબ સુંઘતો હોય એટલા આનંદથી તે ગાંધક સુંઘશે.

આધ્યાત્મિક અવસ્થા:—માનસિક અવસ્થા પછી આ અવસ્થા આવે છે. આગલી અવસ્થા લાવવા વિધાયક પોતાની ઇચ્છાનુસાર રીતો કામે લગાડી બળબળ-રીતી કામ લઈ શકે છે, જ્યારે આ અવસ્થા અણુવાળન્નેને એકમય થવાની જરૂર છે અને સંપીને કામ લેવાનું છે. વિધાયક જોતુંકમી ચલાવી આ અવસ્થા આણી શકે નહિ. આ અવસ્થા માટે બન્નેમાં યોગ્યતા જોઈએ અને ખાસ કરીને વિધેયમાં તો જોઈએજ. વિધાયક તો માત્ર તેને આગલી અવસ્થામાં પ્રવેશ કરાવવાજ વધારે બપનો છે પછી ઘણુંખરું વિધેયને સંભાળવાનું છે. આગલી અવસ્થાએ લાવવામાં જે કંઈ ખામીયો રહી ગઈ હશે તો આ અવસ્થા લાવી શકાશે નહિ. આ અવસ્થામાં વિધેયને દિવ્યદૃષ્ટિ, દિવ્યશ્રવણશક્તિ, સર્વવસ્તુજ્ઞાન, વિગેરે દેવી શક્તિયો પ્રાપ્ત થાય છે અને વિધાયકને સહાયકર્તા થઈ પડે છે.

નિશાની.—(૧) આગલી અવસ્થાઓની માફક આ અવસ્થામાં મસ્તક નમી જતું નથી પણ શ્વાસ

લેતી વખતે મસ્તક ઉંચું થાય છે અને પ્રવાસ કાઢતી વખતે નમી જાય છે અને અચાનક તે છાતી અથવા ગૂંઠણ પર્યંત નમી જાય છે. તેની શ્રમનક્રિયા શ્રમ-દાતા નહિ પણ શાન્ત હોય છે.

(૨) શરીર ચેતનહીન થઈ જડ થઈ જાય છે અને મન જાગતું રહે છે. આંખમાંની કીકી ઉંચે ચઢી જાય છે અને માત્ર પ્રવેત ભાગ દેખાય છે. આંખુઆંખુનું તદ્દન વિસ્મરણ હોય છે.

(૩) વિધેયની બંધ આંખો આગળ તમારા હાથો આમતેમ હલાવશે તો તેનું માથું તમારા હાથની હીલચાલ પ્રમાણે હાલશે. તેની બધી શક્તિયો તમારા તરફ ખેંચાયેલી રહે છે. તેને હવે આત્માનું ભાન હોય છે. તમારા ગમે તે પ્રશ્નનો તે ચતુરાઈથી સ્વત્વર પ્રત્યુત્તર આપશે, ભલે પછી તે શુદ્ધિમાં હોય ત્યારે તેવા પ્રશ્નનો ઉત્તર ન આપી શકતો હોય.

પાંચમી એક અવસ્થા છે જેને દિવ્ય અવસ્થા કહે છે. આ અવસ્થામાં ઉચ્ચ પ્રતિભા ચમત્કારો કરી શકાય છે. મનુષ્યમાં રહેલી ગુહ્ય શક્તિયોને આ અવસ્થામાં સંપૂર્ણ સ્ફોટ થાય છે.

નિશાની:—અસરના ઉંડાપણા ઉપરથી આ અવસ્થાની હસ્તી સિદ્ધ થાય છે, વિધેય અતિ ચાતુર્યપૂર્વક અને સરળતાથી તમારી સાથે વાતો કરી શકે છે. તે

ખીજો ગામ બેઠેલા શખ્સોની વાતો સાંભળી શકશે, એકેરા બેઠ શકશે. ગમે તે અબાણી વસ્તુ તેના હાથમાં મૂકનામાં આવે તો તેનો ઇતિહાસ તે કહી જશે. આ અવસ્થામાં લિન્ન લિન્ન જાતના ચમત્કારો થતા જણાશે. વિધાયક પ્રશ્નો પૂછીને વિધેય પાસેથી ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યકાળની વાતો બાણી શકે, ઇત્યાદિ ઘણા ચમત્કારો આ અવસ્થા દાખવે છે.

જૂદી જૂદી અવસ્થાની લિન્ન લિન્ન નિશાનીયો ઉપરાંત બધી અવસ્થા માટે સર્વસામાન્ય નિશાનીયો કેટલીક છે. શાન્ત અવસ્થામાં તમે વિધેયને લાવતા હો પરંતુ કંઈ નિશાની દૃગ્ગોચર ન થતી હોય તો તેના એકેરા ઉપર માજન કરો અને તે કરતી વખતે તમારી આંગળીનું એક ટેરવું રહેજ તેના નાકની દાંડી ઉપર ચડાડો. જો તે ઝબકી હો તો બાણવું કે હજી અસર હંડી થઈ નથી. જો તે બીલકુલ હાલે નહિ તો બાણવું કે ધારેલી અસર થઈ છે. આ પ્રમાણે તમે સ્વસ્થ થશો કારણ કે તમારી અસ્વસ્થતા વિધેય ઉપર વિરૂદ્ધ પરિણામ લાવે છે. માટે કાયમ શંકાભરેલી બાબતમાં ઉપર પ્રમાણે નાકે, પોપચાં ઉપર કે દાઢી ઉપર હાથ અડકાડી કસોટી કરી જોવી. આ ઉપરાંત બીજી એક રીત એ છે કે તેનો હાથ ઉપાડવો અને જો તે જેમનો તેમ રહે તો અસર થઈ સમજવી અને હાથ પાછો પડી જાય તો અસર નથી થઈ એમ બાણવું.

હવે લિખ લિખ અવસ્થામાં કેવા કેવા પ્રયોગો થઈ શકે તેનું વિવેચન આપીશું. વિધિયનો શારીરિક કાળુ વિધાયકે મેળવ્યો છે એ સાબીત કરવા વિધિયની આંખો ખંધ કરવાનો પ્રયોગ કરવો. એવા સબજડ સૂચને આપો કે તે પોતાની આંખો અતિ શ્રમ કરવા છતાં ઉઘાડી શકે નહિ. આ પ્રયોગ કરવા તેની પાસે ઉભા રહી પોપચાં સખત ખંધ કરવા કહો. પછી તમારા અંગૂઠા વડે બન્ને પોપચાં જરા દબાવો. ત્યાર પછી આંખો ઉપર સંક્ષિપ્ત માજનો કરો, જે દરમ્યાન દૃઢ ઇચ્છા કરો કે તે પોતાના નેત્રો ઉઘાડી શકશે નહિ. હવે તેને પૂછી જૂઓ કે તે ઉઘાડી શકે છે કે કેમ? આવા પ્રયોગોમાં ઘણું ખર્ચ વિધિય મહેનત કરવા છતાં પોતાનાં ચક્ષુઓ ઉઘાડી શકતો નથી. પણ જો તે ઉઘાડી શકે તો બાળકું કે તમારાં માજનો ખામીભરેલા હોવાં જોઈએ માટે પુનઃ ક્રિયા ચાલુ કરવી. પ્રસંગ પડે તો ત્રણ ચાર વખત અખતરો અજમાવી જોવો. આખરે સાફલ્ય મળે તો છેજ.

આંખો ખંધ કરી દીધા પછી ઉઘાડવી તો જોઈએ. આ ઉઘાડવાની રીત સહેલી છે. તેનાં પોપચાં ઉપર ઠંડો શ્વાસ ફૂંકવો તથા ઉર્ધ્વગામી માજનો કરવાં કે નેત્રો ઉઘાડી જશે. આ વેળા તેના મનમાં ઠસાવી દો કે તે પોતાના ચક્ષુઓ ઉઘાડી શકશે. શારીરિક કાળુની કસોટી માટે નેત્રનો પ્રયોગ પ્રથમ આવે છે. પ્રત્યેક

શીખાઉએ આ પ્રયોગ કરવોજ. આ પગથીયેથી ઉચ્ચે ચઢાય છે. આ પ્રમાણે વિધેયનું ગમે તે ગાત્ર તમે તમારા કાળુમાં લઈ શકો. આ પ્રયોગમાં સફળ થયા પછી તમે આગળ વધી શકો. તમે મોં અને જડખાં ઉપર અખતરો કરી શકો. તમારા વિધેયને પોતાનું મોં એકદમ ઉઘાડવા કહો. તેનાં જડખાં ઉપર તથા ગાલો ઉપર થોડાંક માર્જનો કરો. આથી અસર એ થાય છે કે વિધેયનું મોં એમજ ઉઘાડું રહી જાય છે અને તે બંધ કરી શકશે નહિ. પ્રથમ પ્રયાસે જો અફળતા મળે તો વળી બે ત્રણ વખત વધારે પ્રયોગો કરો અને સાફલ્ય મળશે. આ પ્રમાણે વિધેયના જડખાં ઉપર તમે શારિરીક કાળુ મેળવ્યો કહેવાય. તે બંધ કરી શકે તે માટે ઉર્ધ્વગામી માર્જનો કરો અને પૂર્વ-વત ઠંડો સ્વાસ ફૂંકો તથા સહેજ પ્રહાર જડખાં ઉપર કરો. આવા પ્રાથમિક આનંદદાયક અખતરારથી મનુષ્ય જાણીતો થાય છે કે પોતાનામાં કેટલી શક્તિ છે અને કેટલી હદ પર્યંત તેને ઉપયોગ તે કરી શકે છે. આસ્તે આસ્તે એકેક ગાત્ર ઉપર કાળુ મેળવ્યા પછી તમે આખા શરીર ઉપર સંપૂર્ણ કાળુ મેળવી શકો. દાખલા તરીકે હાથો, માર્જનો કરીને જડ કરી શકાય જેથી વિધેય પછી તે વાળી શકશે નહિ. પૂર્વવત તે સારા થઈ શકે છે. જોકે તમે વિધેયના શરીર ઉપર

સંપૂર્ણ કાળુ મેળવ્યો હોય પરંતુ તેનું મન તો તેનાજ તાબામાં છે.

આ બાળતમાં આગળ વધવા વિધેયને ખુરશી ઉપર બેસાડો અને તેના આખા શરીર ઉપર માર્જનો કરો અને દૃઢ સૂચનો આપો કે તે ખુરશી ઉપરથી ઉઠી શકશે નહિ. આ પ્રમાણે તેનું આખું શરીર તમારી આજ્ઞાનુસાર વર્તતું થશે. આ કાળુ ઉઠાવી લેવા ઉર્ધ્વગામી માર્જનો કરવાં. અને કહેવું કે હવે તે મુક્ત છે. બીજો પ્રયોગ:—તેના બન્ને હાથો એક બીજા સાથે ભીડવા કહો. તેના ઉપર એકાગ્ર માર્જનો કરી તેને ચીટકાવી દો એટલે બન્ને હાથો સળંગ યથા જશે. ગમે તેટલાં વલખાં મારવા છતાં તે હાથો ઉઘાડી શકશે નહિ. વળી તેના હાથમાં લાકડી આપી અને માર્જનો કરો તો તે લાકડી છેડી શકશે નહિ. થાંલલા સાથે બાથ ભીડી દિલો રહેવા કહી માર્જનો કરશો તો થાંલલા સાથે તે ચોંટી રહેશે અને તમારી આજ્ઞા વિના તે છૂટી શકશે નહિ. બધી બાળતોમાં અસર ઉડાડવા ઉર્ધ્વગામી માર્જનો તથા ઠંડા શ્વાસનો ઉપયોગ કરવો. ઉપલા પ્રયોગો નેત્રના પ્રયોગમાં સફળતા મળ્યા પછીજ કરવા અને તોજ આમાં તમને ફત્તેહ મળશે. પ્રાથમિક પ્રયોગ સફળ થયા પછી લય રહેતો નથી.

ઉપલા પ્રયોગો વિધેય સ્થિર હોય ત્યારે થાય છે. પણ અન્ય કેટલાક પ્રયોગો તે ગતિમાન હોય ત્યારે કરી

શકાય છે. આ પ્રયોગે આવી અવસ્થામાં થાય છે કે જે અવસ્થા શારીરિક અને માનસિક અવસ્થાની મધ્યસ્થ છે તથા માનસિક અવસ્થાનું પગથીયું પણ છે. આ પ્રયોગમાં અગાઉની માફક હાથો કે કોઈ પણ ગાત્ર જડ નહિ કરતાં ગતિમાં મૂકવું જોઈએ; જેમ કે હાથોને આમતેમ ફેરવવા કહેવું કે માથું ધુણાવવા કહેવું, વિગેરે. એ પ્રયોગ કરવાની રીત સહેલી છે. પૂર્વવત્ તેના ઉપર શારીરિક કાળુ મેળવ્યા પછી તેને સૂચન આપો કે તે આમથી તેમ હાથો ફેરવવા માંડે અને જરૂર તે તેમ કરશે. તે બાજે એક દાંત આપીશું. ધારો કે તમારે-વિધેયને તેના હાથો ખૂબ આમતેમ ફેરવડાવવા છે અને તે ગતિ અટકાવવાને તેને અશક્તિમાન કરવો છે. તેના ઉપર કાળુ મેળવો અને તમે તમારા હાથો ફેરવી દેખાડી તેને તેવીજ રીતે ફેરવવા કહો. તે તરતજ તમારી નકલ કરશે. આસ્તે આસ્તે તમે ગતિ વધારતા જાઓ એટલે તે પણ વધારશે અને દ્રઢ ઇચ્છા કરો કે તે પોતાના હાથો ફેરવવા બંધ કરી શકશે નહિ. આ પ્રમાણે તેના ઉપર જરૂર અસર થશે. તમે હવે હાથ હલ્લાવતા અટકી જાઓ અને તેને પૂછી જુઓ કે હાથો ફેરવવા તે બંધ કરી શકે છે કે નહિ ? તે બેશક અશક્ત થઈ જશે. જેમ જેમ તે ફેરવવાનું બંધ કરવાનો પ્રયત્ન કરશે તેમ હાથો વધારે વેગથી ફરવા લાગશે. આ ગતિને વધારવી ઘટાડવી તમારા હાથમાં છે. તેણે તો

પોતાનો કાળુ ખોયો છે. ગતિ અટકાવવાને તમારા અગાઉ અપાયેલા સૂચનોનું વિસર્જન કરો અને ઉર્ધ્વગામી માર્જન કરી ગતિ અટકાવવાનું સૂચન આપો. આવાજ પ્રયોગોથી વિધેયને અતિશય દોડાવી, કૂદાવી, નચાવી કે ગમે તેવું ટીખણ કરાવી શકાય. આવા પ્રયોગો ઘણા હાસ્યજનક થાય છે. તદ્દનુસાર વિધેયને ખૂબ હસાવી, કે રડાવી, ભૂંકાવી, ભસાવી કે ગર્જવો પણ શકાય. આમાં પરિણામ એ આવે છે કે વિધેય પોતાનો માનસિક કાળુ ખૂએ છે અને વિધાયક શરણે જાય છે તથા તેની આજ્ઞાનુસારજ કરે છે. આથી તમે સમજી શકો કે કેટલે દરજ્જે તમે વિધેય ઉપર કાળુ મેળવ્યો છે.

માનસિક કાળુ મેળવ્યા પછી કરવાના પ્રયોગો.

ઉપર આપેલા પ્રયોગોમાં સફળ થયા પછી હવે માનસિક કાળુના પ્રયોગો આદરો. વિધેય ઉપર કાળુ મેળવે, તેને તેના નેત્રો બંધ કરવા કહો અને કેટલાંક વિરામ માર્જનો તેની આંખો તથા શરીર ઉપર ઉત્સાહ-પૂર્વક કરો અને નિદ્રાનાં સૂચનો આપો; જેવાં કે:— “ગાઠ નિદ્રા હ્યો” “ઘસઘસાટ ઉઘવા માડો.” “ઉઘો” “ઉઘો” “ઉઘો.” આ પ્રમાણે જ્યારે તે ગાઠ નિદ્રા-વશ થાય ત્યારે તેને શાન્તિ આપો જેથી તે તમારી સાથે એકતા સાધી શકે. આ પછી તેને અર્ધ જાગ્રતા-વસ્થામાં, આંખો ઉઘાડવાનું કહી આણો. આથી તે શું

તો એવડી અને એવા રંગની દોરી રાખો. ઘડીયાળ ધારી હોય તો રૂપીયો રાખો, સર્પ ધાર્યો હોય તો રજ્જુ રાખો અને એ પ્રમાણે મળતાપણું ધરાવતી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરો. હવે વિધેયના હાથમાં ચપ્પુ આપી કહો, “સીંગાર પીશો કે?” આ વખતે દઢ ઇચ્છા કરો કે ચપ્પુને બદલે તે સીંગારજ (સીંગારનું કલ્પના દ્રશ્ય) જૂએ. જરાક તે શંકા બતાવે તો તમારી ઇચ્છા વધારે દઢ કરી, મનને હગમગવા ના દો. પછી વધારે ભાર-પૂર્વક ઉચ્ચારો, “શું તમે આવી લહેઝતદાર સીંગાર નથી પીવા ઇચ્છતા?” ઘણીખરી બાબતોમાં તે “હા” કહેશે અથવા તો જો તે નહિ પીતો હોય તો તમારો ઉપકાર માની પીવા ‘ના’ પાડશે. ઉપલો પ્રત્યુત્તર મળે કે તમારે ધારી લેવું કે તેના ઉપર ધારેલી અસર થઈ છે. હવે તમે આગળ વધી શકો; બેશક ખોટા માર્ગે તો નહિજ. આ સમયે તેનું મગજ સીંગારમાં રમતું હોય છે માટે તેના મગજમાંથી તે વિચાર, સૂચન આપીને કાઢી નાંખાવવો. જેમકે, તેણે પીવા માંડી હોય તો “પીવાઈ ગઈ છે માટે નાંખી દો” એમ કહેવું અને ન લીધીજ હોય તો “બહુ સાફ, હું ત્યારે પાછી ખીસામાં મૂકી દઉં છું” એમ કહી દેવું જેથી તેના વિચારો પછી ખીલકુલ તેના મનમાં રહેશે નહિ.

આવા પ્રયોગોથી સખ્ત કાબુ મેળવી શકાય છે પરંતુ અમે પ્રત્યેક વિધાયકને સલાહ આપીએ છીએ કે

આવા પ્રયોગો ઝાઝા કરવા નહિ. માત્ર તમારો કાળુ કેટલા દરજ્જે પહોંચ્યો છે એ પારખવા માટેજ એ પ્રયોગો કરવા. ઉપલા પ્રયોગે ઘણા કરવાથી વિધેય પોતાની સ્વતંત્ર માનસિક શક્તિ રફતે રફતે ગૂમાવી બેસે છે. ઉપર પ્રમાણે ગમે તે વસ્તુને ગમે તે સ્વરૂપમાં જોવા હવે વિધેયને ફરમાવશો તો વગર વિરોધે તે તમારી આજ્ઞાને તાબે થશે. માટીનું ઢેકું આપી ગુલાબનું કુલ સુંઘવા કહેશો. પણ તે સત્ય માની માટીનું ઢેકું સુવાસિક ગુલાબ માની આનંદપૂર્વક સુંઘવા મંડી જશે.

બ્રમણા:—આ પ્રયોગોમાં પૂર્વવત્ લખાતીજ વસ્તુ દેખાડવાથી, તમે ધારેલી વસ્તુ વિધેય માની લે છે એટલુંજ નહિ પણ તે વસ્તુના, સ્પર્શથી, દર્શનથી અને ગંધથી જે અસર થવી જોઈએ તે હોજોળ થાય છે. જે વસ્તુ પાસે હોય પણ નહિ તે કલ્પના (સૂચન)થી તેની દૃષ્ટિસમીપ ખડી કરી શકાય છે અને તે વસ્તુને જોવાથી તેને થતી કુદરતી અસર પણ થાય છે. જેમકે, સિંહ તો ઘરમાં ન હોય છતાં સિંહ આવ્યો કહી તેના મગજમાં સિંહને ખડો કરીએ તો તે સાચો સિંહ જોઈ લડકે કે ધૂજે એટલોજ આ વખતે તે લડકશે અને ધૂજવા માંડશે. આ ઉપરથી એટલું સ્પષ્ટ થાય છે કે મનુષ્યમાં પોતાના મનુષ્યભાઈ ઉપર અસર કરવાની કેટલી શક્તિ છે. આવી નિયંત્રિતમાં વિધેય તદ્દન તમારા

સૂચનાનુસાર યંત્રવત્ કામ કરે છે. તમારા મનમાં કરેલો વિચાર, મોંઠે બોલાયેલો શબ્દ અથવા હાથે કરેલું ગમે તે કાર્ય તેના ઉપર અસર કરે છે. આવી સ્થિતિમાં તમે વિધેયની ગમે તે ખરાબ આદત ભૂલવાડી શકો અને ધારો તો દૃઢ સૂચનોથી શનં: શનં: આખું ચારિત્ર્ય પરિવર્તીવી શકો. મૂલ્ય આંકી શકે તેને માટે આ વિદ્યા તો અમૂલ્ય છે. બાકી બાબતોની ખીસકેલી આંખોનો સ્વદ શું બાણે?

માનસિક શ્રમણાના પ્રયોગો કરવા અગાઉ સૂચનો આપ્યા મુજબ વિધેયને યનસિક અવસ્થામાં લાવો પછી તેને આંખો બંધ કરવા કહો અને મર્જનો કરી તેને ગાઢનિદ્રાધીન કરો. થોડોક અરામ આપ્યા પછી તેને અર્ધ જાગૃતાવસ્થામાં આણો. (આંખો ઉઘાડવા કહો.) હવે પક્ષીઓ ઉડતાં હોય, ફીલફીલાટ કરતાં હોય, એવો ખ્યાલ તેના મગજમાં ખડો કરો અને તમારી આંગળી વડે ફેખાડી તેને કહો, “પેલાં પક્ષીઓ કેવાં ઉડે છે?” અને એકાદ પકડી તેને આપતા હો તેમ હાથ લાંબાવી કહો, આ એક પક્ષી તમારા માટે છે. આ વખતે પક્ષીનું કલ્પનાચિત્ર તેના મગજમાં તમારી-ઇચ્છાશક્તિ વડે રમતું કરી દેવું આથી તે એકદમ પક્ષીને પકડવાની ચેષ્ટા કરશે અને પક્ષીને રમાડવા લાગશે તથા આનંદ મગ્ન થઈ જશે. બીજા ઉડતા પક્ષીઓ તરફ જોતો હોય તેમ તે આતુ-

રતા પૂર્વક જોશે અને તેઓની ગતિ તે વર્ણવવા લાગશે. આ પ્રમાણે આને મળતા ઇતર ઘણા પ્રયોગો થઈ શકે. વાઘ કે સિંહનો ખ્યાલ કરી વિધેયને તમે ખડીબડાવી દો કે મધુર સંગીતનું સૂચન આપી તેને મુગ્ધ બનાવી શકો. બધા પ્રયોગોમાં તે તમારી ઇચ્છાનુસાર વર્તશે. તે બીલકુલ વિરોધ બતાવશે નહિ કારણ કે બન્ને વચ્ચે એકતા જામેલી હોય છે.

હવે એક બીજી જાતના પ્રયોગો કરવા વિધેયને ઉંડી નિદ્રામાં નાંખો. થોડીક ઉંઘ લીધા પછી તેને આંખો ઉઘાડવા કહો. આંખો બંધ રાખે તો વધારે સાફ પણ અર્ધ શુદ્ધિમાં તો આણવોજ જોઈએ. તેને બખર ન પડે તમ એકાદ અતિશય ખાટું લીંબુ દ્યો. તે તમે ચાખો, બરાબર ચગળો હવે તેને પૂછો કે તમે શું ચાખ્યું? જો બરાબર અસર થઈ હશે તો પોતે કંઈ ચાખતો હોય તેમ જીભ ફેરવી બોલી ઉઠશે “અરે, લીંબુ” “બહુ ખાટું છે.” આ પ્રયોગથી સ્વાદશક્તિનો વિનિમય થયો કહેવાય. તેજ પ્રમાણે શ્રવણશક્તિ, ઘ્રાણશક્તિ વિગેરેનો વિનિમય થઈ શકે. સ્પર્શ-વિનિમય માટે તમે તમારી જાતને ટાંચણી ભોંકો અને તમને થતા દુઃખનો તમે વિચાર કરો તો તમારા વિધેયને તેની અસર થશે. તમે તેને જે સંભળાવવા ઇચ્છતા હો તે, તે જો કે તમે બોલશો નહિ તો પણ તે સાંભળશે, તમે સુંઘશો તે તે સુંઘશે અને તમે વિચારશો તે તે વિચારશે.

ટાંચણી જેવી તીણી વસ્તુ ભાંકવા છતાં તેને દુઃખ થશે નહીં
(જીવો પાનું ૮૩)

માનસિક ભ્રમણાના પ્રયોગની અસર દૂર કરવા વિધેયને ઉંડી ઉંઘમાં નાંખો. થોડીક ક્ષણ પછી ઉર્ધ્વગામી માર્જનો કરી, કપાળ ઉપર ઠંડો ચાસ ફૂંકી તથા “ તમે હૃદયતમાં છો ” એવું સૂચન આપી જગાડવો. “ જાગો ” “ ચપળ થઈ જાગો, ” તાબા માળ થઈ જાગો ” એવાં સૂચનો આપી વિધેયને જગાડવો એ ઉત્તમ રીત છે.

જડાવસ્થા ઉત્પન્ન કરવાની રીત.

“ જડાવસ્થા એવી અવસ્થા છે કે જેમાં મુગ્ધ વિધેયનાં ગાત્રો સંપૂર્ણપણે ચેતનહીન થઈ જાય છે અને બધી હીલચાલ બંધ થઈ જાય છે. પ્રથમ તો આ અવસ્થાના નાના પ્રયોગોથી શરૂઆત કરવી. ઉત્સાહપૂર્વક કરેલા માર્જનો તથા સૂચનોથી જડાવસ્થા આણી શકાય છે.

જે વિધેય ઉપર ઉપલો પ્રયોગ અજમાવવા ધારો તેણે નીચેની કસોટીમાંથી પસાર થવું જોઈએ. માનસિક ભ્રમણાની અવસ્થાએ તે પહોંચેલો હોવો જોઈએ. તે આ સમયે વિધાયક સિવાય અન્ય લોકો ગમે તેટલા બરાડા પાડે પણ સાંભળે નહિ એવી હાલતમાં હોવો જોઈએ. સ્પર્શની અસર તેના ઉપર થવી ન જોઈએ. ટાંચણી જેવી કોઈ તીણી વસ્તુ તેના શરીર પર ભાંકવા છતાં તેને દુઃખ થવું ન જોઈએ. આંખની

કીટી ઉંચે ચઢી ગયેલી હોવી જોઈએ અને માત્ર સફેદ ભાગ દૃશ્યમાન હોવો જોઈએ.

ઉપલી અચેતનાવસ્થાની નિશાનીયો વિધેયમાં જ્યારે તમે લાગો ત્યારે તમે જડાવસ્થાના પ્રયોગો કરી શકો. તેની રીત આ પ્રમાણે છે:—ઉપર પ્રમાણે તે અચેતન પડ્યો હોય ત્યારે તેના ઉપર ઉત્સાહપૂર્વક ગરદનના પાછળના ભાગથી માંડીને કરોડ રજ્જુ ઉપર થઈને પગ સુધી સંપૂર્ણ માર્જનો છ એક વખત કરો. હાથો ઉપર પણ માર્જનો કરો. પગની જડાવસ્થા આણવા તેના ગૂઠણ ઉપર સંક્ષિપ્ત માર્જનો કરો અને ગૂઠણની ઢાંકણીને જરાક ઉપર નીચે દબાવો. હવે એક અન્તિમ ઉત્સાહી સંપૂર્ણ માર્જન તમારા હાથો વિધેયના શરીરના સાનિધ્યમાં રાખી કરો આથી સત્ત્વર તે જડાવસ્થામાં પ્રવેશશે. તે લાકડા જેવો જડ થઈ જશે, અને બીલકુલ બેભાન થઈ જશે. તમારે આ વખતે તેની સામે પ્રશ્નોત્તર કરવા હોય તો જડાવસ્થા ઉતારી લેવાની જરૂર છે.

આ અવસ્થામાં ઘણા અદ્ભુત તથા આનંદદાયક પ્રયોગો કરી શકાય છે, દ્રષ્ટાંત—હવે લાકડા જેવા જડ થયેલા શરીરને તમે બે સ્ટુલ ઉપર મૂકી શકો. એક સ્ટુલ ઉપર તેનું માથું અને બીજા સ્ટુલ ઉપર પગ. આ પ્રમાણે મુકવા છતાં તે શરીર વળશે નહિ. આ પ્રસંગે જો તમે એક કે બે અરે ત્રણ માણસો તેના શરીર ઉપર ઉભા રાખો તો તેને કંઈ અસર થશે નહિ. આ પ્રયોગ વિધેયની

એક ખુરશી પર તનુ નાથુ ન બીજી પર પગ, ઉપર છોકરો બેસવા છતાં

શરીર વગી કે નસી જતું નથી. (બુએ પાનું ૮૪)

શક્તિ અનુસાર કરવો. આ પ્રમાણે તેના જડ શરીર ઉપર જે માણસો હાલતા ચાલતા હોય તે વખતે એક વધુ અદ્ભુત પ્રયોગ થઈ શકે છે. વિધેયના શરીરના એક પણ ગાત્રને ઈજા ન થાય એવી કાળજી તેના ઉપર ઉભેલા માણસોએ રાખવી જોઈએ. હવે તમારા હાથો તમારા વિધેયના શરીરથી જે ઇચ્છા ઉઠે અને શરીરની સીધી લીટીમાં રાખો. મનને એકાગ્ર કરી સંપૂર્ણપણે દ્રઢ ધ્યાન ધરો કે તમારા હાથોને ઉંચા કરતાની સાથે તેનું શરીર પણ ઉંચું ચઢવા માંડશે. આ પ્રમાણે કરવાથી વિધેયનું જડ શરીર તમારા હાથોની ગતિને અનુસરશે. પુનઃ તેને નીચે લાવવા, એવું ધ્યાન ધરો કે હાથોને નીચે લાવતાની સાથે તેનું શરીર પણ નીચે ઊતરવા માંડશે. વળી તમે પૂર્વવત્ તે ઉંચું કરી શકો અને નીચે આણી શકો. સૂચનની સહાય વડે પણ આ શક્ય છે.

શરીર નીચે ઊતારતી વખતે, વિધેયનું માથું તથા પગો બરાબર સ્થુલ ઉપર આવે છે કે નહિ તે ધ્યાનમાં રાખવું. કારણ કે જરા આડું અવળું શરીર જાય તો આધાર નહિ મળવાથી તે નીચે પટકાઈ પડશે અને તેને પટકાવાથી ઈજા પણ થાય માટે આ પ્રત્યેક વિધાયકે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું.

આખું શરીર જડાવસ્થામાં આણેલું હોય પછી આ પ્રમાણે પ્રયોગ કરી શકાય. એકાદ ગાત્ર કે

વધારે ગાત્રો—ધારો કે હાથ કે પગ—જડાવસ્થા—
માંથી મુક્ત કરવા છે. આ પ્રયોગ ઉર્ધ્વગામી માર્ગનો
કરી (તે ગાત્ર ઉપરજ) તે ગાત્રને જરા પંપાળી
ઉપાડવાથી સિદ્ધ થાય છે. જો વિધેય સારો હોય
તો તેના તે ગાત્રને ચેતનાવસ્થામાં આણ્યો તે તેને
ખબર પડશે. આવા આવા પ્રયોગો વિધેયને બીલકુલ
નુકશાન કર્યા વગર તમે કરી શકો જે જનારને છક્ક
કરી નાંખે.

આજ કીસમનો એક પ્રયોગ તમે એવો કરી શકો
કે તમારા વિધેયને જડાવસ્થામાં રાખીને—શરીરને
જડાવસ્થામાં—જાગ્રતાવસ્થામાં આણી શકો. આ પ્રયો-
ગની સિદ્ધિ કરવા તેના કપાળ ઉપર થોડાક ધીમાં
ઉર્ધ્વગામી માર્ગનો કરો તથા બન્ને લમણાં ઉપર ઠંડો
શ્વાસ ફૂંકો. તમારો હેતુ તેને સૂચનોદ્વારા કહો તમે તેના
શરીરને જડ રાખવા ઇચ્છો છો અને એને જાગ્રતાવસ્થામાં
આણવા માંગો છો ? આવી જાતના દૃશ્યો-પ્રયોગો
પ્રેક્ષકોને નવાઈ પમાડે છે કારણકે શરીર જડ હોઈ
મનુષ્ય ચેતનાવસ્થામાં રમતો હોય એ આશ્ચર્ય અને
અદ્ભૂતતા નહિ તો અન્ય શું ?

જડાવસ્થા દૂર કરવાની રીત—આ અવસ્થા ઉતાર-
વા વિધેયને ભોંય ઉપર ચ-તોપાટ સૂવાડવો. ચરણથી
આખા શરીર ઉપર મસ્તક પર્યંત ઉર્ધ્વગામી માર્ગનો
કરો. આ ક્રિયા હરમ્યાન હરેક ગાત્રને જરાક પંપા-

જતા જાયો. ગરહનના પાછળના વિભાગ ઉપર, પીઠ ઉપર અને ખલાના પાછળના ભાગે ઉપર ઠંડો શ્વાસ ફૂંકે અને ઉત્સાહપૂર્વક ઉર્ધ્વગામી સંપૂર્ણ માર્ગને લેવા માંડે અને અસર ઉતરી જાય એવા સૂચનો આપી, “ જાગો ” “ તાજ થઈ જાગો ” “ ચપળ થઈ જાગો ” કહી જગાડે. શનૈઃ શનૈઃ તે શુદ્ધિમાં આવશે જાણે તે ઉંઘીને ઉઠતો ન હોય ! ખેલાન અવસ્થામાં જે કંઈ થયું હશે તેનું તેને ખીલકુલ સ્મરણ રહેશે નહિ.

—:૦:—

પ્રકરણ છઠું

આગળના પ્રકરણની ઘણીખરી માહિતી રેન્ડોલ્ફના પુસ્તક ઉપરથી લેવામાં આવી છે. ઘણી રીતો ખીજા આ વિદ્યાના જ્ઞાતાઓ જતાવે છે અને તેનો તેઓ ઉપયોગ કરે છે, જે બધી સ્થળસંકેતને લીધે અને ઓછી અગત્યની હોઈને આપવામાં આવી નથી.

સામીપ્યમાં બેસી બધા પ્રયોગો કેમ કરવા તે આપણે વાંચ્યું પરંતુ દૂર બેઠા બેઠા ખીજા ઉપર અસર કરવાની પણ રીત છે. જે મનુષ્ય ઉપર તમ્બારે અખતરે અજમાવે હોય તે હાજર ન હોય તો તમે તેને મોહિનીમુગ્ધ કરી શકો. એક શાન્વ

ઔરડામાં એકાન્તમાં બેસો. પછી પેલા મનુષ્યનેજ કહ્યનાથી તમારી ચક્ષુ સમીપ ખડો કરો. જે તમે કહ્યનાથી તેને સ્પષ્ટ—ઝરાબર જોઈ ન શકો તો પ્રયોગ અફળ જશે. તે કાલ્પનિક વિધેયને તમે ખરો વિધેય સમજી નિયમપૂર્વક સૂચનો—નિદ્રાનાં સૂચનો આપો. અલબત્ત, આ પ્રયોગ કરવા અત્યંત ધ્યાન તથા મનની એકાગ્રતાની અગત્યની છે પણ આવા પ્રયોગો સફળ થાય છે ખરા. તમારામાં એવી શક્તિ આવે ત્યારે તમે અજમાવી જોજો અને આ વાતની સત્યતા માટે શંકા રહેશે નહિ.

હવે અમેરીકાના ઘણાખરા સુવિખ્યાત વંદ્ય દરદીયોને શાંત કરવા, ટપાલ મારફત સૂચનો મોકલી મોહિની-મુગ્ધ કરે છે. આવી અસર લાવવા તેઓ પોતાના સૂચનો એક કાગળ ઉપર લખે છે અને સાધારણ પત્રની માફક ટપાલમાં મોકલી દે છે. મેં જાતે આ અજમાવી જોયું નથી કે કોઈને અજમાવતાં પણ જોયો નથી પણ જે આ વાત ખરી હોય તો એટલે દરજ્જે એ આ વિધાની શોધ કહેવાય. વળી એ ઘણી ફાયદાકારક પણ થાય કારણ કે ગામડા-માંના દરદીયો પણ ઘેર બેઠા વિધાયકના ટપાલ મારફત મોકલેલા સૂચનોથી પોતાના દરદોથી પીડાતા બંધ થાય. વિધેય આપણી સામાજિક મુગ્ધાવસ્થામાં હોય અને એને સૂચનો આપવા, તે પુનઃ પુનઃ ચાર પાંચ વખત

ઉચ્ચારવાની જરૂર છે તે પ્રમાણે આ પ્રયોગ અજમાવતી વખતે સૂચનો ચાર પાંચ લખવાની કાળજી રાખવી.

વિધેય ઉપર પ્રયોગ કરતી વખતે માર્જનક્રિયા ચાલુ હોય ત્યારે આંતરે આંતરે સૂચનો ઉચ્ચારવાની પ્રત્યેક વિધાયકે કાળજી રાખવી, જેમ કે “ઉંઘી જાઓ” “ગાઠ નિદ્રા હોયો” “ઘસઘસાટ ઉઘો” અત્યંત ગાઠ રીતે ઉઘો” વિગેરે. આવા નિદ્રાના સૂચનો આપવાથી વિધેયના મગજ ઉપર જલદી અસર થાય છે અને એકલી માર્જનક્રિયાથી જો પ્રયોગ સાફલ્યાર્થે અર્થો કલાક જોઈએ તો સૂચનક્રિયાની મદદ વડે પા કલાકે પ્રયોગ સફળ થાય છે. માટેજ સૂચન ક્રિયા અતિ મહત્વની છે. વળી પત્રદ્વારા અસર કરવી હોય તો માર્જનક્રિયા તો વ્યર્થ છે. માત્ર સૂચનોથીજ અસર કરી શકાય. તમારા જોરદાર અસર કરે એવા સૂચનો તમે પત્રમાં લખી તે વિધેયને ટપાલદ્વારા મોકલો જે વાંચવાથી તેને ઇષ્ટ અસર થાય છે.

માટે જે વિધેય ઉપર તમે પ્રયોગ કરવા ઇચ્છતા હો તેને પ્રથમ સૂચનક્રિયા, સંપૂર્ણરીતે સમજાવી તેના મગજમાં તેનું મહત્વ ઠસાવી દેવું, જેથી તે સૂચનક્રિયાનું મૂલ્ય સમજતો થાય અને તે દ્વારા થતા ફાયદા અનુભવે.

વળી એક નવો પ્રકાર વિદ્યમાન છે. તે પ્રકાર પોતે પોતાની જાતને મુગ્ધ કરવાનો છે એટલે કહો કે સમાધિ

ચઢાવવાનો છે. સમાધિમાં મનુષ્ય એકચિત્ત થઈ ધ્યાનમગ્ન થઈ જાય છે, જ્યારે સ્વમુગ્ધાવસ્થા જુદીજ છે. જે પ્રમાણે તમે વિધેયને મુગ્ધાવસ્થામાં નાંખીને નાના પ્રકારના ટીળળો તથા રમતો કરો તે પ્રમાણે તમે તમારી જાત ઉપર કરો એ સ્વમુગ્ધાવસ્થા કહેવાય છે.

આમાં પોતાની ઇચ્છાને કેળવવાની જરૂર છે, જે પ્રમાણે આપણા દેશમાં ઘણા બાવાઓએ કેળવી છે, ખીલાની શગ્યા ઉપર સૂવા છતાં તેઓને દુઃખ થતું નથી. આવી સ્થિતિ સ્વમુગ્ધાવસ્થાનો કાંટો છે. ટાંચણી કે છૂરી ભોંકી દેવા છતાં કંઈ પણ પીડા ન થાય એવી સ્થિતિ આ અવસ્થામાં જરૂરની છે.

આ અવસ્થામાં તમને કોઈ મુગ્ધ કરવા આવતું નથી પણ તમારી ઇચ્છાથીજ તમે મુગ્ધ થાઓ છો. ઇચ્છા કેળવવાથી મગજ ઉપર અસર થાય છે અને શરીર તો કાયમ મગજને શરણે છે. આવી અવસ્થાને અંગે આદતો પાડવી કે નષ્ટ કરવી બન્ને શક્ય છે. ખરેખર, આ અવસ્થામાં પોતાની જાતને લાવતા શીખવું એ અત્યંત લાભપ્રદ છે કારણ કે આથી મનુષ્ય પોતાનું આખું જીવન પરિવર્તીવી શકે. જાણે વિધેયને સૂચનો આપતા હો તેમ તમારી જાતને તમે સૂચનો આપો. આ પ્રમાણે સૂચનો આપવા જારી રાખશો એટલે થોડા વખતે તમારા મગજ ઉપર અસર થશે.

તમારે પણ ધારી લેવાનું છે કે તમારા સૂચનોની તમારા ઉપર સંજ્ઞા અસર થશે.

તદનુસાર જ તમે બિમાર હો તો તંદુરસ્તીના સૂચનો (સ્વસૂચનો) લ્યો; જ તમે ગરીબ હો તો દોલત મળે એવા સૂચનો લ્યો અને એ પ્રમાણે; જેની જેવી જરૂરીયાત. આ પ્રમાણે સ્વસૂચનોથી ખરાબ આદતો નષ્ટ કરવી એ સહેલ છે. બીજાના સૂચનોથી જે અસર થાય એ કરતાં સ્વસૂચનોથી બહુ સારી થાય છે; કારણ કે તમારો પ્રયાસ હમેશાં અંતઃકરણપૂર્વકનો હોય છે.

સ્વસૂચનો લેતી વખતે તમે આત્મા છો એ મગજમાં ખરાબર ઉતારવું જોઈએ અને આત્માની શક્તિ અખૂટ છે તે ભૂલી જવાનું નથી. આવા સ્વસૂચનોથી તમે તમારી જાતને નીચે પ્રમાણે મુગ્ધાવસ્થામાં આણી શકો:—

પ્રથમ તો સૂઘ જાઓ પછી ઉંઘતા હો તેમ આંખો મીંચી અને આ પ્રમાણે સ્વસૂચનો લેવાં શરૂ કરો:—
“હું સૂવાની તૈયારી કરું છું—હું ઘસઘસાટ ઉંઘવા માંડું છું—હું ગાઠ નિદ્રાવશ થવા માંડું છું. હું સુત્ત છું; હું મારાં નેત્રો ઉઘાડા રાખી શકતો નથી.” આવાં સૂચનો વારંવાર ઉચ્ચારો અને ચિત્તને એકજ વિચારમાં પરોવો કે તમે સ્વ-મુગ્ધ થવા ઇચ્છો છો.

આવી સ્વ-મુગ્ધાવસ્થામાં આવ્યા પછી તમે તમારી ઇચ્છાનુસાર તમારું ચારિત્ર્ય ઘડી શકો અને જીવનના

દરેક પ્રયાસમાં વિજય મેળવી શકે. માત્ર આવા પ્રયોગોમાં અસ્ખલિત ખંતની બહુ જરૂર છે. નિરાશી જીવડાઓ માટે આ બાબત અશક્ય છે. ઘણાઓને બીજા મુઘાવસ્થામાં આણે અને દરદો સાજાં કરે અથવા આદતો મટાડે કે બંધાવે એ ગમતું નથી. આવા સ્વભાવના મનુષ્યો માટે ઉપલી રીત વરદાનરૂપ છે.

જ્યારે ઉપલો પ્રયોગ અજમાવતા હો ત્યારે ઘરના માણસોને કહી રાખવું કે તમને કોઈ અડચણ કરે નહિ અથવા ઢંઢોળી ઉઠાડે નહિ. પછી કાંવે તે સ્વસૂચનો દ્યો અને આત્મશ્રદ્ધા ખૂબ રાખો એટલે ઈષ્ટ ફળ જરૂર મળશે. આ બધું મગજ ઉપર બહુ આધાર રાખે છે. તમારા મગજની જેવી શક્તિ તેવી તમારા ઉપર અસર થશે. રડતી સૂરતવાળા આ દુનીયામાં કંઈ કરવાના નથી. †

કોઈ કંઈશે કે સ્વમુગ્ધ થયા પછી કેવાં સૂચનો લેવાં તે તેવાઓને હું હિન્દી પુસ્તક “Ideal Suggestion.” ‘આદર્શ સૂચનો’ નામક પુસ્તક વાંચવાની ભલામણ કરીશ.

પરંતુ દરેકના સ્વભાવ જૂદા જૂદા હોય છે. એ વ્યક્તિના સ્વભાવો સંપૂર્ણ રીતે ભાગ્યેજ મળતા હશે માટે પોતાને રૂચિકર થઈ પડે તેવાં સૂચનો જાતે ગોઠવી લેવાં એ શ્રેષ્ઠ છે. સ્વસૂચનો તે સ્વમુગ્ધ થયા વગર

પણ ઘણા લાલકારી છે એ વારંવાર કહેવાની જરૂર નથી. જેઓએ પોતાના મગજને કેળવ્યું છે, તેને માટે કંઈ અઘડું નથી. પ્રત્યેક હાથ ધરેલું કાર્ય સ્વસૂચનોથી તે સફળ કરી શકશે; અધમ જીવનને તે ઉત્તતગામી કરી શકશે.

સ્વસૂચનનું પદ્ધતિસર જ્ઞાન, તેનાથી થતા ફાયદા, તેની સહાયથી વેપારવર્ણજમાં ફેરફાર અને આબાહી મેળવવી તે, તેની મદદથી પોતાના આદર્શો સફળ કરી જીવન કેમ સરળ અને ઉચ્ચ બનાવવું તે જાણવાને દરેક ખાદેશમંદ વાંચકને હું માઝું “સ્વસૂચનનું મહત્વ”^૧ નામનું પુસ્તક વાંચવા ભલામણ કરું છું.

વિધેયન મોહિની-મુગ્ધાવસ્થામાં સમયબદ્ધ સૂચનો આપવાની પદ્ધતિ અમેરિકામાં બહુ પ્રચલિત છે અને તે અતિ ઉપયોગી પણ છે. ખરાબ આદતો મટાડવી હોય અને ખાસ કરીને સારી ટેવો ઘુસાડવી હોય ત્યારે સમય-બદ્ધ-સૂચનો બહુ ઉપયોગી છે. વિધેય મુગ્ધાવસ્થામાં હોય ત્યારે, ‘તે અમુક માસમાં ફલાણું કાર્ય કરશે’ એવું સૂચન આપવું તેને સમયબદ્ધસૂચન કહે છે.

આ બાબતમાં અમુક વખત મુકરર કર્યા પછી તે અવશ્ય તમે કહેલું કાર્ય એક પણ મિનીટના ફરક વિના કરશે. પરીક્ષામાં, જાહેર તમાસામાં, વિગેરેમાં આ પદ્ધતિ અમૂલ્ય થઈ પડે.

૧ આ પુસ્તક થોડા વખતમાં બહાર પડશે.

એટલું તો સૌને માન્ય છે કે પરીક્ષામાં ઘણા સારા છોકરાઓ, એ વખતે ગલરાઈ જવાથી કે હાંફળાફાંફળા મઈ જવાથી પોતે વાંચેલું બધું ભૂલી જઈ જે તે બાકી મારે છે અને પરિણામ એ આવે છે કે તે નાપાસ થાય છે. આવા નબળા મગજના છોકરાઓને હું સલાહ આપું છું કે પરીક્ષા પહેલાં કોઈ મોહિની-વિદ્યા વિશારદ પાસે જઈ સમયબદ્ધ સૂચનો લેવાં, જેથી પરીક્ષામાં ક્ષતિહીન ઉત્તીર્ણ થાઓ. આવા સૂચનોથી તેઓનું મગજ વ્યવસ્થિત રહેશે અને નિરાંતે પોતે વાંચેલું શૈનઃ શૈનઃ યાદ કરી લખી શકશે. ન્યુયૉર્કમાં ડૉક્ટર જોન. ડી. કવેકબેનોસે એક અદ્ભૂત પ્રયોગ સમયબદ્ધ સૂચનોની મદદથી કર્યો હતો. એક છોકરી જે જાહેરમાં કદાપિ ગાઈ શકતી નહિ, (જે કે ઘણી કુશળ હતી પણ હિચ્છિત ઓછી હતી) તેને સૂચનો આપી જાહેરમાં ગાતી કરી દીધી; તે એટલી હદ સુધી કે લોકો વાહવાહ કરી ઉઠ્યા અને આવા અવ્યાનક ફેરફારનું કારણ જાણવા ઇતેજાર થયા. જ્યારે તેઓને ખબર પડી કે એ સમયબદ્ધ સૂચનોનું પરિણામ હતું ત્યારે આખા ન્યુયૉર્કમાં અજાયબી પ્રસરી રહી. ન્યુયૉર્કના બધા છાપાઓએ આ હકીકત પ્રશંસા સાથે છાપી હતી.

ઉપલાં સૂચનો આપવા વિષયને ગાઢ નિદ્રાવસ્થામાં નાંખવાની જરૂર છે, જેને માટે આગલા પ્રકરણોમાં રીત બતાવી છે, જે સૂચનક્રિયાની મદદ વડે જલદી-દૂંક સમ-

યમાં આણી શકાય. જ્યારે વિધેયન તમે માનસિક અવસ્થામાં લાવો ત્યારેજ સમયબદ્ધ સૂચનો આપવી. આ સૂચનો એકાદ વખત નહિ પણ ત્રણથી ચાર વખત પુનઃ પુનઃ ઉચ્ચારવાં અને સાથે સાથે એવું પણ સૂચવ આપવું કે તે બધું ભૂલી જશે. પણ પેલા સૂચનાનુસાર તો તે સંભાળપૂર્વક નિર્મિત વખતે વર્તશે.

પ્રકરણ સાતમું.

સૂચનક્રિયાની વારંવાર પ્રશંસા કરવી એ કોઇને અણધરતું લાગશે પરંતુ ખરેખર, એ ક્રિયા કામધેનુ છે; કદપવૃક્ષ છે. સૂચનથી, મેં કહ્યું તેમ અખિલ જીવન પલટાવી શકાય; તદ્દન નવિન મનુષ્ય બનાવી શકાય. સૂચનનો અમેરિકામાં એટલો બધો ઉપયોગ થાય છે કે ઠેરઠેર તેનાં વખાણ થાય છે. કેટલાક નિષ્ણાત મોહિની વિદ્યા વિશારદોએ એક નવિન શોધ કરી છે કે ઔષધિ, એ દરદો સાજા કરવા માટે રામબાણુ ઇલાજ નથી. આથી તેઓએ નવા પ્રકારનું વૈદ્ય શોધી કાઢ્યું, જેને સૂચનિક વૈદ્ય (Suggestive Therapeutics) કહેવામાં આવ્યું. આ વૈદ્ય એમ પ્રતિપાદિત કરે છે કે ઔસડો વિના સૂચનોની સહાયથી રોગો સારા થઇ શકે. એને હિંદુસ્થાનમાં કેટલાક વિનૌષધિ રોગનિવારક વિદ્યા

પણ કહે છે પણ તેમાં સૂચનો મુખ્ય પાયારૂપ હોવાથી તથા અંગ્રેજીમાં પણ Suggestive Therapeutics એવું નામ હોવાથી, મેં એને સૂચનિક વેદું એવું નામ આપ્યું છે.

વળી જણાવવાનું બાકી રહી ગયું કે અર્વાચીન કાળમાં જાતજાતની શોધો થઈ છે અને દિવસે દિવસે ઔષધિ ઉપરથી લોકોનો વિશ્વાસ ઉઠે છે. મોટા મોટા યૂરોપીય વેદો પણ જાહેર કરે છે કે કુદરતને રસ્તે સીધા ચાલવાથી કાંઈ પણ ઔષધિની જરૂર નથી. આ ઉપરાંત એ લોકોએ શોધી કાઢ્યું છે કે આમ છતાં પણ જો રોગ ઉદ્ભવવા પામે તો કુદરતનોજ આશ્રય લેવો પરંતુ દવા કરવીજ નહિ. તદનુસાર, જાતજાતના સ્નાનો, જળપ્રયોગો, રંગ પ્રયોગો વિગેરેની મદદથી તેઓ દરદો સાજાં કરે છે અને આને પણ વિનાયુષધિ રોગનિવારક વિદ્યા કહી શકાય. આ વિદ્યાને સૂચનિક વેદાં સાથે કંઈ મળતાપણું નથી માત્ર એટલું સત્ય છે કે તે પણ દવા વિના રોગ મટાડવાની વિદ્યા છે અને આ પણ તેવીજ છે.

સૂચનિક વેદાંનો આ દેશમાં પ્રચાર હોય એવું લાગતું નથી પણ કેટલાક ક્ષીરો પોતાની જાદૂઈ લાકડી ફેરવી પેટમાં દુઃખતું કે માથું દુઃખતું મટાડી દે છે એ જો સાચી વાત હોય તો તેને સૂચનિક વેદું કહી શકાય.

આ વેદું જે શીખસ શીખવા ઇચ્છતો હોય તેણે સૂચનક્રિયાનો ખાસ કરીને તથા માર્જનક્રિયા અને મોહિની વિદ્યાનો પાકો અભ્યાસ કરવાની જરૂર છે. જે દળમાં અને જેવા સ્વરમાં તમે દહીંને સૂચનો આપશો તેવી અસર તેના ઉપર થશે. તમે ઘણી વખત જોયું છે કે કેટલાક ડોક્ટરો બહુ વાચ્યાળ હોઈ દહીંને દવા આપ્યા પહેલાં “મટી જશે” “એમાં શું છે” “કંઈ નહિ હંખા, ગલરાઓ નહિ” વિગેરે વાક્યો (સૂચનો) ઉચ્ચારી, તેનું અર્ધું દુઃખ ત્યાંજ ઓછું કરી નાંખે છે. વળી કેટલાક ડોક્ટરોને રોગીને લડકાવી મારવાની ટેવ હોય છે જે અતિશય નિંદ્ર છે અને તે ટેવથી ઘણું અનિદ્ર પરિણામ આવે છે. આવા દરેક ડોક્ટરને મારી એવી સલાહ છે કે તેણે એ ટેવ મૂકતાં સુધી દવાખાનું બંધ રાખવું. ઉપલી બીનામાંથી વાંચક સમજી શકશે કે સૂચન નાની સુની બાબતથી તે મહાભારત કાર્યોમાં પણ પોતાનો પ્રભાવ દર્શાવે છે અને અસર કરે છે. હવે સૂચનિક વેદું શીખવાની પદ્ધતિસર રીત આપીશું જેથી અભ્યાસીને મુશ્કેલી ન નડે.

તમે મોહિનીવિદ્યા, માર્જનક્રિયા અને સૂચનક્રિયા જાણો છો એમ ધારીને કેમ આગળ વધવું એ નીચે બતાવવામાં આવ્યું છે. પોતાનો રોગ મટાડવા દરહી તમારી પાસે આવ્યો છે એમ ધારો; પછી આ પ્રમાણે શરૂઆત કરો:—

રોગીને આરામ ખુરશીમાં કે ડોચ ઉપર બેસવા કે જમીન ઉપર સૂવા કહો. રાત હોય તો દીપકનો પ્રકાશ તમારા ઉપર પડે તેમ દીપક મૂકો. તેને નિશ્ચિન્ત થવા કહો અને કંઈ પણ વિચાર કરવા ના કહો તથા તમારા સૂચનાનુસાર વર્તવા કહો. જો જરૂર જેવું જણાય તો રોગીના એકાદ સગાને તમારા રૂમમાં બોલાવવો. બાકી બીજા કોઈને દાખલ થવા દેવો નહિ. આ સગાને પણ બૂઝી જવા—તેના વિષે બીલકુલ વિચાર ન કરવા રોગીને કહેવું તથા તેને પણ રોગીની નજરમાં ઉભો રહેવા દેવો નહિ. રોગી ખુરશીમાં બેઠા હોય તો તેના સગાને તેની જમણી બાજુએ ઉભો રાખવો; ભાવાર્થ કે તેને તે જરાક આંખે ફેરવીને જોઈ શકે. રોગીએ અંગ ઢીલું કરી નાખવું તથા ગાત્રેગાત્રને આરામ આપવો જ્યારે તમારે તેની સામે ઉભા રહેવું અને આત્મશ્રદ્ધા પૂરી રાખી ચંચળ રહેવું. આ પછી તેના ધ્યાનની એકાગ્રતા કરાવવી.

સંગીત સાંભળતી વેળા, ગાયનના તાલમાં અથવા તો હંડો વિચાર કરતી વેળા, આપણે જોઈએ છીએ કે કુદરતી રીતે આપણી આંખો બંધ થઈ જાય છે. તદ્દન ઉંઘી જતાં પૂર્વે પણ આપણે થોડોક વખત આંખો બંધ રાખીએ છીએ અને પછીજ ઉંઘ આવે છે. માટે રોગીનું ધ્યાન એકાગ્ર કરવા તેની આંખો બંધ કરાવવી અગત્યની છે.

રોગી ખુરશીમાં છે અને તમારે બાબુ ઉપર ટકાર ઉભા રહેવું. પછી શાંત, માયાળુ પણ દૃઢ તથા નિશ્ચિત અવાજે તેને નિશ્ચિન્ત થવા કહો. હવે તમારા જમણા હાથની બે આંગળીયો રોગીની આંખોથી પાંચ છ ઇંચ દૂર જરા ઉંચે ધરી રાખો અને તેના તરફ રોગીને એક દૃષ્ટિએ તાકી રહેવા કહો. આ પ્રમાણે તેને થોડા વખતમાં મેડિની મુગ્ધતા આવશે. જો રોગીને ઉંઘ આવે તો—અથવા તો ઉંઘ આવવાના લક્ષણો જણાય તો વિરોધ ન બતાવતાં નિદ્રાને તાબે થવા તમારે તેને સલાહ આપવી.

આ પ્રમાણે રોગી આંગળીયો તરફ જોઈ રહ્યો હોય અને નિદ્રાના ચિન્હો તમને જણાવા માંડે કે નિદ્રાના સૂચનો આવવાની તમે શરૂઆત કરો. તમારે આ સૂચનો બહુ શાન્ત તથા મૃદુ સ્વરે ઉચ્ચારવાના છે જેથી રોગીને ખીલકુલ કઈંશતા લાગે નહિ.

“તમે શાન્તિમાં છો, નિશ્ચિન્ત છો, ઉંઘમાં છો અને ઉંઘવાની તમને ઇચ્છા છે, તમે ઝોઠાં ખાઓ છો અને ઉંઘવા ઇચ્છો છો; તમે આરામમાં છો અને નિદ્રાવશ થવા ઇચ્છો છો.” આવા સૂચનો ધીમેથી થોડીક વાર ઉચ્ચારી જાઓ.

“તમારી નજર ઝંખી થાય છે; તમારા પોપચાં બારે બારે થઈ ગયાં છે; તમને ઉંઘ આવતી જણાય છે, તમે હવે તમારી આંખો ખુલ્લી રાખી નહિ શકો. તમને

નિદ્રા આવે છે, ઉંઘ આવે છે, તમે ઉંઘો છો, તમે નિદ્રા લ્યો છો.” આ પ્રમાણે થોડો થોડો ફેરફાર કરી થોડીક વાર આવા સૂચનો બોલો.

“તમે ઉંઘો છો. નિદ્રા લ્યો છો, નિદ્રાવશ છો, નિદ્રાધિન છો, ઘસઘસાટ ઉંઘો છો, ગાઢ નિદ્રાવશ છો, ગાઢ નિદ્રાધિન છો, તમે ખૂબ ઉંઘો છો, ઉંડી ઉંઘ લ્યો છો, ઉંડી નિદ્રા લ્યો છો,” આવા સૂચનો થોડીક વાર બોલો.

“તમે ઘસઘસાટ ઉંઘો છો, ખૂબ નિદ્રાવશ છો, ગાઢ—ઉંડી નિદ્રા લ્યો છો; તમે ઉંઘી ગયા છો, તમે ગાઢ નિદ્રાવશ થઈ ગયા છો, તમે ઉંડી ઉંઘને આધીન થઈ ગયા છે, તમે અત્યંત સુપ્તાવસ્થામાં છો, તમે ઘસઘસાટ ઉંડી ઉંઘમાં છો—ઘસઘસાટ ઉંડી ઉંઘ લ્યો છો.” થોડીક વાર આવા સૂચનો બોલો અને છેલ્લું સૂચન જરા ભાર મૂકીને બોલો—મોટેથી નહિ.

હરમ્યાન રોગીના પોપચાં ઢળી જાય છે અને તદ્દન ખંધ થઈ જાય છે. તેની શ્વસનક્રિયામાં ફેરફાર દૃશ્યમાન થાય છે અને ગીળા નિદ્રાના ચિન્હો દ્રષ્ટિગોચર થાય છે.

જરા ઉંઘ્યા સ્વરે વળી સૂચનો ઉચ્ચારવા માંડો અને રોગી ભર ઉંઘમાં પડશે. આ સૂચનો આપતી વેળા, અગાઉ જણાવ્યા મુજબ માર્જનો રોગીના મુખ તેમજ આખા શરીર ઉપર કરતા રહેવું અને વારંવાર સૂચનો (નિદ્રાના) ઉચ્ચારતા રહેવું.

હવે કયી અવસ્થામાં રોગી આવ્યો છે તે તમારે જાણવું. આરામ, ભારે શ્વસનક્રિયા એ સારા લક્ષણો છે. પણ જો તમને કંઈ સંદેહ હોય તો ધીમેથી રોગીની આંખનું પોપચું ઉઘાડી કાઢવું. જો અસર નહિ થઈ હોય તો તે જાગી ઉઠશે નહિ, આંખનો સંદેહ ભાગ ઉઘાડો રહેશે અને તે શાન્તજ જણાશે. આવી અવસ્થા રોગીની થયા પછી તે રોગનિવારક સૂચનો લેવા લાયક થયો કહેવાય. આવી અવસ્થામાં આપાયેલાં સૂચનો આખા અસર કરે છે.

કોઈ રોગી તમને આવીને પૂછે, “મને તમે મોહિનીમુગ્ધ કરી શકશો ?” તો “હું યત્ન કરીશ.” એવો જવાબ કદાપિ વાળવો નહિ, આથી સંદેહ ઉત્પન્ન થાય છે. કોઈકજ રોગી એવો હોય છે જેના ઉપર ખીલકુલ અસર થતી નથી. કાયમ આત્મ-શ્રદ્ધા રાખી ઉત્તર આપવો, “હા, કરી શકું” અથવા તો “અરે ખચીત, ટૂંક વખતમાંજ.” તે પૂછે “તમે મને સાજો કરી દેશો ?” તો જવાબ આપો, “હા, જરૂર તમારી સહાયથી. તમે મારા સૂચનાનુ-સાર ખરાબર વર્તશો તો જરૂર તમારો રોગ નષ્ટ થશે.”

આ પ્રમાણે વાત થયા પછી રોગી તમારી માવ-જત હેઠળ આવવા ખુશી હોય અને તમે પ્રયોગ શરૂ કરો અને તમે તેમાં અકળતા અનુભવો, તો પછી ? શું આ નિરાશા નથી ? શું બધા આશાઢાયક વાક્યો

ફેકટ ગયા? નહિ. તમારે હમેશાં ધ્યાન રાખવું કે બધા રોગી પ્રથમ પ્રયોગે મુગ્ધ થતા નથી. થોડીક વધારે વાર યત્ન કર્યા પછી પણ ફતેહ કાં ન મળે? પહેલાના બે ચાર પ્રયોગોના સૂચનોની અસર સાથે, તમારા નવા પ્રયોગના સૂચનોની અસર જ્યારે લેખાય છે ત્યારે બધા સૂચનોના સંઘટિત બળથી રોગી સત્વર નિદ્રાવશ થાય છે. જ્યારે તેને સંપૂર્ણ ખાતરી થાય કે તમે તેના લાલ માટે યત્ન કરો છો અને તેના બચ, ચિંતા તથા શંકા નષ્ટ થાય છે ત્યારે પ્રયોગસિદ્ધિ માટે શંકા રાખવાની જરૂર નથી.

ઉદાહરણ:—એક રોગી તેના મિત્ર સાથે તમારા રૂમમાં તમારો અભિપ્રાય લેવા આવે છે. રોગી, લકવો, વાળો, સંધીવા, અશુભ્ધ અથવા એવા કોઈ દરદર્થી પીડાય છે. તેણે બળરૂ ગોળીયોથી તે મોટામાં મોટા ડોક્ટરની દવા અજમાવી છે અને “સૂચનિક વૈદ” તેનો છેલ્લો ઇલાજ છે; પણ તેને તે વિષે પણ શંકા છે; તે ખૂટીએ છે. દવાનો ઇલાજ અફળ થયેલો જોઈ તે ગભરાયેલો છે.

પેલો રોગી તથા તેનો મિત્ર તમને બધી વાત કહે છે. તમે કહો: “હું તમને સાબ્ત કરીશ. તમે ખોટો રસ્તો અજમાવ્યો. બરાબર, પણ હું કા વળતમાં તમે સાબ્ત થઈ જશો. તમારે મારા સૂચનો ગ્રહણ કરવા જોઈએ. ખીલકુલ બચને સ્થાન આપવું નહિ. થોડાક

પ્રયોગો કર્યા પછી તમને એમ લાગશે કે સારું થયું કે તમે મારી ચલાહ લીધા, વિગેરે.”

પછી રોગીને કોચ ઉપર સૂવાડો, તેને નિશંતે આરામથી સૂવા કહો, બધા ગાત્રોને ઢીલા રાખવા કહો. દીવા તરફ તેની પીઠ રાખીને તેને સૂવાડો જેથી દીવાનો પ્રકાશ તમારા મોં ઉપર પડે. તેના કપાળ ઉપર તમારો હાથ ફેરવો અને કહો “જાણે નિદ્રા લેવા પડ્યા હોય તે પ્રમાણે તમે આરામ લ્યો. તમારા બધા સ્નાયુઓ ઢીલા કરી નાંખો. આરામથી પડ્યા રહો, ચિંતા અથવા ધનંતેજરી ના રાખો. બેપરવાહ થઈ આરામ લ્યો, બસ, બરાબર, આરામ લ્યો. એમ ધારે કે હવે તમે નિદ્રાવશ થવાના છો, તમે ઉંઘવા માગો છો. આરામથી સૂવાની તૈયારી કરો, ઉંઘવાની તૈયારી કરો.”

તેના ઉપર થોડી ઘણી અસર થયેલી જોઈ, વળી તમે આગળ ચલાવો:—

“તાકીને મારા તરફ જુઓ. મારા જમણા નેત્ર તરફ બરાબર તાકો. હું તમારા તરફ તાકી રહીશ એટલે તમારા ઉપર અસર થશે. તાક્યાજ કરો. બીજું કંઈ પણ તમારી દ્રષ્ટિમાં ના આણો. બરાબર તાકો ને હું કહું તે સાંભળો—ધ્યાન આપીને સાંભળો, મારા સૂચનો સાંભળશે એટલે તમારી આંખો શાકશે. તમારા નેત્રો બારે થશે—કંટાળશે. તમારાં ચક્ષુઓ બારે થવા લાગશે—કંટાળવા લાગશે. હવે તમારાં નેત્રો કંટાળી

ગયાં, ભારે થઈ ગયા—તદન ભારે થઈ ગયા, થાકી ગયા. તે બંધ થાય છે કારણ કે ભારે થઈ ગયેલાં છે. તમારાં નેત્રો બંધ થાય છે, બં...ધ, બં...ધ થાય છે, તદન બં...ધ.” આ સૂચનો શાંતિ અને દ્રઢતાપૂર્વક હિચારી જાયો.

તમે રોગીની નજદીક બેઠેલા હો તો તમારું માથું રોગીના માથાથી બે પુટ હિચ્યુ રાખવું તમારે વારંવાર વાંકા વળીને રોગી પાસે મોં લઈ જવું અને મૃદુ સ્વરે તમારાં સૂચનો અસરદારક રીતે બોલી જવા.

“ તમારી આંખો ભારે ભારે થતી ચાલી છે, તમારી આંખો પટપટવા લાગી છે; તમારાં પોપચાં વજનદાર થવા લાગ્યાં છે—ભારે થવા લાગ્યાં છે. પોપચાં ભા...રે વ...જ...ન...દા...ર થવા લાગ્યાં છે. આંખો-માંથી પાણી વહે છે, તમારી આંખો નિદ્રાપૂર્ણ છે. તમારા પોપચાં ભારે, ભારે, ભારે છે. તે બંધ થાય છે. બં...ધ થાય છે, ભારે છે, બંધ થાય છે, ભારે છે, બંધ થાય છે. તમારા પોપચાં બંધ થાય છે. તમને તે હિંદાડા રાખવાનું મન નથી થતું. તે બંધ થાય છે અને તમે હિંદવા ઇચ્છો છો, નિદ્રા લેવા માંગો છો. તમને હિંદ આવે છે, નિદ્રા આવે છે. તમે સુસ્ત છો, નિદ્રાવશ છો, હિંદો છો, સૂતેલા છો. તમે ગાઢપણે સુસ્ત છો, ઘસઘસાટ હિંદો છો, આરામથી નિદ્રા લો છો, ખૂબ હિંડી હિંદ લ્યો છો. તમે એ...ક...દ...મ ધ...સ...ધ

સા...ટ ઉંઘેલા છે. ખૂબ ઉંઘો, ગા...ઢ નિદ્રા લ્યો, નિ...રાં...તે ઉંઘો, એકદમ ગાઢ ઉંડી ઉંઘ લ્યો. તદ્દન ઘસઘસાટ ગાઢ ઉંઘેલા છે.” વિગેરે.

આ “નિદ્રાના સૂચનો” વારંવાર ઉચ્ચારવાથી જરા ઉચ્ચ સ્વરથી અને દ્રઢતાપૂર્વક બોલવાથી, લમણાં ઉપર જરાક સ્પર્શ કરવાથી, બંધ થતી આંખો ઉપર આંગળીયો અડાડવાથી રોગી ઉપર અસરકારક પરિણામ આવે છે. માત્ર ધૈર્યથી સૂચનો બોલવામાંજ ખૂબી છે. શબ્દે શબ્દ ઉપર ભાર થઈ દ્રઢતા બતાવવી એ તમારી કુશળતા ઉપર આધાર રાખે છે. પરંતુ એકાગ્રદ્રષ્ટિ, નિદ્રાના સૂચનો (વાણી તેમજ સ્પર્શના) અને (જરૂર જણાય તો) માર્જનોના એકત્ર બળથી ઘણાખરા રોગીમાં મોઢિની-નિદ્રારોપણ કરી શકાય છે.

રોગીને આસ્તે આસ્તે અસર થાય તો કંઈ ફીકર જેવું નથી. આવા વિધેયો બહુ સારા નિવડે છે અને બહુ જલદી રોગથી મુક્ત થાય છે, યુક્તિ, ધૈર્ય અને ખંતથી તમે જરૂર ઇષ્ટ અસર લાવી શકશો. ઘણી વખત રોગી ખાલી ખાલી ગભરાય છે અને બેચેન થઈ જાય છે ત્યારે જલદી અસર થતી નથી. ગંધ બાબતમાં ધારો કે રોગી આંખ બંધ કરવાની અવસ્થા પર્યંત પહોંચ્યો નથી, આવી વખતે તે અવસ્થા આણુવાના સૂચનો વધારે દૃઢતા શ્રદ્ધા અને ખંતપૂર્વક બોલી જાઓ અને પરિણામ ધાર્યો પ્રમાણે આવશે.

આગલા પ્રકરણોમાં આપેલી રીત અને ઉપલી રીત ઉપરાંત બીજી ઘણી રીતો છે. પરંતુ બધાનું છેવટ એકજ છે. અગાઉ બતાવ્યા પ્રમાણે સમયબદ્ધ સૂચનોથી રોગીના રોગો જલદી મટે છે, જે સૂચનો બાબત આગલા પ્રકરણમાં સમજણ આપેલી છે.

વળી તમે વિષેયની આંખો સામે આંગળીયો ફેરવવા માંડો અને તે તરફ ધ્યાનપૂર્વક તેને નિહાળવા કહો. તમારી આંગળીયોની ગતિ નિહાળવાથી તેના નેત્રો કંટાળશે અને આસ્તે આસ્તે તે બંધ કરવા માંડશે એટલે પૂર્વવત્ નિદ્રાના સૂચનો બોલવા માંડો અને તેનામાં નિદ્રારોપણ થશે.

નિદ્રાના ચિન્હો નિહાળતાં વેંત સૂચનિક વંધ રોગનિવારક સૂચનો આપવા માંડશે, જે સ્પષ્ટ ચોખ્ખી આશાપૂર્ણ અને અસરકારક ભાષામાં બોલાયેલા હોવા જોઈએ.

જૂની જૂની અવસ્થાઓમાં, રોગી નિદ્રારોપણ થયા પછી આવે છે જેનું સંપૂર્ણ વર્ણન આગલા પ્રકરણોમાં આપેલું છે તે અત્રે તમારે પુનઃ વાંચી જવું જોઈએ. તેના શા શા ચિન્હો છે એ બધું તમારે યાદ રાખવાની અગત્ય છે. એ ચિન્હો નિહાળ્યા પછી જ્યારે તમે ધારો કે રોગી રોગનિવારક સૂચનો ગ્રહવાને લાયક છે એટલે એવા સૂચનો બોલવા માંડો. પ્રથમ તો રોગી કંઈ ન સમજતો હોય તેમ દાદ દેશે નહિ. પણ આસ્તે

આસ્તે તમારા સંપૂર્ણ કાળુમાં તે આવી જશે. તેનો
ઝહેરો તમારા સૂચનો અહવા આતુર જણાશે બાકી કોઈ
અસર તમે નિહાળી શકશો નહિ.

હવે રોગનિવારક સૂચનો કેમ આપવા ન
જોઈએ, એ વાંચીશું. ધારો કે રોગીનું માથું
દુખે છે. તેનામાં નિદ્રારોપણ કરેલું છે એટલે
(વિધાયકે) વેદ તેના માથા ઉપર હાથ મૂકવો
અને બોલવું, “હું તમારા મસ્તક ઉપર હાથ
મૂકું છું એટલે તમારું માથું દુઃખતું મટી જશે.
તમારી શિરોવેદના નષ્ટપ્રાયઃ થતી જાય છે, નષ્ટ થાય
છે. હું તમારા લમણાં દબાવું છું એટલે તમારી વેદ-
નાનું નિવારણ થઈ જાય છે, દુઃખ નષ્ટ થાય છે, પીડા
મટી જાય છે. દુઃખ જાય છે, ખલાસ, દુઃખ ગયું,
પીડા મટી ગઈ, વેદના નષ્ટ થઈ. તમારી શિરો-
વેદના લોપ; તમને હવે શિરોવેદના નહિ
થાય કારણ કે તે તદ્દન નષ્ટ થયેલી છે. તમે તાજા થાઓ
છો. તમારામાં તંદુરસ્ત પરિવર્તન થાય છે. જ્યારે
જ્યારે તમે જાગશો ત્યારે તમારા માથામાં બીલકુલ દુઃખ
થશે નહિ. તમે તંદુરસ્ત છો, નારોગી છો, આરોગ્ય-
શાળી છો. જ્યારે તમે જાગો ત્યારે તમને અંશ પણ
વેદના થશે નહિ.”

સાથે સાથે જે ભાગ ઉપર વેદના થતી હોય તે
ઉપર ધીમા એકાગ્ર માર્જનો કરવા જેથી દુઃખ જલદી
નષ્ટ થાય. આ પ્રમાણે પ્રયોગ ખતમ થશે કે રોગી

નીરાગી થઇને જાગશે. દસથી પંદર મિનીટ ઉપલા સૂચનો બોલ્યા કરો. પછી ત્રણેક મિનીટ વિશ્રાંતિ લેવા રાગીને કહો અને પછી નીચે પ્રમાણે બોલી જગાડો. “હું તમને જગાડવા માંગું છું. જ્યારે હું ‘ત્રણ’ બોલું ત્યારે તમે જાગશો અને નીરાગી થઇને ઉઠશો,” વિગેરે. “હવે એક, બે, ત્રણ, જાગો.” અને રાગી તાજે થઇને નિરાગી થઇને ને શિરાવેદનાથી મુક્ત થઇને જાગશે.

આમ છતાં રાગીને ઠંઠક સંદેહ રહી જાય કે હજી માથું દુઃખે છે તો તરતજ બીજા અખતરો ન કરતાં બીજે દહાડે અમુક વખતે તેને બોલાવવો અને પૂર્વવત્ તેની માવજત કરવી. આ પ્રયોગમાં આગલા પ્રયોગ કરતાં વધારે સંભાળથી, શ્રદ્ધાથી અને દ્રઢતાથી સૂચનો બોલવા, જેથી અસરમાં ઠંઠ ખામી રહે નહિ.

હવે એક બીજા દર્દથી પીડાતા રાગીનો દાખલો લઈશું. ઘણી ઘણી દવાઓ લઈ થોડાક ફાયદો થયેલો તેને માલુમ પડ્યો પણ પુનઃ દર્દ ઉભળ્યું છે. આથી તેને દવામાં શ્રદ્ધા નથી. જીભનું તોતડાવું, અવ્યવસ્થિત પાચનશક્તિ, ચક્રી, ઉંઘમાં ભયંકર સ્વપ્નો, ડાબા પડખામાં દુઃખ વિગેરેથી તે પીડાય છે. તેનું મગજ ભૂમે છે અને પગ ચાલતા નથી. અજીર્ણ કિંવા ગ્રાહથી તે પીડાય છે, ગરાબર નિદ્રા નથી આવતી, જમવા બેસતાં ઉપકા આવે છે અને કુટુંબના માણસોને બિચારો ભારરૂપ છે. તેનું વય પીસતાલીસ વર્ષનું છે.

છેલ્લા પાંચ છ વર્ષથી તે અશક્ત થઈ ગયો છે. તે બિચારે બિમાર છે અને તેનો વૈદ્ય પણ દવા કરી શક્યો છે. આવી સ્થિતિમાં કોઈ હિતેચ્છુ તેની તળીયત જોવા જાય છે અને “સૂચનિક વૈદુ” અજમાવી જોવા સલાહ આપે છે. તે તેમાં શ્રદ્ધા ધરાવતો નથી. પરંતુ થોડોક વિચાર કરી તે પણ અજમાવી જોવાના નિશ્ચય પર તે આવે છે.

રોગી તથા પેલો હિતેચ્છુ બંને સૂચનિક વૈદ્ય પાસે એટલે તમારી પાસે આવે છે. તે તમને બધો ઇતિહાસ કહી જાય છે. તમે તેની વાતમાં એટલો રસ લ્યો છો કે રોગીને તમારા ઉપર શ્રદ્ધા બેસે છે. દરમ્યાન તમારે તેની માવજત કેમ કરવી તે મનમાં યોજી રાખવું. આવા રોગી સ્વતઃ એકચિત્ત થઈ શકતા નથી એટલે પૂર્વવત્ તમ તેનામાં મોહિની— નિદ્રારોપણ કરો. જ્યારે તે શાંતિથી ઉંઘવા માંડે, શ્વસનક્રિયા ગરાબર ચાલતી હોય (પરંતુ નિત્ય કરતાં વધારે મોટા ધમકારા સાથે), નાડી ધીમી હોય અને ગાત્રો જડ હોય ત્યારે રોગનિવારક સૂચનો આપવાની શરૂઆત કરો.

“ તમે ઘણા બિમાર હતા, ઘણા બિમાર પણ તમે જલદી સાજા થઈ જશો, એકદમ જલદી આટલા માસ પર્યંત જે પીડાથી તમે પીડાઓ છો તે તમે જાગશો ત્યારે નષ્ટ થશે. તમે જાગશો ત્યારે તમારામાં

અદભૂત ફેરફાર થશે-તમારો રોગ ચાલ્યો જશે.”
 વિગેરે સૂચનો આપો. આ સૂચનો આપતી વેળા તમારે
 તેના રોગવાળા ભાગો ઉપર મૃદુતાપૂર્વક હાથ ફેરવતા
 રહેવું. માથાની ભ્રમણા હડાડવી હોય તો તમારે
 તમારો હાથ તેની ગરદનના પછવાડેના ભાગ ઉપર ફેર-
 વવો અને સૂચન આપવું કે, તેની માથાની ભ્રમણા
 નબળા થઈ છે.’ અપરો હોય તો હાથવડે પેટ દાબી ઘટતાં
 સૂચનો આપો. આવા હાથોના સ્પર્શોની જરૂર
 તો છે. પરંતુ મોટો આધાર તમારા સૂચનો ઉપર છે.
 શ્રદ્ધા વિનાના સૂચનો રોગીને કંઈ ફાયદો કરશે નહિ.

લોહીનું વહન અવ્યસ્થિત હોય તો હૃદય ઉપર
 હાથ મૂકી તમારા સૂચનો આપના. આ પ્રમાણે તેનો
 રોગ જાણી રોગવાળા ગાત્ર ઉપર હાથ મૂકી, ફેરવી
 કે દાબી દૃઢ અસરકારક રોગનિવારક સૂચનો આપવા
 જેથી દરરો રોગમુક્ત થાય છે.

પૂર્વે જણાવ્યું તેમ ઉર્ધ્વગામી માર્જનો વિધે-
 યને નિદ્રામાંથી જગાડે છે. તે પ્રમાણે માર્જનો કરી
 તેવી ધમ્મ કદો અને રોગી જાગી ઉડશે. તે આજી-
 આજી ચક્રિતતાપૂર્વક જોયા કરશે. તેને પોતાને પોતા-
 નામાં ઘણો સરસ ફેરફાર થયેલો માલુમ પડશે. આ
 પ્રમાણે એકાદ દિવસમાં બધા રોગોથી જો કે રોગી મુક્ત
 થતો નથી. પરંતુ થોડાક દિવસ અંતપૂર્વક પ્રયોગ

ઠ્યાંથી રોગી તદ્દન તંદુરસ્ત થઇ જાય છે. દિવસે દિવસે નવીન વિચારોના પ્રવાહમાં તે જણાય છે. તેની ઇચ્છા-શક્તિ પ્રબળ થાય છે અને જીવનમાં તેને રસ પડે છે. તે તદ્દન તંદુરસ્ત થઇ જાય છે. તે નવીન પુરુષ થાય છે. તેને જીવનથી હવે ઠંટાળો નથી આવતો. તે હવે ઠમનસીબ નથી, હરિદ્રી નથી પરંતુ સુખે તેના ઉપર કૃપા કરી છે.

ઉપલા બધા ઉદાહરણોમાં નિયમિત રીત કામે લગાડવામાં આવી છે પણ એક બીજી રીત છે જેનું નામ અનિયમિત રીત છે. તે વડે પણ દરદો સાબળ કરી શકાય છે. આ રીત, જે રોગીયો મુઘ્ધાવસ્થા પામી શકતા નથી એમને માટે બહુ સારી છે. આ રીતમાં રોગીને મુઘ્ધ કરવાની અગત્ય નથી. ખરાબમાં ખરાબ દરદોથી, આ રીતની મદદથી રોગીયો પીડાતા બંધ થાય છે. જેને મોહિનીવિદ્યાનો વ્યવહાર અનુભવ નથી તે પણ આ રીતથી દરદો મટાડી શકે. દુઃખમાં અનિયમિત રીતથી દરદો બહુ જલદી અને ઠંડાકૂટ વગર સાબળ કરી શકાય છે. આ રીત વિશે સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવવા માટે માફે “સ્વસૂચનનું મહત્ત્વ” નામક પુસ્તક વાંચવા હું દરેકને લલામણુ કરીશ. એ પુસ્તકમાં એક માણસ અનિયમિત રીતથી કે સ્વસૂચન પદ્ધતિથી પોતાના દરદો કેમ મટાડી શકે, જીંદગીમાં કેત્તેલ કેમ મેળવી શકે, વ્યાપારમાં વૃદ્ધિ કેમ કરી શકે, સારી ટેવો

પાડી, નરસી ટેવો કેમ ફીટાડી શકે વિગેરે અમૂલ્ય સલાહો આપેલી છે.

હવે કેટલાક એવા ઉદાહરણો લઈશું, જે બાબતમાં ઔષધો ખીલકુલ નિરર્થક નિવડે છે અને મગજ અને મગજજ તે રોગો મટાડી શકે છે, તે માનસિક રોગો છે. માનસિક દર્દો મટાડવા ઔષધિ કદાપિ ઉપાયરૂપ નિવડશે નહિ માટે સૂચનિક વૈદ્ય આ બાબતમાં મુખ્ય ભાગ લખવે છે.

સુપ્રસિદ્ધ બ્રીટીશ વૈદ્યોમાંનો એક ડોક્ટર કીંગ્સ-બરી સૂચનિક વૈદ્યોની અવિશય મદદ લે છે, તેણે એની સહાયથી ઘણા દર્દીઓને સાજા કર્યા છે જેમાંના કેટલાક દાખલા આપણે ટાંકીશું:—

એક સ્ત્રી તેની પાસે આવી, જેને અગાઉ થયેલો જખમ રૂબાઈ ગયેલો હતો પણ વેદના થયા કરતી હતી. તેને તરતજ મોહિનીમુગ્ધ ઠરવામાં આવી અને રોગ નિવારક સૂચનો તેને આપવામાં આવ્યા. એકજ પ્રયોગમાં તેની વેદના કાયમ માટે નષ્ટ થઈ ગઈ.

આઠ વર્ષની એક ઘણી ઉદ્ધત છોકરીને સુધારવાનું કામ તેને માથે આવ્યું. તે નિર્દય, દુર્ગુણી અને ખીજને દુઃખ આપવામાં રાજી થનારી હતી. તેને સુધારવા માટે તમામ ઇલાજો અજમાવી જોવામાં આવ્યા પણ વ્યર્થ, તેને ચાબુક મારવામાં આવ્યા હતા, એકદમ ઠંડા પાણીના પીપમાં ખુડાડવામાં આવી હતી,

એણું ભોજન આપવામાં આવ્યું હતું, પુરી રાખવામાં આવી હતી પણ ફેકટ. મુઘાવસ્થામાં આણી સૂચનો આપવાથી તેનું જીવન પરિવર્તનને પામ્યું. તે છોકરી નમ્ર, પ્રેમાળ અને આજ્ઞાકિત થઈ ગઈ.

વેપારમાં ખોટ જવાથી એક શખસ જહાવરો મની જઈ આપઘાત કરવાની આણી ઉપર હતો અને સદ્-ભાગ્યે તેને ડૉક્ટર કીંગ્સબરીની સલાહ લેવાનું સુજી આવ્યું. એકજ વખતના પ્રયોગમાં તેને અપાયેલા સૂચનોએ જો અસર કરી તે તે પોતે નીચે પ્રમાણે વર્ણવે છે:-

“ દુનીયા આખી ફરી ગઈ અને મને લાગવા માંડ્યું કે હું સુખી હતો.”

શું ઉપલા માનસિક દર્દો દવાથી કદાપિ મટાડી શકાય ખરા? હજારો ધંધાથી, કલાકો, વકીલો, ડૉક્ટરો, મહેતાજીઓ, શિક્ષકો અને કેટલાકો એવા છે કે જેમનો નિર્વાહ મગજશક્તિ ઉપરજ ચાલે છે. આવા કેટલાક શખસો ઘણી વખત એકાદ માનસિક રોગથી પીડાય છે, જેથી આગળ ધસતી તેમની વિજયરૂપી સરિતાનો પ્રવાહ સુકાઈ જાય છે. ઘણી ઘણી કુટેવોને તેઓ વશ હોય છે જેને લીધે જીવનમાં તેઓ બહુ ફત્તેહ મેળવી શકતા નથી, તે કુટેવો ગણાવી જવાની હું જરૂર જાતો નથી—તે ખાનગી પણ હોય અને જાહેર પણ હોય. આવી કુટેવો જો અટકાવવામાં ન આવે તો જીવન નષ્ટ થઈ જાય અને કેટલાંના જીવનો નષ્ટ થઈ ગયાં છે ?

ધારો કે એક જુવાનને દારૂ પીવાની લત લાગી છે. આસ્તે આસ્તે તેને તે ટેવ થઈ ગઈ. પ્રથમ તે આ કુટેવ ખાનગી રાખે છે, પછી જાહેર થઈ જાય છે. આ બાબતમાં કયી દવા આપી તમે તેને દારૂ પીતો બંધ કરી શકશો? તે બિચારો મગજશક્તિ, ઇચ્છાશક્તિ વિગેરે કંઈ સમજતો નથી. માત્ર આપોઆપ ઉદ્ભવતી ઇચ્છાને (કુટેવને) તે પોષે છે. પછીથી તેનાથી બીલકુલ વિરોધ થઈ શકતો નથી. આવી બાબતમાં “સૂચનિક વૈદ્ય” રામબાણુ ઇલાજ છે. મુઘાવસ્થામાં અપાયેલાં સૂચનો તેના પર સચોટ અસર કરે છે અને હમેશને માટે તેને દારૂ માટે તિરસ્કાર બંધાઈ જાય છે.

દારૂ પીવાની, બીડી પીવાની, દવાઓ દીયવાની, વ્હા પીવાની કે ગમે તેવી આદત, કદિ ન છોડી શકાય તેવી આદત બહુ ખરાબ અને વિનાશકારક છે. જો આ કુટેવોને જડમૂળથી ઉખેડી નાખવામાં ન આવે તો બહુ અનિષ્ટ પરિણામ આવે છે. દારૂ પીવાની જગ્ગર લત પણ મોહિનીવિદ્યા અથવા સૂચનિક વૈદ્યાથી છોડાવી શકાય છે તો બીજી બીજી લતોનું શું ગળું?

ડૉક્ટર વોઈસીને એક કેસ કેમ સુધાર્યો તે જુઓ. ઇ. સ. ૧૮૮૮ માં જુનની ૬ મી તારીખે, સાલપેટીર નામના શહેરમાં એક સોળ વર્ષનો છોકરો તેની પાસે આણુવામાં આવ્યો. તે બદમાસ હતો, જૂઠું બોલતો, જુગાર રમતો, અવિનયી હતો અને બધાને

બનાવવા કેશેષ કરતો. ઘણી નિશાળોમાંથી તેના આવા દુર્ગુણોને લીધે તેને કાઢી મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેની તબીયત ઠીક હતી. આંખે જરાક ખામી હતી. તે અજ્ઞાન હતો. મુશ્કેલીથી વાંચી શકતો. પરંતુ તેની અવલોકનશક્તિ તથા યાદશક્તિ સારી હતી. ડૉ. વોઇસીને તેને મોહિની-નિદ્રારોપણ કરવા મહેનત શરૂ કરી. ત્રીજા પ્રયોગે તે મુગ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો. મુગ્ધાવસ્થા આવ્યા પછી સૂચનો આપવાનું કાર્ય ચાલુ થઈ ગયું અને જીલાઈની છઠ્ઠી તારીખે તો તેનું ચારિત્ર્ય તદ્દન બદલાઈ ગયું. ચાર અઠવાડીયામાં કેવું અદ્ભૂત પરિણામ ? બધી બાબતે તે ફેરવાઈ ગયો અને સારી ચાલ-ચલંગતના છોકરાઓમાં તેની ગણતરી થવા લાગી. કેળવણી આપવા માટે સૂચનપદ્ધતિ બહુ ઉપયોગી છે. જેઓને વાંચવા લખવા પ્રત્યે અણુગમે ઉપજતો હોય તેવાઓને સૂચનોની મદદથી વાંચતા લખતા અને ભણતરમાં રસ લેતા કરી શકાય છે. અમેરિકા યુરોપમાં આ પ્રમાણે ઘણા ઠાઠ છોકરાઓને શિક્ષણ આપવામાં આવે છે, જે પદ્ધતિ આપણા દેશમાં પ્રવેશે તો કેળવણી ફૂંકે ભૂરૂંકે વધી જાય.

છોકરાઓમાં ઘણી જાતની કુટેવો હોય છે. અંગુઠો ચુસવાની, હાંતો વડે નખો કરડવાની, નાકમાં આંગળી ઘાલવાની વિગેરે આદતો સૂચનોથી નષ્ટ કરી શકાય. ઘણા છોકરાઓને બીજાના ઘરમાંથી કાંઈ વસ્તુ ચોરી

આવવાની ટેવ પડી ગયેલી હોય છે. આવી ટેવ પણ સૂચનોથી મટાડી શકાય. ઉપર બતાવેલી બધી આદતો મટાડવા પ્રથમ તેને મુગ્ધાવસ્થામાં નાંખવો અને આદત ભૂલી જાય એવાં સૂચનો ઉચ્ચારવાં, જેની અસર તેના ઉપર કાયમ માટે થઈ જશે. જેવી ટેવ તેવાં સૂચનો આપવાં.

હવે અનિયમિત રીતના એક જે દૃષ્ટાંતો આપી આ પ્રકરણ સમાપ્ત કરીશું. મુગ્ધાવસ્થા આણ્યા વગર સૂચનો મનુષ્ય ઉપર અસર કરે છે એ અગાઉ જણાવવામાં આવ્યું છે. આવાં સૂચનો બે પ્રકારનાં છે. ૧. સ્વસૂચન ૨. બાહ્યસૂચન. પહેલા પ્રકાર માટે માફ “સ્વસૂચનનું” મહત્વ” નામનું પુસ્તક વાંચો. બાહ્ય-સૂચનોથી ડોક્ટર બન્યાં છે. ધણાનાં દર્દો મટાડ્યાં છે. સ્વસૂચનમાં બહારના કોઈ શબ્દની ગરજ રહેતી નથી, માત્ર તે પદ્ધતિ જાણવાનીજ અગત્ય છે; જ્યારે બાહ્ય-સૂચનમાં બીજા શબ્દના સૂચનોથીજ સામા ઉપર અસર થાય છે. આ ગાબતના દૃષ્ટાંતો નીચે પ્રમાણે છે:—

ડૉ. બનહીમ જ્યારે ઇ. સ. ૧૮૬૫ માં પેરીસમાં હતો ત્યારે એક યુવતી તેની માવજત હેઠળ આવી. તેનું વય પચીસ વર્ષનું હતું અને તે બે બાળકની માતા હતી. તે અશક્તિથી પીડાતી હતી. બાંધો મજબૂત હોવા છતાં અશક્તિ જણાતી હતી. આને લીધે તે કાયમ દીલગીરીમાં ને ચિત્તભ્રમવાસ્થામાં રહેતી. વાંચી, લખી કે

સીવી અથવા તો કંઈ પણ કામ તે કરી શકતી નહિ. વાંચતાં તોતડાતી, ચિત્તની એકાગ્રતા જોતી, બધી રંગોમાં કળતર થતું. મહાપ્રયાસે ચલાતું, ઉંઘ આવતી નહિ અને એરડામાં ગોંધાઈ રહેવું ગમતું વિગેરે અનિષ્ટ ચિન્હો તેનામાં દેખાતાં હતાં. તેનો વૈધ પશુ દવા કરી થાક્યો હતો અને અન્તે તે લાચાર થઈ ગયો. હતો.

રો. બન્હીંમે તેને જાન્યુઆરી માસમાં જોઈ અને રોગ પારખ્યો. તે રંગોની કમતાઠાતીથી પીડાતી હતી. માત્ર તેણે વીજળી મૂકાવવાની સલાહ આપી. એપ્રિલમાં પાછો તે તેને મળ્યો પણ કંઈ અસર થઈ નહોતી. ઉલટી તેની તળીયતમાં બીગાડ થયો હતો. પછી જળ-પ્રયોગો અજમાવવામાં આવ્યા પણ કંઈ પણ ફળ આવ્યું નહિ. આથી બન્હીંમે તેને નેન્સી (તેનું ગામ) આવવા કહ્યું. તે પાતાના ઘણી, બાળકો અને નોકરો સાથે નેન્સી ગઈ. બન્હીંમે તેના ઉપર મોહિની-નિદ્રા આરોગ્યા વગર એટલે બાહ્યસૂચનોથી તેનું દરદ મટાડયું.

તે ચાલી શકે છે એવું તેને બતાવવા બન્હીંમે તેનો હાથ પકડી થોડીક મિનીટ સુધી થોડાક પગલાં એરડામાં ચલાવતો. પ્રથમ તો તે 'દુઃખ થાય છે' કહી તે બેસી જતી પણ તે વારંવાર સમજાવી ચલાવતો. વારં-વાર બન્હીંમ સૂચનો આપવા લાગ્યો તે ચાલી શકે છે

અને તેને કંઈ પણ વેદના થતી નથી. આસ્તે આસ્તે વધારે મિનીટ સુધી તે તેને ચલાવવા લાગ્યો. અઠવાડીયામાં તો તે એ માઇલ સુધી મુશ્કેલી વગર ચાલવા લાગી. નવ દિવસમાં વેદના ચાલી ગઈ અને પગોની રગોનું દુઃખ પણ ત્રણ અઠવાડીયામાં મટી ગયું.

હવે તેને મોટેથી વંચાવવાની માવજત ચાલી. તેનું મન ગૂંચવાઈ જતું. તે શું વાંચતી તે તે સમજી શકતી નહિ. પણ ત્રણ દિવસમાં તે વાંચતી થઈ ગઈ. આ પણ બાહ્ય સૂચનોનું પરિણામ હતું. એક માસમાં તો તે વંદુરસ્ત, સુખી અને બુદ્ધિમતી સ્ત્રી તરીકે પેરીસ પાછી ફરી. આ બધી સૂચનો આપવાની દક્ષતા પ્રથમ બર્નર્ડીમે નમ્ર, સમભાવવાળા અને દ્રઢ સૂચનો આપ્યા પછી રોગનિવારક સૂચનો આપવા માંડ્યા, જેથી તે સ્વાવલમ્બિની થઈ શકે. આસ્તે આસ્તે આ બધાં સૂચનોની (બાહ્ય) તેના ઉપર અસર થઈ અને અંતે તે તદ્દન ફેરવાઈ ગઈ.

એક વધુ ઉદાહરણ ડૉ. હર્બર્ટ એ. પાર્કીનનો ટાંકીશું. બત્રીસ વર્ષની એક બાઈ તેની પાસે આવી. તે દમના રોગથી પીડાતી હતી. છેલ્લાં પંદર વર્ષથી તે આ રોગથી પીડાતી હતી. તેના હોઠ ઠાળા અને હાથ, પગ ઠંડા હતા. સવારનું કંઈ ખાધું નહોતું. મોટેથી તેનાથી બોલાતું નહોતું. તે તદ્દન અમિત થઈ ગઈ હતી.

પાર્કીન તેના બિછાના પાસે બેઠો અને એક હાથ પકડી તેને કહ્યું કે તે તેનું ઢરદ મટાડવા આંચે હતો. તેને, તે જે કંઈ બોલે તે પ્રમાણે કરવા પાર્કીને વિનંત્ય પછી તે બોલવા લાગ્યો:—

“તમારી આંખો બંધ કરો. પળવારમાં તમને શાન્તિ થશે અને શ્વાસક્રિયા લંબાશે તથા ઉંડી થશે. હું તમારી છાતી મસળીશ એટલે તમે છુટથી અને વધારે છુટથી શ્વાસ લઈ શકશો.”

આ પ્રમાણે બોલી તે છાતી તથા ફેફસાં મસળવા લાગ્યો અને વારંવાર રોગનિવારક શાન્તિદાયક સૂચનો ઉચ્ચારવા લાગ્યો. દસ મિનીટમાં તો તે છુટથી શ્વાસ લેવા લાગી. આસ્તે આસ્તે તેના માથા તળેના તકીયા એક પછી એક લઈ લેવામાં આંચ્યા, જે ઢરમ્યાન, નિદ્રા ભૂખ વિગેરેનાં સૂચનો તો ચાલુજ હતો. થોડીકવાર પછી તેને થોડોક સેરવો પાવામાં આંચે અને વીસ મિનિટમાં તો તે ઘસઘસાટ ઉંઘવા લાગી. બે કલાક પછી તે જાગી ત્યારે વળી તેને ખોરાક આપવામાં આંચે અને પુનઃ તે ઉંઘી ગઈ. ત્યાર પછીના વીસ કલાક સુધી ઢરદીને બખ્ખે કલાકને આંતરે ખાવા આપવામાં આવતું હતું.

આ પ્રમાણે બે અઠવાડીયા પર્યંત દિવસમાં બે વખત રોગીની માવજત કરવામાં આવતી ને અજીર્ણ-નિવારક તથા હૃદયોત્પાદક સૂચનો આપવામાં આવતાં.

એ માસમાં તેનું દરદ આલ્યું ગયું અને તેનું વજન વીસ રતલ વધ્યું.

આ પ્રમાણે નિદ્રારોપણ કર્યા વગર એટલે રોગીને મુગ્ધ કર્યા વિના પણ દર્દો સાબાં કરી શકાય છે, તેમાં માત્ર સૂચનો ઉપર બધો આધાર છે. જેવાં સૂચનો તેવું પરિણામ. જાણીસૂચનો આપનારમાં આત્મશ્રદ્ધા, સૂચન આપવાની પદ્ધતિ, ખંત, ધૈર્ય વિગેરે ગુણોની અગત્ય છે. પેટનો દુઃખાવો, શિરોવેદના એવા નાના રોગોને મેં પોતે મટાડેલા છે પરંતુ મોટાં દર્દોવાળા ઉપર અદ્યાપિ મેં ભારી શક્તિ અજમાવી નથી. ભવિષ્યમાં એ પણ ઇચ્છું છું.

પ્રકરણ આઠમું.

આપણા દેશમાં મોહિનીવિદ્યા બહુ પ્રચલિત નથી તેથી કે ગમે તે કારણ હોય પણ વિધેય તરીકે બહાર પડવા સા કોઈ ના પાડે છે. કોઈ જો બહાર પડે છે તો તેના સર્ગાવહાલાં કે વડીલો તેને તેમ ઠરતો અટકાવે છે. મને આ જાળતમાં ઘણી મુશ્કેલી નડી છે. કદાચ તેઓ એમ પણ સમજતા હોય કે એ મેલી વિદ્યા છે અને તેથી ખુરાં પરિણામો આવે છે. એક છોકરો વિધેય તરીકે મારા હાથમાં બહુ કુશળ થયો હતો અને અદ્ભૂત તથા

હવે કોટીના પ્રયોગો હું તેના ઉપર સફળતાપૂર્વક અજમાવી ચૂક્યો હતો. રક્તે રક્તે તેના માળાપને ખજર પડી કે હું તેના ઉપર જાહુ (!) કરતો હતો અને તેમને ડર લાગ્યો કે રખેને તેમના છોકરાને ઠંધક થઇ જાય ! આવા લયને લીધે તેઓએ પોતાના છોકરાને મારી પાસે આવવાની સુદ્ધાં સાફ ના પાડી દીધી. આ પ્રમાણે ખોટા વહેમને લીધે મેં એક ઉત્તમ વિધેય જોયો. મારા વૃદ્ધિંગત થતાં અને ઉત્તમ પ્રતિના પ્રયોગોને આથી જાહુ ખલલ પહોંચી. ત્યાર પછી એવો સારો વિધેય મને મળ્યો નથી અને તે બિચારો આ ક્ષાની દુનીયા છોડી ગયો છે.

મોહિનીપ્રયોગોની અવરથી વિધેયને નુકસાન થાય છે એવું પ્રતિપાદિત કરનારા કોઇકજ છે. આ ખુલાસો જહાર પાડનારાઓ પાસે કોઇ ખાસ પાયાદાર દલીલો નથી. નિદ્રારોપણ કર્યાથી કશું નુકસાન વિધેય ખમતો નથી. આવી ખોટી શંકાઓને પોતાના મગજમાં સ્થાન આપનારાને હું કેટલાક સુપ્રસિદ્ધ મોહિની-વિદ્યાજ્ઞાતાના અભિપ્રાયો ટાંકીને સત્ય બાબત બતાવીશ. કોઇ એમ કહે છે કે સૂચના પ્રમાણે વિધેય કરે છે અને તમે જો ઇજા કરે એવું સૂચન આવે તો તેનું શું પરિણામ આવે ? આનો ખુલાસો પણ હવે પછી આવે છે.

અમેરીકાના પ્રસિદ્ધ મી૦ હેરીસન બ્રાઉનનો એવો મત છે કે વિધેયો હંમેશાં ગારા અને લાભદાયક સૂચનો

સ્વીકારશે. તેઓને અનુકૂળ પડતાં અને તેઓની વિચારશૈલીને બંધબેસતાં સૂચનો તેઓ સ્વીકારશે. તેઓની હઠ્ઠા વિરૂદ્ધના અથવા તો સત્યાસત્યના તેઓના નૈતિક પ્રમાણની વિરૂદ્ધનાં સૂચનો તેઓ કદાપિ સ્વીકારનાર નથી. વિધાયકો પણ પ્રયોગ કરતાંજ અંતઃકરણ-પૂર્વક એમ ઈચ્છે છે કે કંઈ અનિષ્ટ પરિણામ એમાંથી ઉદ્ભવવાનું નથી. શુદ્ધિમાં હોય ત્યારે જે કાર્ય વિધેય કરતો નથી અથવા તો જે કાર્ય કરવાથી તેના આરિત્યને બટો લાગતો હોય તે કાર્ય, ગમે તેવી ઉંડી મુગ્ધાવસ્થામાં વિધેયને નાંખ્યા છતાં, તે કરનાર નથી. સત્ય જોતાં આ મતને મળતા ઘણાના અભિ-પ્રાયો છે એટલે કેટલાક ખોટા વહેમો, જે પ્રથમ ખૂબ જોર પર હતા તે માણસોના મગજમાંથી પલાયન કરી ગયા છે.

પ્રથમ અમેરિકામાં જ્યારે મોહિનીવિદ્યા પ્રવેશવા પામી ત્યારે લોકો તે વિદ્યાથી અને તે વિદ્યાના પ્રયોગો કરનારથી બહુ ડરતા અને એમ માનતા કે એ ભૂત-પક્ષીતને લગતી મેલી વિદ્યા છે. આ વિદ્યાના જ્ઞાતાનો આશરો લેનાર માણસ પણ જ્યાં ત્યાં હરહૂત થતો. ધાર્મિક ગુરૂઓએ એ વિદ્યાને ધર્મવિરૂદ્ધ જાહેર કરી અને તે વિદ્યા શીખનાર તથા તે વિદ્યાની સહાય લેનાર હરેક વ્યક્તિને ક્રીશ્ચીયન ધર્મમાંથી બહાર કાઢવાની ધમકી બતાવવામાં આવી હતી. આવા ઘણા દૃષ્ટાંતો

બન્યા અને અન્તે લોકો સમજતા થયા કે એ વિદ્યા તો મનુષ્યમાં રહેલી શક્તિનું જ્ઞાન આપે છે. અદ્યાપિ એવા વહેમી માણસો દુનીયાના સર્વ દેશોમાં હુસ્તી ધરાવે છે એ કંઈ નવાઈની વાત નથી. ખુદ અમેરિકામાં હજી એવા શંકાશીલ માણસો ઘણા નીકળી આવશે. કેાઈ પ્રકારની ઈજ્જત આ વિદ્યાથી થાય એ અસંભવિત છે.

પ્રોફેસર કાર્પેન્ટર, જેને આ બાબતમાં વિશાળ અનુભવ હતો, તેણે વીસ વર્ષ પહેલાં જાહેર કર્યું હતું કે ‘હીપ્નોટીઝમ’થી કંઈ નુકસાન થવા સંભવ નથી. પ્રોફેસર કાલ્ડવેલનો પણ તેવોજ મત છે. પ્રોફેસર કોન્ટ તેના શિષ્યોને શીખવતો કે વિધાયક વિધેયને તેની સદ્સદ્વિવેકબુદ્ધિની વિરુદ્ધ કંઈ પણ કરાવી ન શકે અથવા તો તેને કે તેની મોહકતને કંઈ નુકરાન પહોંચાડી ન શકે.

અમેરિકાના વર્તમાનપત્રમાં એકદા પ્રશ્ન મૂકવામાં આવ્યો હતો કે “કેાઈ આદમી પાસે મુઘાવસ્થામાં આણીને ગુન્ડો કરાવી શકાય કે ?” આ પ્રશ્નનો ઉત્તર મીસીસીપી વેલીના રંગભૂમિ ઉપર મોહિનીપ્રયોગો કરનાર એચ. એલ. ફ્રીન્ટે આ પ્રમાણે આપ્યો હતો:—

“વિના સરતે મારે ઠહેવું જોઈએ કે બીલકુલ નહિ. વિધેય જ્યારે મુઘાવસ્થામાં હોય ત્યારે તેની નૈતિક

શકિત વધારે જોરમંદ બને છે અને તેને શુદ્ધ હોય ત્યારે તમે જે નાની નાની મશકરીયો કરી જાઓ તે પણ આ અવસ્થામાં તે બીલકુલ કરવા દેશે નહિ. પોતાના નૈતિક બળને અથવા તો આસ્ત્રિયને કલંક લાગે એવું કાર્ય જેમ તે જાણતાવસ્થામાં પણ કરતો નથી તેમ મુગ્ધાવસ્થામાં પણ તે કરશે નહિ.” ભાવાર્થ કે તમે જો એને અપ્રિય એવું સૂચન આપશો તો એ જાણતમાં એ તમારી ત્રિફલ જશે પણ બીજી જાણતોમાં તે તમારા કાળુમાં તે રહેશેજ.

ન્યુયોર્ક ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ ફીઝીશીયન્સ એન્ડ સરજન-સનો મહોપાધ્યાય ઓમ્સ. એલ. અડકીન એક લેખમાં ઠંડે છે; “જાહેર તેમજ ખાનગીમાં મેં લગભગ ૧૫૦૦૦ શખ્સોને મુગ્ધ કર્યા છે. છેલ્લા ચૌદ વર્ષમાં મેં ૨૫૦૦૦ શખ્સોને મુગ્ધાવસ્થામાં જોયેલા છે. મેં કદાપિ તલભાર નુકસાનીભરેલું પરિણામ લાખ્યું નથી. જેને આ જાણતનું થોડું ઘણું વ્યવહારિક જ્ઞાન છે તે કળૂલ કરશે કે મેં હિનીવિધાના સૂચનેથી કંઈ નુકસાન થતું નથી. હું પેતે પાંચ વર્ષ પર્યંત વિધેય હતા અને હજારો વખત મને મુગ્ધ કરવામાં આવતો પણ કંઈ નુકસાનકારક પરિણામ મને જણાતું નથી. મારી પીછાનવાળો એક વિધેય છે જેના ઉપર જૂદા જૂદા ‘હીપ્નેટીસ્ટો’ એક રાતમાં વીસથી ત્રીસ વાર પ્રયોગો કરે છે. આ પ્રમાણે પચીસ વર્ષથી

તેના ઉપર પ્રયોગો કરવામાં આવે છે. પરંતુ તેની શારીરિક તથા માનસિક શક્તિને કંઈ હાનિ પહોંચી નથી. અમુક શખ્સને મુગ્ધ કરવો એટલે તેને અમુક કામ કરવા કહેવું તે અથવા તો અમુક પદાર્થ ઉપર એક ચિત્ત થવા કહેવું તે. હવે જો વિચાર કરવાથી કશી હાનિ થતી નથી તો મુગ્ધાવસ્થામાં મેલાવાથી પણ કંઈ હાનિ થતી નથી.”

ડૉક્ટર હર્બર્ટ એ. પાર્કીન પણ ઉપલો મત ધરાવે છે. ખરેખર, આપવા બેસું તો ઘણાના નામો અપાય તેમ છે પણ સત્યનું સમર્થન કરવું એ સોના પર ઢોળ ચઢાવવા જેવું છે.

ઉપર પ્રમાણે ખુદ્દલું જાહેર કર્યા છતાં, આટલા દાખલા દલીલોથી પુરતાર કર્યા છતાં પણ માખાપો હજી ડરપોઠ છે. આથી તેમના આડે માર્ગે ચઢી ગયેલા, તોફાની, અલભ્ય બાળકોને મુઘરતાં અટકાવી તેઓ દુશ્મનની ગરજ સારે છે. કેટલાક લોકો એમ સમજે છે કે બાળકો ઉપર આ પ્રયોગો કરવાથી તેઓની સ્વતંત્ર વિચારશક્તિ નષ્ટ થાય છે પણ તે તદ્દન અસત્ય છે. ઉલટી તેમની ઇચ્છાશક્તિ કેળવાય છે અને રફતે રફતે તેજ બાળકો સ્વાવલંબી થાય છે. કેટલાક દરદોથી અક્કલશૂન્યતાથી કે ખોડખાપણથી યુક્ત એવા બાળકોને આ પ્રયોગોનો લાભ ન દેવો એ તેઓનું જીવન બગાડવા બરાબર છે. કારણ

કે આવી બાબતોમાં ઔષધો પણ નિરૂપયોગી થઈ પડે છે. બન્હીમ લોકોના વહેમીપણાને હસી કાઢે છે કારણ કે તેણે ઘણા બાળકોના જીવન ફેરવી નાંખ્યા હતા. હાલ પણ અમેરિકામાં બાળકોની ખરાબ આદત સુધારવા સૂચનનીજ સહાય લેવાય છે. વાંચક! તમારો છોકરો મૂઢ હોય, અકલ વગરનો હોય, તોફાની હોય બાણતો ન હોય, અવિનયી હોય અને તેને સુધારવાના બધા ઇલાજો તમે કરી ચૂક્યા હો તો છેલ્લે છેલ્લે સૂચનોપચાર પણ અજમાવી જોજો. પ્રભુના બીજા બાળકોને છુટથી આપવામાં આવેલી શક્તિથી તમારો બાળક કાં વંચિત રહે? જરૂર, તે રસ્તે પડશે, તમારા કુળનો દીપક નિવડશે.

મોહિનીવિદ્યા-સૂચનોથી કશી હાનિ ઉપજવા નથી પામતી એ બતાવી આપવાનો હેતુ આ પ્રકરણનો છે, તે સફળ થયો છે. વાંચક! હવે 'હીપ્નોટીઝમ'નું નામ સાંભળતાં ભડકતો નહિ. એ કંઈ ભૂતડાંની વિદ્યા નથી પણ એ તો અખુટ શક્તિ તથા સુખનો ઝરો છે, જેનો ઉપયોગ કરવાનો ઠાઇને પ્રતિબંધ નથી.

પ્રકરણ નવમું.

ગત પ્રકરણમાં દર્શાવવામાં આવ્યું કે મોહિની-વિદ્યાથી ખીલકુલ હાનિ થતી નથી. હવે આ પ્રકરણમાં એ વિદ્યાથી થતાં અગણિત લાભોનું જ્ઞાન વાંચકોને કરાવીશું.

કોઈ ગામથી દૂર જંગલમાં નદી કિનારે પશું કુટી ખાંધી કોઈ સંન્યાસી પોતાના શિષ્યો સાથે અફે જમાવી રહે છે. તે ધર્મધ્યાનમાં ગહુ રત છે અને શ્રદ્ધાળુ લોકો તેના દર્શનાર્થે જાય છે. આ પ્રમાણે ઘણા દિવસો વહી ગયા પછી સંન્યાસી મહારાજે કોઈ રોગીનો રોગ મટાડી દીધો, કોઈની આંખો સાજી કરી દીધો, કોઈની અશક્તિ દૂર કરી દીધી; એ પ્રમાણે વાત વધતી ચાલી. હવે તેમના દર્શનનો લાભ વધારે લોકો લેવા લાગ્યા અને જાણે તેમનો આશ્રમ હૉસ્પિટલ હોય તેમ રોગીયોથી ઉભરાવા લાગ્યો. લોકો ઠહેવા લાગ્યા કે મહારાજ તો ચમત્કારી છે; દવા વિના રોગો મટાડી દે છે. આ પ્રમાણે જેણે સંસાર ત્યજ્યો છે એવા આત્મજ્ઞાની મહારાજ લોકોની પ્રસંશાથી કુલાઈ ન જતાં આદમજાત ઉપર ઉપકાર કરવા જન્મેલા એ મહર્ષિ, પરોપકારી જીવન વ્યતીત કર્યું જાય છે.

લોકામાં ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની વાતો ચાલી રહે છે અને મહારાજના, ચારે મહોંએ વખાણ થાય છે. કેટલાક શિક્ષિતને કાને આ જાતની જાય છે. તેઓ મહારાજના આ ચમત્કારનું મૂળ શોધવા મથે છે અને છેવટે ખબર પડે છે કે તેઓ મોહિનીવિદ્યા અથવા સૂચનિક વૈદ્ય જાણે છે, જેની સહાયથી રોગીયોના રોગો તે વગર ઔષધે મટાડી દે છે. વાંચક ! વિચાર કરી જો કે સૂચનિક વૈદ્ય એ એક કેવી અણુમોલ વિદ્યા છે અને એ ચમત્કારી વિદ્યાથી કેવું ઉચ્ચ અને પારમોર્થિક જીવન ગાળી શકાય ? આવી દિવ્ય વિદ્યાથી હાનિ થાય છે એવું કહેનારા આ હકીકત સાંભળી કેવા પાછા પડે છે ? વાંચક ! કદાચ તું કીર્તિ માટે એ વિદ્યા ન શીખે, દ્રવ્ય માટે ન શીખે, શોખની ખાતર એ વિદ્યા ન શીખે પરંતુ તારું કર્તવ્ય સંતોષપૂર્વક બજાવવા ખાતર તો શીખશેજ. મનુષ્ય જાત ઉપર કેવાં કેવાં રોગોરૂપી વાદળાં ઝૂમી રહ્યાં છે એ ફેડવાં ખાતર, તારા ભાઇએને વિપત્તિમાંથી બચાવવા ખાતર, સૂચનિક વૈદ્ય તારે શીખવું તો જોઈએ. અન્તે, કંઈ નહિ તો તારા કુટુંબના લાભાર્થે તેમ કરવું એ ડહાપણજ કહેવાય.

તમારા કુટુંબમાં ઘણા માણસો હોય. એક પછી એક સાંજુ માંડું રહ્યાજ કરતું હોય અને તમારી કમાણીનો મોટો ભાગ ડૉક્ટરની દવામાંજ જતો હોય તો

તમારી આર્થિક સ્થિતિ કેવી કફેાડી થઈ જાય ? રોજ રોજ દવાના ઘુંટડા પીઈ જીમાર માણસ કેટલો કંટાળી જાય ? તમે પણ જીંદગીથી કેવા હારી જાઓ છો ? આવી સ્થિતિમાંથી બચવું હોય તો સૂચનિક વૈદાંતો આશરો લેવા હું પ્રત્યેકને બલામણુ કહું છું અને બને તો તે શીખવાની સલાહ આપું છું. શારીરિક સંપત્તિ બાબતનો આ એક મોટો લાભ સૂચનિક વૈદાંતથી થાય છે. તેની સહાયથી પારમાર્થિક જીવન પણ ગાળી શકાય છે. વળી ‘પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા’ એ કહેતી અનુસાર શારીરિક સંપત્તિ બાબે જ્યારે તમે સુખી થાઓ પછી તમારો સંસાર સુખથી ચાલે એમાં શી નવાઈ ?

આ સિવાય કેટલાક લોકો સંસારમાં જન્મીને નિરાશાવાદીજ થવા પામે છે. આવા નિરાશાવાદીને જીવનમાં કદાપિ ફેલેહ મળતી નથી. તેઓ કામ ઓછું કરે છે અને તેનો બદલો વધારે માગે છે. આવા નિરાશાવાદીયો જીવનની બધી વાટિકામાં ફરી ચૂકે છે પણ ક્યાંઈ આશાનું કીરણ દેખાતું નથી. કેટલીક વખત આનું પરિણામ એ આવે છે કે આ નિરાશા-મય (!) જીવનથી કંટાળી તે બિચારો આપઘાત કરે છે. વાંચક ! સૂચનોપચારથી આવા ગુન્હાઓ થતા અટકે છે આવાં ફર ન દેખી શકાય એવા કાર્યો થતાં અટકે છે તો શા માટે તેને આશરે એવા નિરાશાવાદીયોએ ન જવું ?

કદાચ, આ દેશમાં મોહિનીવિદ્યાનોજ પ્રચાર નથી એટલે સૂચનપદ્ધતિથી ઘણા લોકો અજ્ઞાત હશે પણ વાંચક ! ઉપર કહેલામાંના એક તમે હો તો ખીલકુલ વિચાર ન કરતાં સૂચનશાસ્ત્રી પાસે જઈ તમારો નિરાશાવાદ નષ્ટ કરાવો અને તમારું અખિલ જીવન પરિવર્તિત થઈ જશે. અંધકારને બદલે પ્રકાશ, દુઃખને બદલે સુખ, નિરાશાને બદલે આશા, શોકને બદલે હર્ષ વિગેરે જ્યાં ત્યાં તમને આ આલમમાં દેખાશે અને પૂર્વવત્ જીવનને ભાર રૂપ ન ગણતાં, તેમાં તમે રસ લેતા થશો. શું આ લાલ નાનોસૂનો છે ? તમે તમારા વિચારોથી તમારી સૃષ્ટિ ઉભી કરો છો. તદ્દનુસાર સૂચનશાસ્ત્રીના સૂચનોની અસરથી તમારા વિચારો આશાવાદી થાય છે અને તમારું જીવન જ્વલંત બને છે.

ધર્મ્વરની સજેલી આ દુનીયામાં બધા મનુષ્યો બુદ્ધિમાન અને પ્રજ્ઞ નથી હોતા; કોઈ મૂઢમતિવાળા પણ હોય છે. આવા મૂઢમતિવાળા મનુષ્યો બિચારા કેવા દુઃખમય જીવન ગૂંજારે છે ? અરે ! કદાચ એવા બોછી અક્કલવાળા પાસે દૈવવશાત્ ધન હોય પરંતુ લોકોમાં તેની કિંમત શી અંકાય છે ? આનાથી ખીન્નું મોટું દુઃખ કયું હોઈ શકે ? આવા દુઃખી મૂઢમતિવાળા મનુષ્યોને પણ હવે નાસીપાસ થવાનું નથી. વીસમી સદીનો જમાનો છે. હજારો ચમત્કારો એ સદી તમારી સમક્ષ ખડા કરે છે અને કરશે. એવા દુઃખીયોએ

પોતાના દુઃખને રડી, બેસી ન રહેતાં સૂચનપદ્ધતિ અજમાવવી જોઈએ. થોડાક માસના સતત પ્રયોગોથી તેમની મૂઢમતિ કાં ન ચાલી જાય ? નિરાશ ન થતાં આ દિવ્ય ઝરાનું જળ પીએ અને અમૃતવત્ તમારા ઉપર અસર થશે. શું આ વિદ્યા, પ્રાચીન કાળમાં દેવો જે વરદાન આપતા, તે પ્રકારનું વરદાન નથી ? આ પ્રમાણે ઘણા બાળકો જેઓને બીલકુલ વાંચવું લખવું ગમતું નથી તેઓ પણ સૂચનોનો આશ્રય લઈ શકે અને પોતાનું વલણ બદલાવી શકે. આવા નાના દોષો સત્વર બાળપણમાં નષ્ટ થઈ શકે છે.

મનુષ્ય જીવન એવું વિચિત્ર છે કે કેટલીક વખત દેખીતા નાના પણ પરિણામે લયંકર એવા દોષો મનુષ્ય જેવા ઉચ્ચ પ્રકારના પ્રાણીને જખ્ખર સપાટામાં લે છે. તે એટલી હદ સુધી કે તે દોષોથી મુક્ત થવા માગતો મનુષ્ય હજારો પ્રયત્નો કર્યા છતાં અફળ નિવંડે છે. આ પ્રકારની જીંદગી ગાળનાર મનુષ્ય બહુ નાસીપાસ થઈ જાય છે. પણ હવે એવા મનુષ્યને પણ નિરાશાને પોષવાની જરૂર નથી. સૂચનરૂપી દેવી તેમને તારવા આ દુનીયા ઉપર આવી છે. એ નાના દોષો, હઠીલા દોષો સૂચનરૂપી દેવીને દેખી પલાયન કરી જશે અને તમે નવિન જીવન ગુજારતા થશો.

તદનુસાર, વેપારમાં, વિદ્યામાં અને આખા જીવનમાં અફળતા અનુભવનાર પ્રત્યેક ગૃહસ્થે તથા સન્ના-

રીએ સૂચનપદ્ધતિની મદદ લેવી અને બનતાં સુધી તો તેનો અભ્યાસ કરી સ્વસૂચનપદ્ધતિ બરાબર સમજી લેવી, જેથી પોતાનું જીવન કેમ સુધારી શકાય અને પ્રગતિની આડે આવતાં સેંકડો વિધનો કેમ દૂર કરી શકાય એ જાણી, પોતે બધું અમલમાં મૂકી સુખી થાય.

વખતે વાંચક એમ સમજે કે હું આ વિદ્યાની અતિપ્રશંસા કરું છું એમ ધારી હવે તેનાથી થતા લાભો ગણાવવાનું બંધ કરીશ. છેવટમાં એટલું કહીશ કે દુઃખીમાં દુઃખી અને કંગાલમાં કંગાલ આદમી પણ સૂચનની સહાયથી પોતાનું જીવન ફેરવાવી સુખ ભોગવતો થઈ શકે. માત્ર એટલું આવશ્યકીય છે કે આત્મશ્રદ્ધા રાખી સૂચનશાસ્ત્રી પાસે જવાની જરૂર છે. જાતે શીખી જે શખસે સૂચનનો લાભ લેવા ઇચ્છતા હોય તેઓએ માફે ‘સ્વસૂચનનું મહત્વ’ નામનું પુસ્તક વાંચી જવું, જેથી ખીજા કોઈની મદદ વિના પોતાની જીવનસુધારણા કરી શકે.

જીવનનો જૂદો જૂદો કાંટો લઈ, ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના દુઃખી મનુષ્યો લઈ, તેના ઉપાય તરીકે અમુક સૂચનો રામબાણ છે એવું વિવરણ કરવા જતાં પાનાનાં પાનાં ભરાઈ જાય. આ કારણને લઈને દૂંકમાં પણ અતિ ઉત્સાહી ભાષામાં સૂચનોપચારથી મળતા લાભો ઉપર પ્રમાણે બતાવ્યા છે, જે ઉપરથી સત્ય હકીકતની વાંચકને પ્રતિતી થયા વગર રહેશે નહિ.

વળી મહાન આંગલ કવિ નાટકકાર શેક્સપીયરનું “All’s well that ends well” એ વાક્યનું વાંચકોને સ્મરણ કરાવીશું. ‘જેનો અન્ત સારો તે કાયં પણ સારું’ આ પ્રમાણે તેઓ કહે છે. એ વાક્યની સત્યતા માટે શંકાને સ્થાન નથી. મોહિનીવિદ્યાથી અન્તે લોકોને લાલજ થાય છે; સૂચનપદ્ધતિથી પરિણામે લોકોને કાયદો થાય છે. એ ઉપર સિદ્ધ કરી બતાવવામાં આવ્યું છે એટલે કે મોહિનીવિદ્યા તથા સૂચનપદ્ધતિનો અન્ત સારો આવે છે માટે ઉપરલિખિત કથનાનુસાર તે કાર્યો પણ સારાં હોવાં જોઈએ. હું અન્તમાં એટલું ઇચ્છીશ કે દરેક મનુષ્ય આ વિદ્યામાં રસ લેનો થાય અને સમજતો થાય કે મનુષ્યજાતિને બક્ષવામાં આવેલી એ એક દિવ્ય અને લાલદાયી વિદ્યા છે. આટલું બધું લખવાનો મારો એ ઉદ્દેશ છે કે લોકો એ વિદ્યાથી ન ડરતાં, તેનો છૂટથી ઉપયોગ કરતા થાય તથા પોતાના જીવન સુધારતાં થાય. ઇશ્વરદત્ત બધી વસ્તુનો સદુપયોગ કરવાનો પ્રત્યેક મનુષ્યને હક્ક છે.

ડૉ. ઑગસ્ટ વોઈસીનના એક ગ્રંથમાં હવે આપીશું. તે ગાંડાની હોસ્પિટલનો વડો છે. મોહિની-વિદ્યાથી ઘણા ગાંડાઓના ગાંડપણ તેણે મટાડી દીધાં છે. એક વખત ખૂબ ગાંડી થઈ ગયેલી એક સ્ત્રી તેની પાસે લાવવામાં આવી. તેણે તેને પોતાની સામે બેસાડી

અને પેલી સ્ત્રી તો અશ્લીલ શબ્દો કાઢતી તેના ઉપર થૂંકતી હતી. ડોક્ટરે પોતાની આંખો તેના ઉપર દૃઢતાપૂર્વક ઠેરવી રાખી. એક કલાકને અંતે પેલી સ્ત્રીની આંખોના પોપચાં ઢળ્યાં, નિદ્રા આવવા લાગી અને સૂચનો આપવામાં આવ્યા કે તેનું ગાંઠપણ આદ્યું જશે અને કદાપિ પાછું ફરશે નહિ. ત્રણ ચાર વખતના આવા પ્રયોગો પછી તે સ્ત્રી તદ્દન ડાહી થઈ ગઈ અને તેને તેજ હોસ્પિટલમાં (નર્સ) સેવિકા તરીકે નોકરીમાં રાખવામાં આવી. ત્યાર પછી તે કદાપિ ગાંડી થઈ નથી. આ બાબત ઘણી અદ્ભૂત કહેવાય કારણ કે ગાંડા માણસને મુગ્ધ કરવા એજ મોટામાં મોટી મુશ્કેલી છે.

ઘણા ડોક્ટરો રોગીને બેભાન કરવા માટે ક્લોરોફોર્મ (Chloroform) વાપરે છે તેને બદલે મોહિનીનિદ્રારોપણ કરાય તો હજાર દરજ્જે સારું. આ પ્રમાણે અમેરિકામાં તો ક્લોરોફોર્મનો ઉપયોગ કમતી થયો છે. ક્લોરોફોર્મથી ઘણી વખત મૃત્યુ નીપજે છે જ્યારે મોહિનીનિદ્રાથી બિલકુલ તેવો સંભવ નથી. એવા ઘણા ઉદાહરણો છે જેમાં ગર્ભિણી સ્ત્રીઓની મોહિનીનિદ્રામાં મૂક્યાથી પ્રસૂતિની વેદના ઓછી થઈ છે. જેમ્સટાઉનના (અમેરિકા) ડૉ. જેસન પાર્કરે આવા ઘણા પ્રયોગો સફળતાપૂર્વક કર્યા છે જેમાંનો એક નીચે પ્રમાણે છે:—

એક ગર્ભિણી સ્ત્રી અત્યંત વેદનાથી પીડાતી હતી. વિધેય તરીકેની પાત્રતા તે સ્ત્રીમાં સારી હતી. પ્રસૂતિ વખતે તેને પીડા ન થાય તેમ તે ઇચ્છતી હતી, આથી તેણે તેને મોહિનીનિદ્રાવશ કરી. આ દશામાં ડોક્ટરે તેને સૂચનો આપ્યા કે તેને બીલકુલ વેદના થશે નહિ અને પ્રસૂતિ બહુ સુખશાંતિથી થશે.

પ્રયોગ સત્વર ખતમ થયો, તેને જગાડવામાં આવી તેને બીલકુલ દુઃખ થતું નહોતું. ખરેખર, તેણે બહુ જલદી બાળકને જન્મ આપ્યો. સત્વર તે ડોક્ટરે બિછાના પાસેથી ઉઠી બહાર જવા માંડ્યું. તેને ઉઠ્યે એક મીનીટ પણ પસાર થઈ નહિ હોય અને હજી તે ચોરડામાંથી ભાગ્યેજ બહાર નીકળી શક્યો; ત્યાં તો પાછું વાળી જોતાં તેને બિછાનામાં એક બાળક પડેલું દેખાયું. તે સ્ત્રીને પણ ખબર નહોતી કે તેણે બાળકને જન્મ આપ્યો હતો. આ પ્રમાણે સ્ત્રીને પૂછવાથી ખબર પડી કે મોહિનીનિદ્રામાં મૂકાયા પછી તેને બીલકુલ વેદના સહેલી પડી નહોતી. કેવો અલભ્ય લાભ ?

ઘણી વખત શસ્ત્રક્રિયા કરવી હોય ત્યારે અથવા તો કોઈનો દાંત ખેંચી કાઢવો હોય ત્યારે ક્લોરોફોર્મ ન સુંઘાડતાં મોહિનીનિદ્રા આણવી એ ઉત્તમ ઉપાય છે. ઉપરના બે દૃષ્ટાંતો વાંચ્યા પછી વાંચકોને મોહિની વિદ્યાથી થતા લાભોનો ખ્યાલ બાંધવો મુશ્કેલ પડશે નહિ.

આવા દૃષ્ટાંતો આપવાથી લોકો ઉપર વધારે અસર થાય એ ખાતર અત્રે ઉદ્દેશ્યવામાં આવ્યા છે. આવાજ દૃષ્ટાંતો ઘણા આપી શકાય પરંતુ આ પુસ્તકનો ઉદ્દેશ એવો નથી. ઉપરના દૃષ્ટાંતમાં પ્રસૂતિવેદના નષ્ટ કરવાનો ઉપાય દરેકે મનન કરવો જોઈએ. કારણ કે ઘણી સ્ત્રીઓ પ્રસૂતિવેદનાને લીધે મૃત્યુવશ થાય છે.

આટલી હદ પર્યાંત સૂચનોપચારનો આ વીસમી સદીમાં ઉપયોગ થાય છે એ ખરેખર લોકોને આશ્ચર્યમાં નાંખી દે તેવું છે પણ આપણા પૌરાણિક સમયનું સંભારો ! તે પુણ્યશાળી આર્યોના સંતાનો ! યાદ કરો એ પ્રાચીન ભારતનાં વૈલવ તથા વિદ્યાભ્યાસ. અસલથી સૂચનપદ્ધતિ આપણા દેશમાં પ્રચલિત છે. ભલે પછી તે વખતે તે વિદ્યા બીજા કોઈ નામે ઓળખાતી હોય. બોલવાની છટા, ચ્હોરાનો અભિનય, વિનય, દીલજીત રીતભાત વિગેરે સૂચનપદ્ધતિના ફાંટા છે. આ પ્રમાણે વર્તી સામા ઉપર અસર કરવી એટલે સૂચનપદ્ધતિનો આશરો લીધો કહેવાય. એ બધાં બાહ્ય સૂચનો કહી શકાય. પુરાતન કાલમાં યોદ્ધાઓ સંગ્રામમાં અસ્ત્ર-શસ્ત્રોથી લડતા અને એ પ્રમાણે પ્રાણુવિનિમય કરતા કે તે શસ્ત્ર અરિને નુકશાન કરીને પાછું ભાથામાં આવી પડતું. આ પ્રયોગ શક્ય છે. એ પ્રાણુવિનિમય (Mesmerism)ને લગતો છે એટલે એ ઉપર અત્રે વધારે વિવેચન કરવા હું ઇચ્છતો નથી. 'Mesmerism'

પ્રાણુચિનિમય ઉપર એક જૂદું પુસ્તક લખવા ઇરાદો છે; હાથમાં લઉં ત્યારે ખરૂં.^૧

સૂચનપદ્ધતિ મનુષ્યજાતિની ઉત્પત્તિથી અસ્તિત્વ ધરાવે છે એમ કહીએ તો ખોટું નથી. એ પદ્ધતિ બહુ વિશાળ છે અને ઘણી ઘણી વસ્તુઓનો એમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. બારીક અવલોકન કરતાં તમે એવું નિહાળશો કે ક્યાંઈ શીખવા ગયા વિના ઘણા વેપારીઓ સૂચનોનો જાણ્યે કે અજાણ્યે ઉપયોગ કરે છે. સાઈં સાઈં બોલી ગ્રાહકનું મન જીતી લેવું એ ગ્રાહકના મન ઉપર બાહ્ય સૂચન ઠસાવ્યું કહેવાય. આ પ્રમાણે ઘણા મનુષ્યોને આ બક્ષિસ કુદરતી હોય છે અને જો એવા મનુષ્યો સૂચનપદ્ધતિનો પદ્ધતિસર અભ્યાસ કરે તો કંઈ જૂદું જ કરી બતાવે. પ્રથમ કરતાં બમણી ફત્તેહ મેળવી, જીવનમાં બધી બાબતમાં અરુબલિત પ્રગતિ મેળવતા થઈ જાય. આ ખાતરજ સૂચનપદ્ધતિ શીખવાનું હું દરેકને આગ્રહપૂર્વક કહું છું, જેથી દુઃખ આવી પડતાં માથે હાથ દઈને ન રોતાં, મરદ થઈને દુઃખને ફેડવાની આત્મશ્રદ્ધા પોતાનામાં ઉત્પન્ન થાય. મોહિનીવિદ્યા ન શીખવા ઇચ્છતા હો તો વાંધો નહિ પરંતુ વાંચકો ! સૂચનપદ્ધતિ તો જરૂર શીખજો.

મોહિનીપ્રયોગો કરવાની રીત, માર્ગન, સૂચન વિગેરે બરાબર જોજામાં ઉતાર્યા પછી પ્રયોગો કરવાની

શરૂઆત કર્યા પૂર્વે વિદ્યાર્થીઓએ નીચેની સૂચનાઓ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવી:—

અમુક સમય પછી કામ કરાવવા, દિવ્યદૃષ્ટિ માટે અથવા રોગ નિવારવા માટે જ્યારે પ્રયોગ કરવા ઇચ્છતા હો ત્યારે વિધેયમાં હમેશાં ગાઢ મોહિનીનિદ્રા રોપણ કરવું. શસ્ત્રક્રિયા કરવી હોય તો વિધેયને ઉંડી મોહિનીનિદ્રામાં આણ્યા પછી બહુજ લારપૂર્વક સૂચન બે ચાર વાર ઉચ્ચારી જાઓ. જેથી શસ્ત્રક્રિયા કરતી વખતે રોગી તલભાર પણ દુઃખ ન પામે.

કાયમ ઠંડુ મગજ રાખવું અને ગુંથવાઈ જવું નહિ. ગમે તેવું અણુધાર્યું પરિણામ વિધેય ઉપર આવે પણ તમારે કાળજી ઠેકાણે રાખવું, નહિ તો બધી બાજુ બગાડી મારશો.

જ્યારે તમે રોગી ઉપર પ્રયોગ કરતા હો ત્યારે ગમે તે કારણસર બીજાને તમારા કામમાં માથું મારવા દેવું નહિ.

વિધેયે પણ હમેશાં ધ્યાનમાં રાખવું કે તેણે એકજ વિધાયકના હાથ તળે પ્રયોગો કરાવવા. બીજા ત્રીજા વિધાયક પાસે જવું નહિ. વિધાયકો પોતાનો વિધેય ઉપજાવી શકે. જ્યારે કોઈ રોગી આવે અને તેના ઉપર પ્રયોગો ચાલતા હોય અને તે મોહિનીનિદ્રામાં આવે ત્યારે જો તમે સૂચન આપો કે તેને તમારા સિવાય

અન્ય કોઈ વિધાયક મુગ્ધ કરી નહિ શકે તો તે વિધેય હુમેશાં તમારોજ રહેશે. બીજા વિધાયકો મથી મથીને નિરાશ થશે.

કાયમ તમારા હેતુઓ ઉચ્ચ રાખવા અને મોહિની વિદ્યાને તથા તેના જ્ઞાતાઓને બટ્ટા લાગે અથવા તે વિષે હલકું બોલાય એવું કોઈ પણ કાર્ય તે વિદ્યાદ્વારા કરવું નહિ.

રોગીની માવજત કરતી વેળા એક બીજા શખ્સ ઓરડામાં રહે તો સાફ.

ઘણી વખત પ્રયોગની ખાતર વિધેયને જડાવસ્થામાં મૂકવો પડે તો ભયને સ્થાન ન આપતાં તેમ કરવું.

જેમ ઉંડી નિદ્રા પેદા કરે તેમ વધારે સાફ. વધારે ગાઢ નિદ્રા લાવવા ખંતપૂર્વક માર્જનો કરવાં. પછી સૂચનો આપવા કે તે નિદ્રાવશ છે, તેના અવયવો જડ થઈ ગયા છે વિગેરે. પછી તે પ્રયોગોને લાયક થાય એટલે રંગભૂમિ ઉપર કરવામાં આવતા પ્રયોગો તમે પણ કરી શકો.

જ્યારે તમે તેને જગાડવા ઇચ્છતા હો ત્યારે પ્રથમ તેને કહેવું કે તેના અવયવો હવે જડ નથી. અને તે છૂટથી તેને હલાવી ચલાવી શકે. આ પછી આગળ આપેલી રીત પ્રમાણે તેને જગાડવો.

રંગભૂમિ ઉપર કરવામાં આવતાં આશ્ચર્યજનક પ્રયોગો વિધેયને જડાવસ્થામાં આણ્યા પછી કરી શકાય

છે. આખું શરીર જડ કર્યા પછી તેને જે ખુરશીયો ઉપર રાખ્યા પછી તેના ઉપર એક જે માણસો ઉભા રાખી શકાય. ગાઢ મોહિનીનિદ્રાની ખાતરી કર્યા વગર આ પ્રયોગ કરવો નહિ કારણ કે વખતે વિધેયના શરીરને હાનિ પહોંચે. આ પ્રયોગથી મોહિનીવિદ્યાનું મહત્વ કંઈ પુરવાર થતું નથી. એટલું જાણી શકાય કે કેટલી હદ સુધી મોહિનીવિદ્યા મનુષ્યની લાગણીને ચેતનરહિત કરી નાંખે છે. અલગત્ત ! જ્ઞેનારને આ પ્રયોગ છક્ક કરી નાંખે છે. આથી વિધાયકની આત્મશ્રદ્ધા વધે છે. છતાં પ્રયોગ અજમાવવા જેવો છે પણ વિવાહની વરગ્રી ન થઈ જાય એ ધ્યાનમાં રાખવું. જ્યાં સુધી વિધેયને સંપૂર્ણ જડાવસ્થામાં આણ્યો ન હોય ત્યાં સુધી પ્રયોગની શરૂઆત કરવી નહિ. છતાં પણ કંઈ ગફલતીથી અપકવ શરૂઆત કરી જાઓ તો— મગજ ઠેકાણે રાખી, વિધેયને ન ડરાવતાં, તેને એકદમ ગાઢ નિદ્રામાં મૂકી દેવો, જેથી તે બધો બનાવ ભૂલી જાય. સંપૂર્ણ ખાતરી વિના કંઈ પણ ડગલું આ પ્રયોગમાં ભરવું નહિ.

સમયબદ્ધ સૂચનોનો એક સાદો પ્રયોગ આ પ્રમાણે કરવો. વિધેયને મોહિનીનિદ્રામાં મૂક્યા પછી સમયબદ્ધ સૂચન આપો કે તેના કેશ અગ્નિ જેવા લાલ છે અથવા તો ખીજ કોઈના કેશ લાલ, કે વાદળી કે લીલા છે. તેને કહો કે અમુક વખત સુધી (કહો કે એક

મ હીનો) તે કેશ તેને કહેલા રંગના દેખાશે અને તે મુદત પૂરી થયા પછી પુનઃ કાળા થઈ જશે. પછી આની અસર જુઓ ! મુગ્ધાવસ્થામાં આવ્યા પછી વિધેય પ્રત્યેકને ઘણી ગમ્મત કરાવશે. તે કહેશે કે તેનું વાળ લાલ છે. આ પ્રયોગ બહુ ફત્તેહમંદીથી પાર પડે છે અને ઘણું ઘણું સમજાવ્યા છતાં તે મુદત બલાસ થયા વિના તેના વાળ કાળા થયેલા તેને દેખાશે નહિ. આ પ્રયોગ અજમાવવા જેવો છે.

આ ઉપરાંત બીજી કેટલીક ઉપયોગી સૂચનાઓ નીચે પ્રમાણે છે, જે વિદ્યાર્થીઓએ ધ્યાનપૂર્વક મનન કરવી:—

૧. મોહિનીવિદ્યા સ્વયં નિર્દોષ છે.

૨. કોઈની ઈચ્છા વિરુદ્ધ મોહિનીનિદ્રા આણી શકાય નહિ.

૩. વિધાયકના સૂચનાનુસાર આલીને વિધેય મુગ્ધાવસ્થા આણવામાં જ્યાં સુધી તેને મદદ ન કરે ત્યાં સુધી પ્રયોગ સફળ થાય નહિ.

૪. જે મુગ્ધ થયો છે તેણે એ અવસ્થામાં આવવા વિધાયક કરતાં વધારે પ્રયત્ન કર્યો કહેવાય.

૫. મોહિનીવિદ્યાના જ્ઞાતાઓ એકાદ ખાસ શક્તિ ધરાવનારા નથી હોતા. તેઓ વિધેય ઉપર શાશ્વત

કાબુ મેળવી શકતા નથી અથવા તેા થોડાક વખત માટે સંપૂર્ણ કાબુ પણ મેળવી શકતા નથી.

૬. મોહિનીનિદ્રાવશ થવું એ કંઈ નબળાઈ નથી.

૭. નબળા મગજના માણસો (ઘણાના મતથી વિરુદ્ધ) સારા વિધેયો થતા નથી.

૮. દૃઢ મન, મજબૂત ઇચ્છાશક્તિ અને ધૈર્ય-વાળો બુદ્ધિશાળી મનુષ્ય ઉત્તમ વિધેય નિવડે છે.

૯. બધા માણસો પ્રથમ પ્રયોગે મોહિનીનિદ્રા-ધિન થતા નથી. બે ચાર વખત વધુ પ્રયોગો કરવા પણ પડે.

૧૦. મોહિનીવિદ્યા એ કંઈ ઇચ્છાશક્તિયો વચ્ચેનું યુદ્ધ નથી, જેમાં મજબૂત નબળાને તાબે કરે છે. જે મનુષ્ય મોહિનીનિદ્રાવશ થાય છે, તેનામાં વિધાયક કરતાં વધારે મજબૂત ઇચ્છાશક્તિ પણ હોઈ શકે.

૧૧. મોહિનીવિદ્યાની અસર લાંબા કાળે નષ્ટ થશે અને વિધેયને કંઈ પણ હાનિ પહોંચાડ્યા વગર સ્વયંભૂ જાગૃતિ ઉત્પન્ન થશે (એટલે એની મેળે નિદ્રામાંથી જાગશે.)

ઉપલા કાનૂનો મોહિનીવિદ્યાના મૂળતત્વો જેવા છે, જેમાંથી ઘણાની શંકાનું નિવારણ થઈ શકે. આ ઉપરાંત થામસ હુડસન પોતાના એક ગ્રંથમાં 'હીપ્નોટી-

ક્રમ 'ની કેટલીક કલમો આપે છે, જે પશુ વાચનીય તથા તથા મનનીય હોઈ નીચે આપવામાં આવી છે:—

૧. વિધેય અથવા તે મોહિનીનિદ્રાવશ થયેલા માણસ પોતાના કાર્યો માટે જાગ્રત્વમાં છે. (એટલે કે પોતાની ઇચ્છાથીજ બધું કરે છે—ઇચ્છાવિરુદ્ધ નહિ).

૨. વિધેયનું નૈતિકબળ જાગ્રતાવસ્થામાં જેટલું સખળ હોય છે તેટલુંજ સખળ નિદ્રાવસ્થામાં હોય છે.

૩. સૂચન કે સમયબદ્ધ સૂચન, જે તેના આચારથી વિરુદ્ધ હશે, જે તેના આદર્શોથી ઉંધુ હશે અથવા તે જે તેના હૃદયને અસ્વીકાર્ય હશે, તે વિધેય કદાપિ અંગીકારશે નહિ.

૪. વિધેય પોતે મુગ્ધ થવા રાજી હોય છે. તેને તેની ઇચ્છા વિરુદ્ધ કદાપિ મુગ્ધ કરી શકાતો નથી.

૫. વિધાયકના સૂચનની વિરુદ્ધ થઈ, વિધેય મોહિનીનિદ્રા ત્યજી જાગ્રતાવસ્થામાં આવી પણ શકે.

૬. વિધેય કદાપિ બેશુદ્ધ નથી હોતો; તેનું મગજ તો કાયમ જાગ્રત જ રહે છે.

૭. જે સૂચનોમાં વિધેયનો કંઈ પણ લાભ સમાયેલો હોય તેવા સૂચનો તેના મગજમાં જલદી ઠસી જશે.

૮. સૂચનોથી ઉદ્ભવેલી ભ્રમણા, વિધેયની મરજી હોય તોજ ઉદ્ભવે છે. તે સમજે છે કે એ પ્રયોગની ખાતર બધું થાય છે.

૯. સફવર્તનશાલી વિધેયને કોઈ ખરાબ કાર્ય કરવાનું અથવા તો તેને લાંછન લાગે એવું કાર્ય કરવાનું મુઘ્ધાવસ્થામાં લાવી સૂચન આપશે તો તે તેમ કદાપિ કરશે નહિ.

૧૦. દુરાચારી વિધેય મુઘ્ધાવસ્થામાં પોતાની વર્તણુક દેખાડી આપશે પરંતુ તેની સલામતીનો સવાલ આવે ત્યારે ખરાબ વર્તણુક છોડી દેશે. (પોતાને નુકસાનકારક એવું સૂચન તે પણ નહિ સ્વીકારે).

૧૧. પ્રત્યેક સૂચનના સાક્ષ્ય ખાતર વિધેયની “ હા ” ની બહુ જરૂર છે.

૧૨. બાહ્ય અથવા બીજાના સૂચન વધારે અસરકારક છે.

૧૩. જો કંઈ પણ ઇબ્ન મોહિનીવિદ્યાથી વિધેયને થતી હોય તો એ છે કે મૂર્ખાઈભરેલા અથવા રમુજીભરેલા પ્રયોગો કરવા દેવા. આવા પ્રયોગોને જોઈ તે બ્રહ્માવસ્થામાં આવે ત્યારે જોનાર તેને ચીઠવે એ વધારેમાં વધારે (!) મોટીમાં મોટી (!) ઇબ્ન મોહિનીવિદ્યાથી થાય છે એમ કહી શકાય.

વાંચક ! ઉપલી તેર કલમોનું રહસ્ય બરાબર ગળે ઉતારજો. આગલી સૂચનાઓ પણ બરાબર ધ્યાનમાં લેજો. પછીજ પ્રયોગની શરૂઆત કરજો. પછી અફળતા સંભવિત નથી. જરૂર પ્રથમ પ્રયાસે નહિ તો ચોથે પાંચમે પ્રયાસે પ્રયોગસિદ્ધિ થશે.

પ્રકરણ દસમું.

આગલા પ્રકરણોમાં જૂદી જૂદી અવસ્થામાં જૂદા જૂદા મહાન્ જ્ઞાતાઓના પ્રયોગો આપવામાં આવ્યા છે, તેને મળતા મેં કરેલા કેટલાક પ્રયોગો હવે હું વર્ણવીશ.

પ્રથમ શરૂઆત મેં હાથોને ચોંટાડી દેવાના તથા આંખોનાં પોપચાં ચીટકાવી દેવાના પ્રયોગોથી કરી. એક છોકરાને મારી સામે ચટાઇ ઉપર બેસાડી હું તેને મારી આંખો સામે જોવા કહેતો અને હું તેની આંખોના વચ્ચેના ભાગ ઉપર તાકીને જોઈ રહેતો. પછી તેના બન્ને હાથોના આંકડા વાળવા હું તેને કહેતો. તે ઉપર હું હાથ મૂકી જરા દાબી સૂચનો આપતો ! “ તારા હાથો ચોંટી ગયા છે ” “ તદ્દન ચોંટી ગયા છે ” “ જાણે ગુંદરે ચોંટાડ્યા હોય તેમ ચોંટી ગયા છે ” “ તે મારી રજા વિના ઉઘડશે નહિ ” “ હું કહીશ ત્યારેજ તું તે ઉઘાડી શકીશ ” વિગેરે આવા સૂચનો મેં આપવા માંડ્યા—લગભગ દસેક મિનીટ થયા પછી મેં તેને ‘ તેના હાથ ગમે તેટલી મહેનત કર્યા છતાં ઉઘડશે નહિ ’ એમ કહી ઉઘાડવા કહ્યું પરંતુ તે ઉઘાડી શક્યો નહિ. મારા સૂચનોથી તેના હાથો ચીટકી ગયા. જે મારી આજ્ઞા વિના ઉઘડે તેમ નહોતા. પછી મેં કહ્યું કે ‘ ઉઘડી જશે,

જા ' કે તરતજ તે પોતાના હાથે ઉઘાડી શક્યો. આ પ્રમાણે મોહિનીનિદ્રા આણ્યા વિના આવા પ્રયોગો મેં ઘણા કર્યા છે. આંખોનાં પોપચાં બંધ કરવાની રીત ઉપરના પ્રયોગ જેવીજ છે. તેમાં તેને લગતાં સૂચનો આપવાં. વળી ઘણી વખત હું વિધેયના બન્ને હાથમાં લોટો પકડાવી ચોંટાડી દઉં છું, જે મારા હુકમ વિના લોટાને છૂટો કરી શકતો નથી. આવા પ્રયોગોમાં દૃષ્ટા-ઓને બહુ ગમ્મત પડે છે અને વિધેયકને માલુમ પડે છે કે કેટલી હદ સુધી વિધેય ઉપર તે અસર કરી શકે છે. આ બધા પ્રાથમિક પ્રયોગો છે. કારણ કે આવા પ્રયોગોમાં મોહિનીનિદ્રાની બીલકુલ અગત્ય નથી. વિદ્યાર્થીઓએ પણ આવા પ્રયોગોથી શરૂઆત કરવી જોઈએ. પ્રથમ પ્રયાસ અક્ષણ જતાં નિરાશ થવાની મૂર્ખાઈ કરવી નહિ-બંતથી મંડ્યા રહેવું.

ઉપલા પ્રયોગોમાં સક્ષણતા મળવા લાગી કે મોહિનીનિદ્રા ઉત્પન્ન કરવાનો મને શોખ થયો. ઉપલી જાતના પ્રયોગો હું એટલી હદ પર્યંત કરતો કે વિધેયને થાંભલા સાથે ભાથ લીડાવી ત્યાંજ તેની સાથે તેને ચીટકાવી દેતો. આ પ્રયોગ ઘણી ગમ્મત આપે છે તથા જોનારને છક્ક કરી નાખે છે. વાંચકે ધ્યાનમાં રાખવું કે આવા પ્રયોગો હું વિધેય જાગ્રતાવસ્થામાં હોય ત્યારે કરતો, નહિ કે નિદ્રાવસ્થામાં. કારણ કે નિદ્રાવસ્થામાં ઉપલી જાતના પ્રયોગો કરવા એ તેમ રમ્મત વાત છે.

મોહિનીનિદ્રા ઉત્પન્ન કરવાના પ્રયોગોની જ્યારે
 મેં પ્રથમ શરૂઆત કરી ત્યારે પહેલા ચાર પ્રયોગોમાં
 હું નાસીપાસ થયો. પાંચમા પ્રયોગે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો
 અને પહેલા ચાર પ્રયોગોમાં જે જે ખામી હતી તે
 સુધારી મેં પાંચમો પ્રયોગ આરંભ્યો અને તે સફળ
 થયો. વાંચકોએ અહીં ધ્યાન રાખવું કે જો પ્રથમ પ્રયોગે
 નાસીપાસી મળે તો તમારામાં શું શું ખામીયો
 હતી તે શોધી કાઢવા મથવું. તમારો અવાજ
 કંઈક હતો કે કેમ એ વિધેયને પૂછી જોવું. માર્ગનમાં
 કે સૂચનમાં કંઈ ખામી હતી કે શું એ બધું બારીક
 તપાસ કરી જાણી લેવું અને પછી ભૂલો સુધારી બીજો
 પ્રયોગ આરંભો તો જરૂર સફળતા મળશે. તદ્દનુસાર
 મેં મારી ભૂલો સુધારી પાંચમા પ્રયોગમાં વિધેયને
 મુગ્ધ કરી નાંખ્યો. તે બરાબર નિદ્રાવશ છે કે નહિ
 તે જાણવા મેં તેનો હાથ ઉંચક્યો તો જ્યાં ઉલો રાખ્યો
 ત્યાંજ રહી ગયો, પડી ગયો નહિ. આ પ્રમાણે હું
 વિધેયની નિદ્રાવસ્થાની ખાતરી કરતો. પછી જાત-
 જાતના રમુજ અખતરા કર્યા અને મેં ખૂબ આનંદ
 લૂટ્યો. માટીનું ઢેકું આપી, કહ્યું કે ગુલાબ છે તો
 વિધેય તેને ખડું ગુલાબ માની સુંઘવા લાગ્યો. વિધેયને
 સાકર ખાવાની ઇચ્છા હોવાથી મીઠું આપ્યું અને
 કહ્યું કે સાકર છે એટલે તેણે મીઠાને મારા સૂચનાનુસાર
 સાકર માની ખાવા માંડ્યું. આ પ્રમાણે ઘણા રમુજ

અખતરા કર્યા. જેવા કે, આંખાને બદલે આંખલી, પોપૈ-
 યાને બદલે સાકર, જલેળીને બદલે ખારેક વિગેરે આપી
 ગમ્મત કરી. જોડો આપી ટોપી છે કહી માથે પહેર-
 વાનું સૂચન આપ્યું તો વિધેયે તે જોડો માથામાં ઘાલવા
 માંડયો. આવી અવસ્થામાં બ્યારે વિધેય હતો ત્યારે
 તેનો મોટો ભાઈ આવ્યો. મેં વિધેયને કહ્યું કે તે
 કોઈ બદમાસ ચાલ્યો આવતો હતો અને તેને
 ઉઠીને મારવાનું કહ્યું. મારા સૂચનાનુસાર તે ઉભો
 થયો અને તેના મોટા ભાઈને એક બે ઘુસ્તા
 માર્યા પણ ખરા. તે તો હજી મારવાની ક્રિયા ચાલુ
 રાખત પણ તરતજ મેં તેને બંધ પડવાનું સૂચન
 આપ્યું અને તે શાંત થઈ ગયો. આ પ્રમાણે ઉપરના
 પ્રયોગથી વાંચક સમજી શકશે કે મોહિનીનિદ્રાથી
 મનુષ્ય કયાં સુધી ભાન ભૂલી જાય છે. તે છોકરા ઉપર
 આવા ઘણા પ્રયોગો કરાવ્યા પછી તેને શાંતિથી ઉઘ-
 વાનું કહ્યું અને પાએક કલાક પછી મેં તેને કહ્યું કે હું
 હવે એક બે ને ત્રણ બોલીશ. ‘ત્રણ’ બોલતાં વેંત
 તેને જાગવાનું હું કહીશ અને તે આનંદથી જાગશે.
 આ પ્રમાણે હું એક બે ને ત્રણ બોલ્યો અને ‘ત્રણ’
 બોલતાં વેંત તેને તાબ થઈને ઉઠવાનું સૂચન આપ્યું
 કે તરતજ તે જાગ્યો અને જાણે કંઈ ન થયું હોય અને
 ઉઘમાંથી ઉઠ્યો હોય તેમ તે ઉઠીને બેઠો. પછી તેને

મેં ઘોવાનું મેં કહ્યું અને કંઈ સાંભરે તો બોલી જવા ફરમાવ્યું. તે કંઈ પણ સંભારી શક્યો નહિ અને કહેવા લાગ્યો કે તે ઉઘી ગયો હતો. આ પ્રમાણે મોહિનીનિદ્રામાં વિધેય જે બધું કરે છે તે તેને યાદ રહેતું નથી. વળી વિધાયકે પણ યાદ રાખવું કે વિધેયને મોહિનીનિદ્રામાંથી જગાડ્યા પહેલાં, મુગ્ધાવસ્થામાં અજમાવેલા બધા અખતરા તેને યાદ રહેશે નહિ એવું સૂચન આપવું. ખાસ કરીને અમુક વખત પછી કંઈ કાર્ય કરાવવું હોય એટલે કે જ્યારે સમયબદ્ધ સૂચન આપીએ ત્યારે બધું ભૂલી જવાનું સૂચન આપવુંજ. તે સૂચનાનુસાર તે બધું ભૂલી જશે ખરો પરંતુ સમયબદ્ધ સૂચનાનુસાર અમુક સમયે જે કાર્ય કરવાનું છે તે તો બીલકુલ ફેરફાર વગર તે કરશે.

ઉપલો પ્રયોગ કયાં પછી જે પ્રયોગ મેં કર્યો તે નીચે પ્રમાણે છે:—

નિત્ય પ્રમાણે પદ્ધતિસર વિધેયને મોહિનીનિદ્રામાં આણવામાં આવ્યો. પછી અગાઉ કરી રાખેલા ઠરાવ મુજબ જડાવસ્થાના પ્રયોગો કરવાનો મેં આરંભ કર્યો. પ્રથમ તો નાનોજ પ્રયોગ અજમાવ્યો. વિધેયનો જમણો હાથ જરા બાજુ ઉપર લીધો અને તેના ઉપર માર્જનો કયાં પછી સૂચનો આપવા માંડ્યા કે ‘હાથ જડ થઈ ગયો, નિર્જીવ થઈ ગયો, લાકડાં જેવો જડ થઈ ગયો, ટાંચણી ભોકવા છતાં દુઃખ થશે નહિ

એવો જડ થઈ ગયો. વિગેરે. ઉપર પ્રમાણે પાંચેક મિનીટ સચનો આખ્યા પછી મેં ખાતરી કરવા હાથ ઉંચકી જોયે તો ભારે થઈ ગયો હતો. આ પછી મેં હાથ પર ચૂંટી ખણી જોઈ પણ વિધેયના ચહેરા ઉપર દુઃખની નિશાની દેખાઈ નહિ. પછી મેં જોનારને વિધેયના હાથ ઉપર ટાંચળા લોકવાનું કહ્યું. તદનુસાર કરવામાં આવ્યું પરંતુ વિધેયને કંઈ દુઃખ થતું દેખાયું નહિ. આટલી સફળતા મળવાથી મારો ઉત્સાહ વધ્યો. શનૈઃ શનૈઃ ડાબો હાથ, જમણો પગ, ડાબો પગ અને એમ આખું શરીર મેં જડાવસ્થામાં મૂક્યું. આ બધું માજન તથા સૂચનના સંમિશ્રિત બળથી કરવામાં આવ્યું હતું. ઉપર પ્રમાણે આખું અંગ જડ કર્યા પછી તેને બે સ્ટુલ ઉપર મૂકવામાં આવ્યું—એક સ્ટુલ ઉપર માથું અને બીજા સ્ટુલ ઉપર પગ. આવી દશામાં તે લાકડાના પાટીયાની માફક પડેલું દેખાતું હતું. પશ્ચાત્ એક આદમીને તે શરીર ઉપર ઉભો રાખવામાં આવ્યો. આ પ્રમાણે જડાવસ્થાને એક ઉત્તમ પ્રયોગ મેં સાધિત કર્યો. (ચિત્ર જુઓ) આથી મારામાં આત્મશ્રદ્ધા વધી તેમજ જોનાર પણ ખુશ થઈ ગયા તથા કેટલાક જેઓને મારી શક્તિ બાબત શંકા હતી તેઓ શંકારહિત થઈ આ વિદ્યાની તારીફ કરવા લાગ્યા.

બીજા એક વખતે એજ પ્રમાણે વિધેયનું આખું શરીર જડાવસ્થામાં આણી મેં એક બીજા અદ્ભુત

પ્રયોગ કર્યો, આખા શરીરને જડ કર્યા પછી તેને બચ-
બર જમીન ઉપર મૂકવામાં આવ્યું. તેના શરીર
ઉપર, અધો એક કુટ ઉચ્ચે મેં મારા બન્ને હાથો ધરી
રાખ્યા. પછી સૂચનો આપવા માંડ્યા. “ મારા હાથો
લોહચુંબક છે ” “ તમારું શરીર લોખંડ છે ” “ લોખંડ
લોહચુંબકથી આકર્ષાય છે તેમ તમારું શરીર
મારા હાથોથી આકર્ષાય છે ” “ હું મારા હાથો ઉચ્ચા
કરીશ તેમ તમારું શરીર ઉચ્ચ ચઢશે ” “ હું
મારા હાથો નીચે ઉતારીશ તો તમારું શરીર
નીચે આવશે ” વિગેરે દૃઢતાપૂર્વક હું બોલી
ગયો. પછી જેવા મેં મારા હાથો આસ્તેથી
ઉચ્ચા કરવા માંડ્યા કે નવાઈ ! તેનું શરીર મારા
હાથોની ગતિ અનુસાર ઉપર ચઢવા માંડ્યું. એ એક
કુટની ઉચ્ચાઈએ શરીર લઈ ગયા પછી તેને નીચે ઉતાર-
વામાં આવ્યું. આ પ્રમાણે આવો અદ્ભૂત પ્રયોગ મેં
સિદ્ધ કર્યો ત્યારથી મને બહુ સંતોષ થયો.

આવા જડાવસ્થાના પ્રયોગો કર્યા પછી હું વિધેયને
કાયમ ગાઢ નિદ્રામાં નાંખું છું. જડાવસ્થા દૂર કર્યો
પછીજ વિધેયને નિદ્રામાં મૂકાય એ પુનઃ કહેવાની અત્રે
જરૂર નથી, વિધેય પાએક કલક ઉંઘ લઈ, આરામ
લઈ, સ્ફુર્તિના, તાજગીના ને આરોગ્યના સૂચનો લઈ
જાગે તો પુનઃ પ્રયોગ કરવો હોય ત્યારે તે ખુશીથી
આપણી માગણી સ્વીકારે છે. ઉતાવળ કરી અદ્ભૂત

મોહિનીનિદ્રામાંથી વિધેયને જગાડવો એ જોખમભરેલું છે. કાયમ વિધેયને જગાડતી વેળા સ્ફુર્તિના, તાજગીના અને આરોગ્યના સૂચનો અચૂક આપવાં જોઈએ.

એકદા કેટલાક મિત્રોની ઇચ્છાથી મેં પ્રયોગો કરવાનું કબૂલ્યું. વિધેયને મોહિની નિદ્રામાં લાવ્યા પછી, પ્રેક્ષક વર્ગ વધારે હોવાથી અને બહુતેક ઝેરાંઓ હોવાથી, રમુજ પ્રયોગો કરવાનો મેં નિશ્ચય કર્યો. માટીનું ઢેકું તથા ગુલાબ, જોડો તથા ટોપી, મીઠું તથા સાકર એવા નાના રમુજ પ્રયોગો કરી, મેં આગળ ચલાવ્યું. મેં તેને પદ્ધતિસર સૂચનો આપવા માંડ્યાં કે અમે બન્ને ટ્રેનમાં બેઠા. મુસાફરી કરતાં કરતાં આંત્રે પહોંચ્યા. ત્યાં જઈ અમે તાજ મહાલ જોવા ગયા. પછી મેં તેને તેનું વર્ણન કરવા કહ્યું. વાંચકો અભયબળી માનો કે ગમે તે પણ તેણે તાજમહાલનું એવું હૂબ-હૂબવર્ણન આપ્યું કે જાણે તે તાજમહાલની સમક્ષ ઉભો હોય. જોનારા દંગ થઈ ગયા. ત્યાર પછી તાજ-મહાલના બગીચામાં અમે બન્ને બેઠા અને તેને મેં ગાવાનું કહ્યું. વિધેય બહુ શરમાળ હતો એટલે કહ્યું કે બગીચામાં કેટલાક જોવા આવનારા આદમી હતા એટલે તે શરમાતો હતો. મેં સૂચન આપ્યું કે બધા ચાલ્યા ગયા હતા અને હવે બન્ને એકલાજ હતા. પછી તેણે લલકારવા માંડ્યું. તેણે એ ગાયન એટલું સુંદર રીતે ગાયું કે તે જાતલાવસ્થામાં એ ગાયન કદાપિ એવું ગાતો

ન્હોતો. તાજમહાલની દહેજત, બગીચાની સુગંધિ
 મંદ પવનને સુસવાટ વિગેરેએ તેના મન ઉપર અસર
 કરી અને પોતાની સઘળી કુશળતા વાપરી તે દિવસે
 વિધેયે તે ગાયન માધુર્યપૂર્વક તાજમહાલમાં (મુઘા-
 વસ્થામાં) ગાયું. વધારે શું કહેવું? ત્યાંથી અમે શ્રી-
 નગર ગયા. ત્યાંના દાદા સરોવરનું વિધેયે કરેલું વર્ણન
 ખરેખર સત્ય હતું. વાંચકોએ ધ્યાન રાખવાનું છે કે
 વિધેયે આ બધું અગાઉ જોયું નહોતું. આ પ્રમાણે
 પ્રવાસ કરતાં કરતાં અમે બન્ને દેશમાં બેસી મુંબાઈ
 આવ્યા. મુંબાઈ આવ્યા તે પણ બોરીખંદર ઉપર,
 ત્યાંથી વિધેયે વિક્ટોરીયા કરી, ભાડા બદલ ભાંજગડ થઈ
 વિગેરે બનાવો જોનારને હસાવતાં હસાવતાં છક્ક કરી
 નાખતા. મુંબાઈ આવ્યા પછી વિક્ટોરીયામાં ઘેર
 આવ્યા અને વિશ્રાંતિ લેવા વિધેય સાહેબ ઉંઘી ગયા.
 પાંચેક કલાક પછી સ્કુર્તિના, તાજગીના અને આરો-
 અના સૂચનો અપી મેં તેને જગાડ્યો, જે પૂર્વે બધું
 ભૂલી જવાનું સૂચન આપ્યું હતું. અત્યારે તે બિચારો
 જીવતો નથી નહિ તે જો તે આથે તાજમહાલ જોવા
 જાય કે શ્રીનગર દાદા સરોવર જોવા જાય તે નક્કી તેને
 એમ થાય કે આ બધું તે તેણે જોયું છે. તેને એમ
 ભાસે કે આ કોઈક વેળા અગાઉ તેણે જોયું હતું. આ
 બાબતની વાંચકોને પ્રતિતિ કરાવવા ડૉ. હલ્કાઈડને
 એક પ્રયોગ ટાંકીશું:—

તેમણે એક સ્ત્રીને મોહિનીનિદ્રામાં આણી. પછી ગાઢ નિદ્રાની ખાતરી કરીને તેણે સૂચનો આપવા માંડ્યાં કે તેઓ બન્ને “ નાથેચાના ધોધ ” જોવા જાય છે. તદ્દનુસાર તેઓ ત્યાં પહોંચ્યા. ધોધની કુરતી ખૂબી અને દેખાવની તે સ્ત્રી અત્યંત તારીફ કરવા લાગી. ધરાઈને સવે તે સ્ત્રીને ડોક્ટરે જોવા હીધું. પછી તેને જાત્રતાવસ્થામાં લાવવામાં આવી. ઉપર વણુંવેલા પ્રયોગ કયેં અમુક સમય પસાર થયા પછી ડૉ. હુદ્કાઈડ અને પેલી સ્ત્રી તથા અન્ય કેટલાકને ‘ નાથેચા ધોધ ’ જોવા જવાનો યોગ પ્રાપ્ત થયો. ત્યાં પહોંચ્યા પછી પેલી સ્ત્રી ‘ ધોધ ’ જોઈ ખોલવા લાગી ગઈ કે તેણે એ ‘ ધોધ ’ અગાઉ જોયા હતા. ઘણું સંભારે પણ તેને કંઈ યાદ આપ્યું નહિ કારણ કે ડૉ. હુદ્કાઈડે સૂચન આપેલું કે તે બધું વિસરી જશે. થોડીક વાર પછી હુદ્કાઈડે જ્યારે કહ્યું કે તેણે એ ‘ ધોધ ’ મોહિનીનિદ્રામાં જોયા હતા ત્યારે તેને બધું સાંભરી આપ્યું. આ પ્રમાણે અત્યારે મારો વિષેય બિચારો સ્વર્ગવાસી થયો છે નહિ તો મને મારા પ્રયોગોની ખાતરી કરવાનો અવસર મળત. ઉપર પ્રમાણેજ રીત વાપરી તમે બિધેયને દુનીયાના કોઈ પણ ભાગમાં મોકલી શકો. લડાઈના મેદાનમાં, રાજના મહેલમાં, ચોરની શુકામાં, દારૂના પીઠામાં કે સ્વર્ગમાં, જ્યાં તમારી ઇચ્છા હોય ત્યાં તમે સૂચનથી બિધેયને તેની સમ્મતિથી

મોકલી શકે અને તમે ધણું જાણી શકો. આવા પ્રયોગો ઘણા ઉપયોગી છે અને દરેક વિદ્યાર્થીએ આટલી હદ સુધી પોતાની શક્તિ વધારી આવા પ્રયોગો કરવાને સમર્થ થવું જોઈએ.

આને લગતા કેટલાક અખતરા થઈ શકે છે. ગાઢ-નિદ્રામાં વિધેયને લાવ્યા પછી મેં તેને સૂચન આપ્યું કે, “ગધેડાની માફક ભૂંકવા માંડ” તો તે ભૂંકવા લાગ્યો. તદનુસાર તે આપણા સૂચનથી બસશે, રડશે, ખસડશે, હસશે, નાચશે, કૂદશે. દૂંકામાં જાત-જાતના રમુજ ચાળા કરશે. આવા પ્રયોગો વારંવાર કરવા સારા નથી કારણ કે આથી મોહિનીવિદ્યાના મહત્ત્વમાં કંઈ વધારો થતો નથી પરંતુ તે વિષે હલકું જોલાય છે. માત્ર કોઈ વખત આવા અખતરા કરવા એ કંઈ વાંધા ભરેલું નથી.

આ વિદ્યાનું ગૌરવ વધારનાર જો કોઈ પણ પ્રયોગો હોય તો તે ઉચ્ચ પ્રતિનાજ છે. દરદ મટાડવા માટે કરવામાં આવતા પ્રયોગો, દિવ્યદ્રષ્ટિ તથા દિવ્યશ્રવણ-શક્તિને લગતા પ્રયોગો ખરેખર મોહિનીવિદ્યાના ભૂષણરૂપ છે. માટેજ પ્રત્યેક અભ્યાસીને હું બાર દઈને કહું છું કે પારમાર્થિક જીવન ગાળવા ખાતર, નીરોગી રહેવા ખાતર, તમારા કુટુંબને સુખી કરવા ખાતર અને દૂંકામાં તમારું કર્તવ્ય બજાવવા ખાતર ઉપરના ઉચ્ચ પ્રતિના પ્રયોગો કરો અને તે ખાતર મોહિનીવિદ્યાનો

અભ્યાસ કરો. અપાત્રને કોઈ પણ પ્રકારનું જ્ઞાન આપવાની આપણા શાસ્ત્રકારોએ ના પાડી છે અને તદ્દનુસારજ આ ગૂઢ વિદ્યા આપણા ઋષિમુનિયો બહેરમાં આણતા નહોતા કારણ કે એ વિદ્યાનો સદુપયોગ બધા ન પણ કરી શકે. કોઈ પાત્ર જોઈનેજ તેઓ આ વિદ્યા શીખવાડતા. તસ્માત્ પ્રત્યેકને અરજ કરવામાં આવે છે કે નાના નાના ચેતનચાળા કે રમુજ મેળવવા ખાતર જો તમે આ વિદ્યા શીખવા ધારતા હો તો બહેતર છે કે તેનાથી અળગા રહો. તમારું મનુષ્ય તરીકેનું કર્તવ્ય બજાવવા ખાતર, આ વિદ્યાથી જે કંઈ કરી શકા તે કરવાની તીવ્ર ઇચ્છાથીજ જો આ વિદ્યા તમે શીખવા માંડશો તો આ લેખક પોતાનો પ્રયાસ સફળ થયો માનશે. એવું પણ બને છે કે, અમુક જાતના રમુજલરેલા અખતરા કોઈ વિદ્યાર્થી કરવામાં સફળ બને તો તે એમ ધારી લે છે કે તેને ‘હીપ્નોટીઝમ’ આવડી ગયું પરંતુ આવા ઉછાંછળા મત બાંધી લેનારાઓએ ઉપરના શબ્દો ધ્યાનપૂર્વક વાંચવા જોઈએ અને પોતાનું કર્તવ્ય કયા પ્રકારનું છે તે સમજી લેવું જોઈએ અને તદ્દનુસાર આચરણ તથા વર્તન રાખવું જોઈએ.

હવે હર્દ મટાડવાના પ્રયોગો મેં કરવાનો કેવી રીતે આરંભ કર્યો એ વર્ણવીશ. એકદા પુનામાં બુધવાર પેઢમાં મારા એક મિત્ર સાથે એક બિમારને ત્યાં જવાનો મને યોગ પ્રાપ્ત થયો. તે બિમાર છોકરો

ઘણા દિવસથી તાવથી પીડાતો હતો અને હવા પીધ કંટાળ્યો હતો. મને મારા મિત્રે આ બિમાર ઉપર મારી વિદ્યા અજમાવવા સૂચવ્યું અને મેં ઘણી ખુશીથી કામ માથે લીધું. મારી કાયમની રીત પ્રમાણે દર્દીને મેં પલંગ ઉપર પડ્યો રહેવા દધને મોહિનીનિદ્રામાં આણ્યો. વાંચકોએ અત્રે ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે આ છોકરા ઉપર આ મારો પ્રથમ પ્રયાસ હતો પરંતુ હું પહેલેજ પ્રયોગે તેને મોહિનીનિદ્રાવશ કરવામાં સફળ નિવડ્યો. આનું કારણ એ છે કે દર્દીએ બિચારા પોતાને કંઈ પણ દુઃખ કમી થાય એવા કોઈ ઉપાય લે એ વધારે પસંદ કરે છે અને તદનુસાર મારે તેનો જ્વર નસાડી મૂકવાનો પ્રયોગ કરવાનો હતો એટલે તે રાજ-ખુશીથી મારા સૂચનોને તત્પરતાપૂર્વક અનુસરવા લાગ્યો અને તેથીજ પ્રયોગસિદ્ધિ થઈ.

તેને ગાઢ મોહિનીનિદ્રામાં મૂકી મેં સૂચનો આપવા માંડ્યાં, ‘તેને તાવ નહોતો’ ‘તાવ મટી ગયો હતો’ વિગેરે. વળી પાણી મંગાવ્યું અને એક ખ્યાલીમાં તે પાણી પીવા તેને કહી સૂચન આપ્યું કે તે તાવ માટે અકસીર હવા છે અને તેથી તેનો તાવ ચાલ્યો જશે. તે આતુરતાપૂર્વક દર્દી તે ગટગટાવી ગયો અને પછી પાએક કલાક તેને ઉંઘવા દીધા પછી તાજગી તથા આરોગ્યનાં સૂચનો આપી ઉઠાડ્યો. ઉઠ્યો ત્યારે તેને તાવ જતો રહ્યો હતો.

ઉપલી બાબતમાં મેં એક ભૂલ કરી એ વાંચકોએ જાણવી જોઈએ. ‘સૂચનિક વૈદ્ય’ કોઈ દિવસ દવાની ભલામણ ન કરે. તે તો દવાનો કદો શત્રુ છે પરંતુ મેં તો પાણી આપી તેને દવા આપું છું એવું સૂચન આપ્યું એ ખોટું કહેવાય. આથી તેના મગજ ઉપર અસર રહી જાય કે દવાથી તે સાજો થયો છે, નહિ કે સૂચનપદ્ધતિથી. આ બાબતમાં મારું ધ્યાન પાછળથી ખેંચાયું અને ત્યાર પછી એ રીતને મેં ત્યજી દીધી છે. માત્ર સૂચનનો જ ઉપયોગ હું હવે કરું છું.

ત્યાર પછી મેં ઘણી વખત માથાનો દુઃખાવો, પેટનું દુઃખ વિગેરે નાના દરદો સૂચનપદ્ધતિથી મટાડ્યા છે. સંધિવા, લકવો, સળેખમ, જ્વર, અજીર્ણ, અન્યવસ્થિત રક્તાભિસરણ તથા રક્તવાહિનીને લગતા બધા દરદો સૂચનપદ્ધતિથી મટાડી શકાય છે. ઉપરના દરદોવાળા કોઈ બિમારને મેં હજી મારી માવજત હેઠળ લીધો નથી. પુનામાં જ્યારે હું હતો ત્યારે અર્ધાંગવાયુથી પીડાતો એક શજસ મારી પાસે આવ્યો હતો અને મેં તેની માવજત કરવા હા પાડી હતી. પરંતુ અમુક સંયોગવશાત્ મારે મુંબાઈ આવવું પડ્યું અને તેમાંનું કંઈ બન્યું નહિ. મુંબાઈ આવ્યા પછી અત્યાર સુધીમાં જંજળને લીધે આ પુસ્તક લખવા સિવાય આ બાબતમાં બીજી કંઈ પ્રગતિ થઈ શકી નથી. (Hysteria) હીસ્ટીરીયા નામક રોગ જે સ્ત્રીઓને બહુ

થાય છે તે દરદ પણુ આ પદ્ધતિથી ગાહ જલદી મટી જાય છે. અત્રે વાંચકોને હું જણાવવાની તક લઉં છું કે ઉપર જણાવેલા રોગથી પીડાતો જો કોઈ પણુ રોગી દવાથી કંટાળ્યો હોય અને તમારી સલાહ લેવા આવે તો જો તમે તેનું હિત ચાહતા હો તો તેને સૂચનપદ્ધતિ અજમાવવા કહેજો. કોઈ સૂચનશાસ્ત્રી તમારા ધ્યાનમાં ન હોય તો મને લખી જણાવજો અને હું તેના યોગ્ય ખુલાસો કરી રસ્તો બતાવીશ. મારાથી તે રોગીની માવજત થાય એમ હશે તો હું જાતે પ્રયત્ન કરીશ કારણ કે હવે આ બાબતમાં પ્રગતિ કરવાનો મેં દૃઢ નિશ્ચય કર્યો છે. કોઈનાં દુઃખ હરવાં એ કાર્ય કેટલું હૃદયને શાંતિદા છે. હું ખુશીથી એવા રોગીની યથા-શક્તિ સેવા કરીશ.

આ પછી મેં દિવ્યદૃષ્ટિ તથા દિવ્યશ્રવણશક્તિના નાના પ્રયોગો કર્યા, જે વાંચકોની જાણ માટે અત્રે આલેખું છું. દિવ્યદૃષ્ટિના પ્રયોગોમાં વિધેયને તેના મૃત સગાંવહાલાં અથવા તો જીવન્ત પણુ દૂર રહેતાં સગાંવહાલાં મોહિનીનિદ્રામાં લાવી દેખાડી શકાય છે. મેં પુનામાં એક વિધેયને મોહિનીનિદ્રાવશ કર્યો અને ઉંડી નિદ્રામાં મૂક્યો હતો. પછી ઉંડી નિદ્રાની ખાતરી કરી મારા દિવ્યદૃષ્ટિના પ્રયોગો કરવાનું મેં ચાલુ કર્યું. મેં વિધેયને પૂછ્યું, “ તારે હમણાં કોને જોવાની ઇચ્છા છે ? ” તેણે ઉત્તર વાળ્યો, કે “તેની મૃત માતાને જોવી

છે.” આથી મેં તેની આંખો ઉપર જરાક માર્જન કરી, આંખો ઉઘાડવાનું કહ્યું અને જણાવ્યું કે તે એ ઓરડામાં ઉભેલી હતી. માતાને જોઈ; અરે મૃત માતાને ઘણા વિયોગ પછી જોઈ દરેકને કેવો આનંદ થાય? તે ખૂબ આનંદ અનુભવવા લાગ્યો. અને માતાના દર્શન કરી નેત્રોને સંતોષવા લાગ્યો. પાંચેક મિનીટ પછી મેં તેને સૂચન આપ્યું કે તેની માતા ચાલી ગઈ હતી. તેની માતાને પછી ન લાળવાથી ઉદ્ભવેલી તેની દિલગીરીનો ચિતાર આપવો મુશ્કેલ છે. આથી મેં વિધેયને ગાઢ નિદ્રામાં નાખી દીધો અને અર્ધા કલાકની શાંતિપૂર્ણ ઉંઘ પછીજ તેને તાજગીના સૂચનો આપી ઉઠાડ્યો.

ઉપર પ્રમાણે વિધેયને વિધાયક મોહિનીનિદ્રામાં મૂકી, તેનો ગમે તે મૃત વડવો, બાપ, મા, ખંડેન વિગેરે બતાવી શકે તથા બીજે ગામ રહેતો. તેનો ભાઈ કિંવા વિલાયતમાં ગયેલો તેનો કાકો વિગેરે તેને દેખાડી શકે. મોહિનીનિદ્રામાં મૂકાઈ વિધેય અમેરિકાના પ્રેસીડન્ટ ડૉ. વિલ્સન, ક્રાન્સના પ્રેસીડન્ટ મોંશયેર ડાશનેલ કે દંગ્લાંડના પ્રધાન લોર્ડ બ્યોર્જને જોઈ શકે. જેને જે માણસ જોવો હોય તેને, પછી તે જીવતો હોય કે મરેલો, પાસે હોય કે દૂર, ઉત્તરમાં હોય કે દક્ષિણમાં પણ તેની ચક્ષુ સમીપ મોહિનીનિદ્રાદ્વારા ખડો થયેલો તે નિહાળશે.

ઉપરના પ્રયોગને લગતા મેં ઘણા પ્રયોગો કર્યા છે પણ બધા પ્રયોગોનું ખ્યાન આપવાની હું અત્રે જરૂર નોતો નથી કારણ કે ઉપરના એક પ્રયોગથી વાંચક તેનું રહસ્ય સમજી શકશે.

વાંચક ! હવે જો તને તારો પ્રિય પિતા (જીવન્ત કે મૃત) જોવાની ઇચ્છા થઈ હોય, છેલ્લા પ્રચંડ વિગ્રહમાં હારી હતાશ થયેલો કયઝર જોવો હોય, સો વર્ષ પૂર્વે આ ક્ષાની જહાં ત્યજી ગયેલો પણ જેની કીર્તિ હજી સર્વત્ર ગવાય છે એવો વીર નર નેપોલીયન જોવો હોય, આજઠાણની સ્વતંત્રતાની મુખ્ય વિભૂતિ ડો. વિલ્સનને જોવો હોય, ધર્મોગ્રહામ પેલેસમાં ખાણું લેતાં તત્તલવાન સમ્રાટ પંચમ જયોર્જને જોવા હોય, ચોખંડ જેની કીર્તિ પ્રસરેલી છે એવા મહાન ધર્મસ્થાપકો, શ્રીકૃષ્ણ, મહામહા કાઇસ્ત અને જીહનાં દર્શન કરવાં હોય કે ભારતવર્ષના ગૌરવરૂપ બે પરાક્રમી યોદ્ધા રાણા પ્રતાપસિંહ અને શિવાજી મહારાજને નિહાળી કૃતાર્થ થવું હોય તો કોઈ મોહિનીવિદ્યાના જ્ઞાતા પાસે જઈ મોહિની નિદ્રાવશ થા અને તારી ઇચ્છા પરિતૃપ્ત કર.

એકઠા મારા વિધેયને લગવાન શ્રીકૃષ્ણનાં દર્શન કરવાની ઇચ્છા થવાથી મેં તેને મોહિનીનિદ્રામાં મૂક્યો અને સૂચનો આપી તે તૃપ્ત થયો ત્યાં સુધી તેને લગવાન શ્રીકૃષ્ણનાં દર્શન કરાવ્યાં,

તદનુસાર આ પ્રયોગનો એક બીજો પણ કાંટો છે. આ કાંટો એવો છે કે જેવી રીતે વિધેયને આપણે સૂચનોદ્વારા મનુષ્યો દેખાડી શકીએ તેવીજ રીતે, વાઘ, સિંહ, સર્પ, બળદ વિગેરે પશુઓ પણ દેખાડી શકીએ. એક વેળા મેં મારા વિધેયને વાઘ દેખાડ્યો હતો અને સાચો વાઘ જોઈ લો. તે ડરે તેટલોજ તે ડરવા લાગ્યો અને તેની આખી કાયા ધ્રુજવા લાગી. તેજ પ્રમાણે તેને ચોરનો ભય બતાવી તેની હિંમતની આપણે કસોટી કરી શકીએ. આવા કલ્પનાચિત્રો ખડાં કરતાંજ, વિધેયપર બહુ ભયાનક અસર થાય છે એમ જો તમે નિહાળો. તો તરતજ સૂચન આપી ફેલું કે વાઘ જતો રહ્યો છે, ચોર ચાલ્યો ગયો છે, વિગેરે. વિધેયમાં રહેલા ગુણો પારખવા માટે ઉપલા પ્રયોગો ઉપયોગના છે.

કેટલાંક મનુષ્યો કે સ્ત્રીઓ એવાં હોય છે કે તેઓ બિલાડી, ઉંદર, વંદો કે એવાં નાનાં નાનાં પ્રાણીઓથી પણ બહુ ડરે છે. આવા ડરકાઉ સ્ત્રીપુરુષોનો આ ડર મેં હિનીનિદ્રા દ્વારા નષ્ટ કરી શકાય છે. જો તે ઉંદરથી ડરતો હોય તો મેં હિનીનિદ્રામાં તેને મૂક્યા પછી સૂચન દ્વારા ઉંદર દેખાડવો. પ્રથમ તો ઉંદર જોઈ તે ડરશે પણ તેને સૂચન આપો “આ ઉંદર તમને કંઈ ધમ્મ કરતો નથી” “તમે તેનાથી ડરતા નથી” “તે ઉંદર તમારી સાથે ગેલ કરે છે” વિગેરે, આવા ભયનિવારક સૂચનો આપવાથી તેનો ભય ઉડી ભાય છે અને પછીથી

‘તે કદાપિ ઉંઢરથી ડરશે નહિ’ એવું સૂચન આપવાથી તે ઉંઢરથી કોઇ દિવસ ડરશે નહિ. આ પ્રમાણે બિલાડી, વંદા કે કૂતરાનો ભય પણ નષ્ટ કરી શકાય. આ બાબતમાં મોહિની-સૂચનો ઘણી અમૂલ્ય સેવા બજાવે છે કારણ કે ઘણે સ્થળે એવું દૃશ્યમાન થાય છે કે મોટા મોટા હોલતમંદ શેઠીયાઓ ઉંઢર કે વંદાથી ડરે છે અને બહાર લોકોમાં મોટા ગણાય છે. તેમને માટે આવી ખામી કલંકરૂપ નથી શું? તેવા ગૃહસ્થો શા માટે મોહિનીવિદ્યાનો લાભ ન લે?

મોહિનીવિદ્યા એ ગૂઢ વિદ્યા છે અને ઘણું ઘણું તે બાબતમાં શોધવાનું બાકી રહેલું છે. એ વિદ્યા વિશે કોઇ પુરૂષ સંપૂર્ણ જ્ઞાન ધરાવતો હોય એવું મારા ધ્યાનમાં નથી. વળી છેલ્લા ચોઠાક વર્ષથીજ તે વિદ્યા ઉપર પુસ્તકો લખાવા માંડ્યા છે, તે પણ આપણા દેશમાં તો નહિજ. અમેરિકાના લોકોએ આ વિદ્યાને વધારી લીધી અને તે બાબતમાં જેટલી અને તેટલી તેઓએ પ્રગતિ કરી અને કરતા આવે છે. પ્રતિવર્ષે નવા નવા પ્રયોગો તરફ લોકોનું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે અને લોકો પણ આવા પ્રયોગકર્તાઓને સહુર્ષ સહાય આપે છે. આપણા દેશમાં એમાંનું કંઈ નથી. બીજી વિદ્યાઓ માટે જેમ સ્કુલો તથા કૉલેજો સ્થપાઈ છે તેમ આ વિદ્યા માટે પણ સ્કુલ તથા કૉલેજ સ્થપાવી જોઈએ; કારણ કે આ વિદ્યાનો પદ્ધતિસર અભ્યાસ મનુષ્યને

બહુ લાભદાયી છે. ભવિષ્યમાં આવી હીલચાલ કંઈ થાય અને મારી ઇચ્છા સફળ નિવડે એવી મારી ઇશ્વર પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.

દિવ્યદૃષ્ટિ તથા દિવ્યશ્રવણશક્તિના સંમિશ્રિત પ્રયોગો મેં કર્યા હતા તે હવે વર્ણવીશ. હું જ્યારે પુનામાં હતો ત્યારે મારા સઘળા મિત્રો મુંબાઈ હતા. એક રાત્રે મારા મગજમાં વિચાર આવ્યો કે મારા મિત્રો અત્યારે શું કરતા હશે તે જાણવું. તરતજ મેં વિધેયને બોલાવી, તેને મોહિનીનિદ્રાવશ કર્યો. ગાઢ નિદ્રામાં લાવ્યા પછી મેં તેને પૂછી જોયું કે તેને મુંબાઈ જવાની ઇચ્છા હતી કે નહિ. તેણે હા પાડવાથી, મેં સૂચન આપ્યું કે તે મુંબાઈ પહોંચી ગયો હતો. મુંબાઈમાં અમુક મકાનમાં જ્યાં મારા મિત્રો રહેતા હતા ત્યાં તે પહોંચી ગયો અને પછી મેં પૂછ્યું કે એરડામાં કોણ કોણ હતા? એક પછી એક વિધેયે મારા પાંચ મિત્રોના નામ લીધાં અને તેઓ શું કરે છે અને શા વિચારમાં છે તે જણાવવાનું કહેતાં, તે બોલ્યો કે “બધા વાતોના ગપ્પાં મારે છે અને ‘પીલહાઉસ’ જવાનો દરખાસ્ત લૂકાઈ રહી છે.” થોડીક વાર પછી વિધેયે કહ્યું કે તેઓએ કપડાં પહેર્યાં હતાં અને એરડાને તાળું મારી ‘પીલ હાઉસ’ જતા હતા.

ઉપલી બધી હકીકતના ખરાપણા માટે મેં મારા મુંબાઈ રહેતા એક મિત્રને તે તારીખ તથા સમય લખી

જણાવી પૂછાવ્યું કે તે વખતે તેઓ શું કરતા હતા અને ક્યાં જવા ઉપડ્યા હતા. મારા મિત્રનો પ્રત્યુત્તર આવ્યો અને અજાયબીનો વાત એ છે કે મોહિનીનિદ્રામાં વિધેયે ઠહેલો જાયો હેવાલ ખરો હતો. તે રાત્રે તેઓ પાંચ જણ હતા અને થોડીકવાર ગપ્પાં મારી ‘પીલ હાઉસ’ ગયા હતા તે પણ ખરી વાત હતી.

ઉપર પ્રમાણે મારો પ્રયોગ ખરો પડેલો જોઈ મને ખહુ આનન્દ થયો. ઉપરના પ્રયોગને લગતો એક પ્રયોગ ડો. હલ્કાઈટે અમેરિકામાં કર્યો હતો, જે નીચે પ્રમાણે છે:—

વિધેયને મોહિનીમુગ્ધ કરી ડો. હલ્કાઈટે તેને ખૂબ ઢંડી ઢંઘમાં નાંખ્યો, તેની નિદ્રાની અવસ્થા પ્રયોગ માટે યોગ્ય છે એવી ખાતરી કર્યા પછી તેણે વિધેયને સૂચન આપ્યું કે અમેરિકાના પ્રેસીડન્ટના ‘વ્હાઈટ હાઉસ’ (White house) શ્વેત પ્રાસાદમાં જા અને તેના ખાનગી ચોરડામાં જઈ જો કે તે શું કરે છે. ?

ઉપરના સૂચનાનુસાર વિધેય ‘વ્હાઈટ હાઉસ’ના ડો. વીલ્સનના ખાનગી ચોરડામાં દાખલ થયો અને જણાવ્યું કે ડો. વીલ્સન એકલા ટેબલ પાસે બેઠા હતા અને પરદેશથી આવેલો અતિમહત્વનો ખાનગી તાર વાંચતા હતા. આથી ડો. હલ્કાઈટે તે તાર વાંચવા

વિધેયને ઠણું, જે વિધેયે શબ્દેશબ્દ વાંચી બતાવ્યો. તારના શબ્દો ડો. હલ્કાઈડે ઉતારી લીધા અને પછી યોગ્ય રીત્યાનુસાર વિધેયને સ્પુર્તિના સૂચનો આપી, બધું ભૂત્રી જવાનું સૂચન આપી જગાડવામાં આવ્યો.

ખીજે દિવસે ડો. હલ્કાઈડે પોતે ‘બ્રાઈટ હાઉસ’ માં ગયા અને ડો. વીલ્સનને મળ્યા અને પેલા તાન્ની વાત નીકળવાં ડો. વીલ્સન આશ્ચર્ય પામ્યા કે તેણે તે વાર કેવી રીતે મેળવ્યો. ડો. હલ્કાઈડે અક્ષરશઃ પ્રયોગનો હેવાલ ઠહી બતાવ્યો અને પૂછ્યું કે તે સર્વ બરાબર હવું કે નહિ. ડો. વીલ્સને જણાવ્યું કે બરાબર તે વખતે તે પોતાના ખાનગી ઓરડામાં હતા. આ પ્રમાણે ડો. હલ્કાઈડે ઘણો અદ્ભૂત પ્રયોગ સફળ કર્યો કહેવાય, જ્યાર પછી લોકો આ વિદ્યા માટે મરી પડે છે.

ડો. હલ્કાઈડના ઉપરના પ્રયોગની હમીકત વાંચ્યા પછીજ મેં મારા મિત્રોની હમીકત બાલુવાનો પ્રયોગ કર્યો હતો. આ પ્રમાણેજ સુલેહનો કોન્ફરન્સ બેઠી હોય તો ત્યાંની મસ્લહત તથા કોલકરાર વિગેરે આવિદ્યાદ્વારા બાણી શકાય. આવી બાબતમાં વિધેય ઘણો ખુદ્દશાળી હોવાની જરૂર છે. બહેર હિમ્મતની બહુ અગત્ય છે કારણ કે તેને મહાન પુરૂષોનો હાજરીમાં હિતું રહેવાનું છે. પાર્લામેન્ટમાં ‘સુધારાની યોજના’નો ખરડો વાંચાતો હોય અને તે બાબત ત્યાં શું ચર્ચા ચાલે છે અને કોણ

કોણ શું બોલે છે તે બધું આ વિદ્યાથી જાણી શકાય. આ પળે જાપાનનો મીકાડો પોતાના શાહી મહેલમાં બેઠો બેઠો શું કરે છે તે, ચીનના શાહી કુટુંબની ચળવળ, કોઈ સ્ટેટના રાજાનો રાણીવાસો અને ત્યાં થતા કાવત્રાં વિગેરે આ વિદ્યાના પ્રભાવે જાણી શકાય. ટુંકા દિલના મનુષ્યો તથા એકબીજાનું ખૂરું ધમ્મનારાઓ આ વિદ્યા શીખી કોઈને પાયમાલ ન કરી નાંખે એવા હેતુથી જ આ વિદ્યા આપણા દેશમાં ગુપ્ત રાખવામાં આવતી હતી.

એકદા ઠંઠક અદ્દલૂન પ્રયોગ કરવાના ઇરાદાથી મેં વિધેયને મુઘ્ધાવસ્થામાં આણ્યો. ગાઢ નિદ્રામાં અણ્યા પછી તેને હવાઈ વિમાનમાં ફેરવ્યો અને ઉચ્ચે આસમાનમાં ખુબ ફેરવ્યો. ત્યાર પછી મેં તેને કહ્યું કે “હાલ યૂરોપમાં ચાલતું પ્રચંડ યુદ્ધ જોવા જેવું છે માટે ત્યાં મેદાનમાં તું જા.” થોડીકવાર પછી તે બોલ્યો. “મારે અહીં નથી ઉભું રહેવું. લડાઈ જો કે અહીંથી ચાલીસ મઈલ દૂર છે પરંતુ નોપના બડાકાં તથા ધૂમાડાના ગોટેગોટાં અસહ્ય છે. મારે પાછું આવવું છે.” તરતજ મેં તેને સૂચન આપ્યું કે તે પાછો આવ્યો છે. આ પ્રમાણે નખળા હૃદયના વિધેયેથી પ્રયોગની મજા ઉડી જાય છે. આવી બાબતમાં જે માણસ તૈયાર થઈને આવે કે તેને લડાઈ જોવી છે, તે બહુ સારો હેવાલ લાવે કારણ કે તેનો શોખ પૂરો થાય

ત્યાં સુધી તે યુધ્ધક્ષેત્રમાં રહેશે અને જો તેની વર્ણન-
શક્તિ સારી હશે તો યુધ્ધનું વર્ણન હૂમેલૂખ તેમજ
ઉત્તમ આપશે. આવી જાતના દરેક પ્રયોગમાં રાજ-
પ્રુશીથી હા પાડતા અને શોખીન વિધેયોની ખાસ
અગત્ય છે અને એવા યોગ્ય વિધેયો મળે તો જોઈ લેવો
પ્રયોગની મળ.

ઉપલા પ્રયોગમાં મારા વિધેયને વિમાનમાં ફર-
વાનો બહુ શોખ હતો એટલે તેને વિમાનમાં ખુબ
ફેરવ્યો છતાં તે ડર્યો નહિ પણ બાળપણથી લડાઈ વિષે
ભયંકર વિચારો તેના મગજમાં ધર કરી બેઠેલા હોવાથી
તે બે મિનીટ પણ સંગ્રામક્ષેત્રમાં ઉભો રહી શક્યો
નહિ. તે વખતે જો મેં સૂચનો આપ્યા હોત કે ક્ષેત્રમાં
ઉભા રહેતા તે ડરતો નથી અને શાન્તિથી બધું યુધ્ધ
નિહાળશે તો પ્રયોગસિદ્ધિ થાત પરંતુ એવું તે વખતે
મને યાદ આવ્યું નહિ.

જૂદા જૂદા પ્રકારના ઘણા પ્રયોગો મેં કર્યા છે
પરંતુ બધા વર્ણવાની કંઈ આવશ્યકતા નથી. મારા
પ્રયોગો કરતાં ઉચ્ચી પ્રતિના તથા વધારે સફળ પ્રયોગો
આપણા દેશના કોઈ મોહિનીવિદ્ય જ્ઞાતાએ કર્યા હશે
પરંતુ જ્યાં સુધી મેં આજમાંથી બહાર કાઢી સાફ
કરાતું નથી ત્યાં સુધી તેની કિંમત અંકાતી નથી તદ-
નુસાર જ્યાં સુધી તેઓ કોઈ પણ રસ્તે જાહેરમાં બોળ-
ખાતા થાય નહિ ત્યાં સુધી વ્યર્થ. એવા કોઈ કુશળ
પ્રયોગકર્તાનાવાંચવામાં આ પુસ્તક આવે અને તેણે કરેલા

પ્રયોગો ઉત્તમ હોય તો જો તે પોતાના પ્રયોગો ટપાલ મારફત મને મોકલી આપશે તો કોઈ પણ રસ્તે તેને જાહેરમાં લાવવા હું પ્રયત્ન કરીશ.

કોઈ તવંગરની એ ફરજ છે કે આ વિદ્યાને લગતું એકાદ માસિક કાઢવું અને તેનું નામ ‘મોહિનીવિદ્યા’ રાખવું. આનો અધિપતિ કોઈ કુશળ મોહિનીવિદ્યા જાણવાવાળાને બનાવવો. તેમાં પ્રાથમિક જ્ઞાનથી શરૂઆત કરવી અને નવા તેમજ અનુભવી પ્રયોગકર્તાઓના પ્રયોગો દર માસે છાપવા. તે વિદ્યા વિષયકજ લેખો તે માસિકમાં આવવા જોઈએ. કોઈ વિષયાંતરવાળા લેખો તે માસિકમાં છપાવા જોઈએ નહિ. વળી આપણા માટે ક્ષેત્ર વિશાળ છે. જો કોઈ વખત આપણને અહીંના મોહિનીવિદ્યાજ્ઞાતાઓ પાસેથી લેખો ન મળે તો અંગ્રેજી સાહિત્ય આ વિદ્યા બાબતમાં પણ વિશાળ છે, જેમાંથી ભાષાંતર કરી શકાય. ગૂર્જરી ભાષામાં લખવાને અશક્ત એવો કોઈ આપણા દેશનો પ્રયોગકર્તા હોય તો તેની પાસે તેની માતૃભાષામાં લેખ લખાવી, ગુજરાતીમાં ભાષાંતર કરા આ માસિકમાં છાપવાની પદ્ધતિ રાખવી. જો કોઈ દ્રવ્યશાળીને આ વિદ્યાનો શોખ હોય અને આ વિદ્યાની પ્રગતિ થાય એવી ઉત્કટ ઇચ્છા હોય તો તે શેઠને હું સલાહ આપું છું કે ઉપરસૂચિત ‘માસિક’ સ્થાપી અલાવવાની યોજના કરવી. એવા ઉદાર શેઠને ‘માસિક’ બાબત વધારે કંઈ જાણવાનો ઇચ્છા હશે તો

પત્રદ્વારા મારા તરફથી વધારે જાણી શકશે. શું બધા તવંગરના હૃદયમાંનો દયાનો સ્રોત સુકાઈ ગયો છે? નહિ નહિ! ભારત માતાના પુત્રોમાં દયાની ખામી કદાપિ ન હોય. જરૂર કોઈ શેઠ બહાર આવી માની વિનંતિ સ્વાકારશે અને એવું 'માસિક' જ્યારે ચાલુ થશે ત્યારે હું તે 'માસિક'ની કિંનતિ માટે તન અને મનથી સહાય આપીશ કારણ કે હું આશાવાદી છું અને સૌને આશાવાદી થવા સલાહ આપું છું.

અન્તમાં જે કોઈ શખ્સને આ વિદ્યા બાબત કંઈ પણ જાણવાની ઇચ્છા થાય તો મને પત્ર લખવાથી તેની ઇચ્છા તૃપ્ત થશે. લખનારે માત્ર પ્રત્યુત્તર માટે સ્ટેમ્પ બીડવાની તરફી લેવી. કોઈ રોગ બાબત, કોઈને આ વિદ્યાનો અભ્યસ કરવા બાબત કોઈને પ્રયોગ જોવાની બાબત, વિગેરે, જેને જે કામ હોય તે સ્પષ્ટ અક્ષરે પત્રમાં લખી જણાવવું, જેનો યોગ્ય ઉત્તર તે સાથે બીડેલા સ્ટેમ્પનો ઉપયોગ કરી આપવામાં આવશે. બીજું વાંચકોને જણાવવાની હું રજા લઉં છું કે તમારી ખાનગી બાબતો ખાનગીજ રહેશે. કારણ કે તમારો પત્ર અન્ય કોઈ ફોડનાર નથી. વાંચકોની સર્વ શંકાઓનું નિવારણ કરવા યથાશક્તિ હું બંધાયેલો છું. છેવટે પરમાત્માને મારી એવી અરજ છે કે આ પુસ્તક વાંચનારા આ ગૂઢ વિદ્યા શીખી લોકોનું ભલું કરતા થાય અને ભારતવર્ષમાં સર્વત્ર સુખ પ્રવર્તી રહે. ઐ શાન્તિ.

સમાપ્ત.

પરિશિષ્ટ.

ગત યુરોપીય વિગ્રહમાં કેટલાક સૈનિકોને એવા દરદો લાગુ પડી ગયા હતા કે દવાથી બીજકુલ સાજ થઈ શક્યા નહોતા. આથી ‘ મોહિનીવિદ્યા ’થી એ દરદોની સારવાર અજમાવવામાં આવી, જેનું પરિણામ ઘણું અદ્ભૂત આવ્યું છે, જે જાણવાનેગ હોઈ નીચે આપવામાં આવે છે:—

“ તોપના ગોળાના લડાકા અને એવા બીજા લડાયક અકસ્માતથી સૈનિકોના મગજ ઉપર ઘર ઠરી બેઠેલી શૂન્યતા ” અને ‘ હીપ્નોટીઝમ ’ એ વિષય ઉપર ‘ બ્રીટીશ એસોસીએશન ’ માં લાખણુ આપતાં, ડૉ. ડબલ્યુ. પ્રાઉને કેટલાક નોંધવાનેગ ઈલાજે વર્ણવ્યા છે જે ફ્રાન્સમાં ‘ મોહિનીવિદ્યા ’ની મદદથી અજમાવવામાં આવ્યા હતા. ગોળાના ફાટી ઉઠવાથી ઘણા સિપાહીયો મોહિનીમુગ્ધ થઈ ગયા હતા અને ડૉ. પ્રાઉનને મહુમ પડ્યું કે તેઓને પુનઃ મોહિનીમુગ્ધ કર્યા પછી, મોહિનાનિદ્રાવસ્થામાં સૂચનો આપવામાં આવ્યાં, જે સફળ નિવડ્યાં હતાં. ગદ્યા દરદીયો રમરણુશક્તિ ખોઈ બેઠા હતા, જેમાંના ૫૦-૬૦ ટકાની તો ભયંકર સ્થિતિ હતી. તેણે તેઓની રમરણુશક્તિ

પાછી લાવવાને ‘ હીનોટીઝમ ’નો ઉપયોગ કર્યો અને પછી સૂચનો આપવા માંડ્યાં. દરદીયોના દરદની સામાન્ય નિશાની મૂળાપણું હતું. બધા દરદીયો બોલી શકતા નહોતા. ૧૬ માસમાં તેનો પાસે ૧૨૧ દરદીયો આવ્યા અને પ્રત્યેક દ્રષ્ટાંતમાં તેને માલુમ પડ્યું કે દરદીને મુગ્ધ કર્યા પછી અને તે પાછો પહેલાં જેવો હતો તેવો થઈ જશે ’ એવું સૂચન આપ્યા પછી, (પણ તેના મૂળાપણા વિષે કંઈ પણ બોલ્યા વગર) દરદી પાછો બોલતો થઈ જતો. એકજ સાંજે હોશી-ટલમાં પાંચ કેસ આવ્યા, જે ડૉ. પ્રાઉને સાબ્ત કર્યા હતા. પ્રત્યેક દરદીના કપાળ ઉપર તેણે હાથ મૂક્યો કે દરદી બોલતો થઈ ગયો. કેટલીક વખત એ રોગ ‘ સૂચનથી નષ્ટ નહોતો થતો પરંતુ દટાઈ ગયેલી લાગણીયોને જગાડવાથી રોગ મટી જતો. ગેલીપોલી ખાતે એક આદમી ખંડેરો તથા મૂળો થઈ ગયો હતો. તેણે રમરણ-શક્તિ એટલી હદ સુધી ગુમાવી હતી કે તેના જીવનમાં શું શું બન્યું હતું તે સઘળું તે બીલકુલ સંભારી શકતો નહોતો. આ માણસને “ મોહિનાવિદ્યા ” લાગુ પડવામાં આવી અને થોડોક વખત તો કંઈ પણ અસર જણાઈ નહિ; પરંતુ જ્યારે તે પથારીમાં આબોટીને ઉભો થયો ત્યારે તેને માલુમ પડ્યું કે તે બોલી તેમજ સાંભળી શકતો હતો. બીજા એક ઉદા-હરણ એવો બન્યો કે એક શિક્ષિત ઇજનેર, જે ઝાંખના

ધડાકાથી અચેત થઈ ગયો હતો, તે જ્યારે શુદ્ધિમાં આવી ત્યારે તેને ખબર પડી કે પ્રત્યેક વસ્તુ ગોળ-ગોળ ફરતી હતી. બાળપણમાં આ માણસે આવી દશા અનુભવી હતી. તેને પણ મુગ્ધ કરી સૂચનો આપવામાં આવી અને તે સાંભળે થઈ ગયો. એક તોપચીને ઘણું નવાઈ જેવો હાખલો છે. તેનો જમણો હાથ બે વર્ષથી ધ્રુજ્યાજ કરતો અને સાથે સાથે તેની સ્મરણ-શક્તિ પણ ગૂંમ થઈ હતી. આ શબ્દને (મુગ્ધ કરવામાં) મોહિનીનિદ્રામાં નાખવામાં આવી અને એપર ખાતે (તેની જન્મભૂમિ) તે જેવી જીંદગી ભોગવતો તેવી જીંદગી તે પુનઃ ભોગવવા લાગશે' એવું સૂચન આપવામાં આવ્યું. જ્યારે તે મોહિનીનિદ્રામાંથી જાગ્યો ત્યારે તેણે જોયું તો તેનો હાથ ધ્રુજતો જાંઘ થઈ ગયો હતો અને તે આશ્ચર્ય પૂર્વક બોલી ઉઠ્યો, “હું સાંભળે થઈ ગયો છું.” બીજે જ દિવસે, હાથની ધ્રુજારીના અઠ-સભાત પછી પહેલી જ વખત તેણે એક સાધારણ અસ્તરાથી જાતે હાથમત કરી. ડૉ. બ્રાઉને કહ્યું કે ‘હીપ્નોટીઝમ’ માનસિક વ્યવસ્થા બાળવવાનો સહેલી રીત છે માણસ પોતાના મનસામ્રાજ્યમાં ઉદ્ભવતી ચિત્રવિચિત્ર કલ્પનાઓને જ્યારે વાણીદાર બહાર ઠાઠે છે ત્યારે જ શાન્તિ અનુભવી શકે છે. ઉપસા દરદીયોને અન્ય કોઈ પદ્ધતિ આવશ્યકીય નહોતી. અને ત્યાં સુધી સાદી ઉંઘ જ તેઓના રોગ મટાડી શકે. પ્રત્યેક બાળકમાં

મનની ચિકીત્સા કરવી જોઈએ અને એક મોહિનીવિદ્યા-
વાદી વૈદ્યે એકજ શબ્દને વારંવાર મુઘ્ધ કરવા માટે
સાવચેતી રાખવી જોઈએ કારણ કે આથી એક તરફથી
અસર ઉઠાવે છે.” (‘ Pioneer ’ માંથી ઉદ્ધૃત.)

ઉપલા લખાણ પરથી વાંચકો સમજી શકશે કે
‘ મોહિનીવિદ્યા ’ કેટલી હદ સુધી મહત્વની અને લોકો-
પ્રયોગી વિદ્યા છે. પરોપકારાર્થે જો એ વિદ્યાનું સંપૂર્ણ
એટલે પ્રાપ્ત છે તેટલું-જ્ઞાન મેળવવામાં આવે તો
લોકસેવા કેટલી થાય ? અસ્તુ.

આ પ્રસ્તુત મુંબઈ નં. ૬૩ ચીચપોલી પરેલ રોડ પર લેડી
નોર્થફાટ હિન્દુ ઓર્ફનેજ કે. એન. સેકર પ્રેસમાં જાહેર
પિતાંબર દુકાને છાપ્યું છે અને ડી. લખમીદાસની
કુંપનીએ ૭૬, પારસી બજાર સ્ટ્રીટમાંથી
પ્રસિદ્ધ કર્યું છે.

